

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

**Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do
mateřštiny a do aktivního cizího jazyka**

Rigorózní práce

Alžběta Malkovská, 2012

Vedoucí rigorózní práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Praze dne 20.2.2012 í .

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda srdečně poděkovala prof. Ivaně Štekové za velkou podporu, cenné rady a připomínky a nezměrnou ochotu při realizaci této práce. Mé díky patří rovněž Petrovi M. a Christianovi P. za pomoc při přípravě nahrávek, tlumočnickům, kteří se podíleli na realizaci experimentu a v neposlední řadě rodině a přátelům za morální podporu a povzbuzení.

Obsah

Úvod.....	7
1 Úvod ke kapitole Tlumo ení do aktivního cizího jazyka	10
1.1 Typy simultánního tlumo ení.....	12
1.2 Pracovní jazyky	14
1.2.1 Definice AIIC	14
1.2.2 Problematika mate –tiny.....	15
1.2.3 Co lze považovat za aktivní cizí jazyk?	19
1.3 Tlumo ení do aktivního cizího jazyka z pohledu hlavních tlumo nických –kol.....	23
1.4 Postavení tlumo ení do aktivního cizího jazyka v era a dnes v eském jazykovém prost edí.....	30
1.5 Postavení tlumo ení do aktivního cizího jazyka v dne–ním globalizovaném sv t	34
1.6 Výzkum v oblasti tlumo ení do aktivního cizího jazyka	39
1.7 Role tlumo níka	43
1.8 Role e níka	47
1.9 Deverbalizace a jazykové dvojice	50
1.10 Hodnocení kvality tlumo ení	56
2 Úvod ke kapitole Strategie p í simultánním tlumo ení.....	64
2.1 P ípravné strategie	65
2.1.1 Tematická p íprava	65
2.1.2 Terminologická p íprava.....	66
2.2 Strategie ve fázi poslechu	67
2.2.1 Tlumo nické strategie	67
2.2.2 Extralingvistické strategie	70
2.3 Strategie ve fázi reformulace.....	70
2.3.1 Lingvistické a tlumo nické strategie.....	71
2.3.2 Extralingvistické strategie	75
2.4 Kritéria pro výb r strategie	76
2.4.1 P ehled kritérií	76
2.4.2 Otázka direkcionality	78
3 Úvod ke kapitole Strategie KISS	80
3.1 Postupy spadající pod strategii KISS	81
3.1.1 Komprese	81
3.1.2 Generalizace	83
3.1.3 Eliminace redundancí.....	83

3.1.4	Simplifikace.....	84
3.1.5	Salámová technika	85
3.2	KISS jako hypotetické ideální e-ení p i tlumo ení do aktivního cizího jazyka	86
3.3	Pracovní hypotéza	87
4	Úvod ke kapitole Politický diskurz a politický projev	89
4.1	Politický diskurz.....	90
4.1.1	Vymezení pojmu diskurz.....	90
4.1.2	Politický diskurz v era a dnes	91
4.1.3	Charakteristika politického diskurzu.....	92
4.1.4	Rozdíly mezi eským a francouzským politickým diskursem.....	94
4.2	Politické projevy.....	95
4.2.1	Mluvenost.....	95
4.2.2	Politické projevy z hlediska práce tlumo níka	95
5	Úvod ke kapitole Empirický výzkum.....	98
5.1	Popis experimentu	99
5.1.1	Stručné shrnutí.....	99
5.1.2	Ú astníci.....	99
5.1.3	Texty	99
5.1.4	Nahrávky	100
5.1.5	Nahrávání tlumo ení.....	100
5.1.6	Dotazníky	101
5.2	Vyhodnocení experimentu z francouz-tiny do e-tiny	102
5.2.1	Stylistická analýza výchozího textu	102
5.2.2	Obecný výskyt strategie KISS	103
5.2.3	Výskyt strategie KISS v závislosti na délce praxe.....	112
5.2.4	Výskyt strategie KISS dle druhu tlumo ení ó s textem / bez textu.....	112
5.2.5	Záv r	113
5.3	Vyhodnocení experimentu z e-tiny do francouz-tiny	114
5.3.1	Stylistická analýza výchozího textu	114
5.3.2	Obecný výskyt strategie KISS	115
5.3.3	Výskyt strategie KISS v závislosti na délce praxe.....	122
5.3.4	Výskyt strategie KISS dle druhu tlumo ení ó s textem / bez textu.....	123
5.3.5	Záv r	124
5.4	Vyhodnocení dotazník	125
5.5	Kvalita p evodu	128
5.5.1	Hodnocení z pohledu rodilého mluv ího	128

5.5.2	Problematická místa a zajímavosti.....	129
Záv r		131
Shrnutí.....		134
Resumé.....		136
Summary		139
Bibliografie.....		141
P ehled p íloh		149

Úvod

Tématem naší rigorózní práce jsou strategie tlumočnická při simultánním tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka. Tato rigorózní práce vychází z autoriných diplomové práce, úspěšně obhájené na Ústavu Translatologie v roce 2009, a je jejím rozšířením. Jedná se o teoreticko-empirickou studii. Teoretická část se bude zabývat problematikou direkcionality a strategiemi při simultánním tlumočení. Zvláště důležitou budeme klást na strategii KISS (Keep it short and simple) jako na hypotetické ideální řešení při tlumočení z mateřtiny do aktivního cizího jazyka. V empirické části provedeme analýzu experimentu, jehož výsledky tuto hypotézu buď potvrdí, nebo vyvrátí. Empirická část se bude opírat o poznatky z části teoretické.

Celá práce bude rozdělena do pěti kapitol. V první, obsáhlejší, kapitole se zaměříme na specifika tlumočení z mateřského jazyka do aktivního cizího jazyka. Tlumočení do aktivního cizího jazyka neboli tzv. retour zůstává předmětem sporů mezi teoretiky, tlumočnickými kolektivy a profesními tlumočnickými organizacemi. Podle některých mezinárodních tlumočnických organizací bylo za základní a někdy i jediný možný způsob ST považováno tlumočení do mateřtiny. Tento názor zastává i pařížská ESIT. Její hlavní představitelky Seleskovitchová a Ledererová své přesvědčení dokládají tvrzením, *«...on peut parvenir à comprendre une langue étrangère au même degré qu'un autochtone mais qu'en interprétant en langue étrangère on ne peut pas toujours se faire comprendre intégralement des autochtones, l'expression du simultisme n'étant intelligible que si elle est réellement maternelle.»* (Seleskovitch, Lederer, 2002:135). V posledních letech se ale v důsledku globalizace, rozšíření Evropské unie a snaze zachovat mnohojazyčnost jako jeden z atributů Evropských společenství přístup k tlumočení do aktivního cizího jazyka zmanipulaci jeho největší odpovědi byli nuceni přiznat, že se jedná o nevyhnutelnou nutnost.

V první kapitole se tedy podíváme nejen do historie, seznámíme se s jednotlivými postupy k otázce tlumočení do jazyka B, podíváme se ale také na roli tlumočnicka, na výzkum v oblasti tlumočení do jazyka B, budeme se zabývat rovněž otázkou deverbalizace, významu jazykových dvojic, na závěr zaadíme i obsáhlejší podkapitulu o hodnocení kvality tlumočení.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat jednotlivými strategiemi, které má tlumočnick při simultánním tlumočení k dispozici. Podíváme se zvláště na strategie pípravné a na strategie pímo během procesu simultánního tlumočení.

Následující, tedy třetí, kapitola se bude zabývat výhradně strategií KISS. Podrobně se zamííme na všechny postupy, které lze pod kategorií KISS zaadit, a na závěr této kapitoly si stanovíme pracovní hypotézu, kterou potvrdíme nebo vyvrátíme během analýzy empirického výzkumu.

Vzhledem k tomu, že k tlumočnickému experimentu, který budeme analyzovat v páté kapitole této práce, jsme se rozhodli použít politické projevy jako výchozí texty, považujeme za nutné vnovat krátkou, tvrtou, kapitolu i politickému diskurzu a politickým projevům jako takovým. Pokusíme se tento stylistický útvar definovat, zamííme se na český a francouzský politický diskurz a jejich specifika.

Pátá, závěrečná, kapitola této rigorózní práce bude celá vnovaná empirickému výzkumu, jehož cílem bude potvrdit nebo vyvrátit pracovní hypotézu stanovenou na závěr třetí kapitoly. V první části celý experiment popíeme, seznámíme s podmínkami, za jakých byl proveden, s aktéry, kteří se na jeho realizaci podíleli. V následujících částech provedeme analýzu tlumočnického experimentu mezi francouzštinou a eštinou a mezi eštinou a francouzštinou a budeme prezentovat získané výsledky.

Kapitola 1

Tlumočení do aktivního cizího jazyka

1 Úvod ke kapitole Tlumočení do aktivního cizího jazyka

Tlumočení do aktivního cizího jazyka bylo dlouhá léta předmětem diskuzí a sporů. Část badatelů, teoretiků i samotných tlumočnicků považovala retour za nedoporučitelný a na institucionální úrovni nevhodný směr tlumočení. Zastánci tohoto názoru se rekrutovali především z adherentů teorie smyslu, jejíž ovlivnila na další desetiletí postupy především v přípravě budoucích tlumočnicků a smýšlení o tlumočení v zemích západní Evropy. Z jejich tezí, pokud jde o přístup k tlumočení, vycházela i výtina mezinárodních organizací.

Na druhé straně kontinentu, rozdleném fleznou oponou, byla situace zcela odlišná. Tlumočení do aktivního cizího jazyka zde bylo běžnou praxí a jeho smysluplnost a opodstatněnost obhajovala celá řada významných teoretiků.

S postupující globalizací a rozšiřováním Evropské Unie se situace začala měnit i v západním světě. Tlumočení do aktivního cizího jazyka se stalo nutností, jedinou možností, jak řešit složitou situaci spojenou s mnohojazyčností, jedním z atributů, na který je Evropská Unie právem hrdá a jejíž všechny síly podporuje.

V této kapitole se zaměříme na problematiku tlumočení do cizího aktivního jazyka z různých úhlů pohledu. Nejprve se podíváme na problematiku vymezení mateřtiny, poté si stanovíme, co vlastně lze považovat za aktivní cizí jazyk. Podíváme se do minulosti, srovnáme přístupy k této problematice z hlediska západních a východních zemí. Budeme se zabývat rovněž současností a nynější situací v rámci Evropských institucí a významných mezinárodních organizací.

Zvláštní podkapitolu budeme věnovat výzkumu v oblasti tlumočení do aktivního cizího jazyka neboli retouru. Podíváme se rovněž na nejzákladnější aspekty, které ovlivňují práci tlumočnicka (lektora, text, jazykové dvojice atd.) a v neposlední řadě se zmíníme o kvalitě tlumočení.

Všechny tyto informace nás uvedou do kontextu a poslouží nám k hlubší a preciznější analýze tlumočených projevů v empirické části této práce.

1.1 Typy simultánního tlumočení

Simultánní tlumočení může být rozděleno do několika podkategorií podle směru, kterým se tlumočí a také na základě toho, zda se při tlumočení využívá tlumočnické techniky či nikoliv.

Rozlišíme simultánní tlumočení do mateřského jazyka, simultánní tlumočení do aktivního cizího jazyka – tzv. retour, tlumočení s pilotáží – relais a –uotáží neboli simultánní tlumočení bez použití tlumočnické techniky.

Simultánní tlumočení z cizího jazyka do mateřtiny

Simultánní tlumočení z pasivního jazyka (tedy takového, kterému rozumíme natolik, abychom z něj mohli tlumočit) i z aktivního cizího jazyka do mateřtiny je považováno za základní typ simultánního tlumočení. V minulosti byl dokonce tento směr tlumočení považován v mnoha případech za jediný možný a správný (viz hlavní tlumočnické teorie a směry níže). Mělo se za to, že pouze v mateřském jazyce je tlumočnick schopen vyjádřit veškeré jazykové odstíny a nuance. Na tlumočnických –kolách v západní Evropě se také dlouhou dobu využívalo pouze simultánní tlumočení do mateřtiny. Dnes je situace poněkud jiná. Je třeba reagovat na potřeby globalizovaného světa, a tak se obousměrné tlumočení, tedy jak do mateřtiny, tak do aktivního cizího jazyka, stává každodenní realitou ve většině mezinárodních institucí.

Simultánní tlumočení do aktivního cizího jazyka

Pro simultánní tlumočení do aktivního cizího jazyka se obvykle používá francouzský termín *retour*. Jak uvidíme podrobněji na následujících stránkách, tento typ tlumočení byl a zůstává předmětem diskuzí a sporů mezi tlumočnickými –kolami, institucemi a jednotlivými tlumočnickými. Vzhledem k tomu, že celá první kapitola rigorózní práce je

v nována práv problematice retouru z nejr zn j-ích úhl pohledu, rozebereme podrobn ji tento typ tlumo ení na následujících stránkách.

Tlumo ení s pilotáři ó relais

Tlumo ení s pilotáři znamená, že nelze zajistit p ímé tlumo ení z výchozího do cílového jazyka. V takovém p ípad tlumo ení probíhá p es pilotního tlumo níka. Ten tlumo í nejen pro poslucha e svého cílového jazyka, ale zároveň jeho projev slouží jako výchozí text pro kolegu ó tlumo níka sedícího v jiné kabin , který neovládá jazyk e níka. Pilotáři m že probíhat z pasivního í aktivního cizího jazyka do mate -tiny, n kdy je ale t eba p ikro it i k pilotáři do aktivního cizího jazyka. Podobn jako u retouru i zde se n které tlumo nické -koly a osobnosti (zejména pa ífská ESIT) staví proti pilotáři do aktivního cizího jazyka. ada tlumo ník v-ak naopak poukazuje na to, že pilotáři do aktivního cizího jazyka je sice z formálního hlediska mén kvalitní, ale po obsahové stránce bývá p esná a úplná. Pilot tlumo ící do mate -tiny totiž nemusí zcela perfektn ovládat výchozí jazyk, a tak se jako sch dn j-í varianta zdá pilot, který zcela bezchybn rozumí výchozímu sd lení a je schopný jej jasn a z eteln p evést do svého aktivního cílového jazyka. Jasnost a z etelnost jsou pro tlumo ení s pilotáři zcela klí ové. *šThe content the relay provides for colleagues must be absolutely limpid. When the interpreters are working for colleagues too, they must leave no shadow of doubt as to what is meant.õ* (Jones 1998:137).

Tlumo ení -otáři

Tlumo ení -otáři, neboli tlumo ení -eptem, je simultánní tlumo ení bez poufítí tlumo nické techniky. K -u-otáři se p istupuje v p ípad , že na akci je pouze malý počet poslucha vyřadujících tlumo ení do daného jazyka (maximáln 1 ařl 2). Tlumo ník sedí nebo stojí v bezprost ední blízkosti poslucha a simultánn jim -eptem tlumo í dané projevy.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi náročnější práci, doporučuje se použít tento typ tlumočení pouze na specifické akce kratšího trvání.

1.2 Pracovní jazyky

Na výše uvedených úsecích hovoříme o mateřském jazyce, aktivním cizím jazyce a pasivních jazycích. Pojme si tedy tyto pojmy vysvětlit. Souasná teorie i praxe tlumočení vycházejí p í klasifikaci pracovních jazyk z definice AIIC, Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků, která již více neř padesát let sdružuje profesionální konferenční tlumočnický z celého světa.

1.2.1 Definice AIIC

AIIC rozlišuje jazyky A, B a C. Jazykem A je tlumočnickova mateřtina. *řLa langue A est la langue maternelle de l'interprète (ou une autre langue rigoureusement équivalente) vers laquelle il travaille à partir de toutes ses autres langues de travail, généralement dans les deux modes d'interprétation : simultanée et consécutive.ř*

(<http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=9>)

Jazykem B se rozumí aktivní jazyk, tedy takový, ze kterého m ě tlumočnická tlumočnicka a do kterého m ě tlumočnicka. *řLa langue B est une langue dont l'interprète, sans qu'elle soit sa langue maternelle, a une maîtrise parfaite et vers laquelle il travaille à partir d'une ou de plusieurs de ses autres langues. Certains interprètes ne travaillent vers cette langue que dans un des deux modes d'interprétation.ř*

(<http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=49>).

Jazyk C je tzv. pasivní jazyk, ze kterého tlumočnická tlumočnicka í pouze do své mateřtiny. *řLa langue C est une langue dont l'interprète a une compréhension totale et à partir de laquelle il travaille. Il arrive fréquemment qu'un interprète ait plusieurs langues C.ř*

(<http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=52>).

Připohledu na výše uvedené definice si můžeme klást otázky: Je toto rozdělení opravdu jasné a dostačující, odráží skutečnou realitu? Jak je to s bilingvními tlumočníky? Mají dva jazyky A? A jaký jazyk je považován za mateřtinu v případě dítěte imigranta, které sice doma hovořilo španělským jazykem, ale vyrůstalo a studovalo v prostředí, kde se používal zcela jiný jazyk?

1.2.2 Problematika mateřštiny

Dvacáté století bylo stoletím obrovských politických a sociálních změn. Zejména od konce šedesátých let minulého století dochází v důsledku vyhlášení nezávislosti bývalých kolonií a politických událostí k obrovskému přílivu imigrantů do západní Evropy a s tím spojeným sociálním změnám. Příchod imigrantů s sebou nese kromě jiných komplikací i problémy jazykové a kulturní. Děti narozené v těchto rodinách nebo v rodinách smíšených jsou vlastně příslušníky dvou kultur, dvou jazykových společenství. A který z těchto jazyků lze považovat za mateřtinu? Jazyk rodičů nebo jazyk prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a v něm se mu dostává základního vzdělání? Jednoznačná odpověď zatím neexistuje. Nicméně na skutečnost, že situace není nikterak jednoduchá a každá klasifikace má své pro a proti, začínají poukazovat i sami odborníci v oboru translologie: *«No es cierto, que todos los traductores tengan una lengua materna que dominen por encima de cualquier otra lengua en todos los ámbitos y en todas las etapas de su vida. Tampoco el concepto de lengua extranjera es tan sencillo como el de una lengua adquirida después de una determinada edad. Se trataría más bien de competencias fluctuantes, cambiantes, nunca estables.»* (Kelly 2003:14).¹

---

¹ Nelze říci, že všichni překladatelé ovládají mateřtinu lépe než jakýkoli jiný jazyk ve všech oborech lidské činnosti a ve všech etapách svého života. Ani u pojmu cizí jazyk nelze jednoduše říci, že se jedná o jazyk, který jsme se naučili po dosažení určitého věku. Jedná se spíše o kolísavé, proměnlivé dovednosti, jež nejsou nikdy stabilní. (příklad AM)

šThe terms šmother tongue, šlanguage of habitual use, šnative language, šforeign language and šsecond language are not unproblematic, as pointed out by various authors. (Pavlovi 2007:80).

V našich zempisných říkách se s touto problematikou setkáváme ve v t í mí e afl v posledních p ibliffn patnácti letech. Po pádu flelezné opony se otev ely hranice, ada našich ob an vyjela studovat a získávat zku-enosti do jiných zemí a naopak mnoho zahrani níh firem založilo své pobo ky na eském území. N které obory a odv tví se internacionalizovaly a p ijaly z d vod zcela z ejmých jediný jazyk jako nástroj komunikace ó angli tinu. Tito lidé mají tedy sice e-tinu jako mate -tinu, ale ve svém oboru innosti pouffívají šmate -tinu zcela odli-nou.

Poj me se tedy podívat, na základ jakých faktor lze mate ský jazyk definovat.

- a) Mate -tina = jazyk, který se jedinec nau il jako první nebo jazyk, který jej nau ila matka nebo n kdo, kdo m l zásadní vliv na jeho výchovu

Tato definice nebere v potaz otázku bilingvismu. Existuje na sv t celá ada lidí, a i v našich zempisných říkách se jedná o jev ím dál tím ast j-í, kte í se rodí do kulturn smí-ených rodin, kde na n od útlého d tství každý z rodi , p ípadn prarodi hovo í jiným jazykem. Oba dva jazyky by m ly být považovány za jazyky mate ské, by podle odborník je ve v t-in p ípad vřdy nebo tém vřdy jeden z jazyk siln j-í (ten, kterým se hovo í v prost edí, kde dít vyr stá, a ten, ve kterém následn probíhá výuka ve -kole). Podle neurolog , kte í se bilingvismem zabývali, jsou patrné rozdíly ve vyuffívání a zapojování jednotlivých hemisfér oproti jedinc m, jifl si v útlém d tství osvojili pouze jeden jazyk.

- b) Mate -tina jako jazyk nejvíce pouffíváný

V souvislosti s touto definicí se můžeme zmínit o problematice regionálních jazyků, migrace a jazyku, který je v současné době rozšířen zejména v západní Evropě, a to je adopce dětí z jiných částí světa.

Pokud jde o problematiku regionálních jazyků, jako typický příklad můžeme uvést kooficiální jazyky na Pyrenejském poloostrově. Například v Katalánsku se ve většině rodin hovoří katalánsky, katalánština se i využívá ve školách, nicméně nepoužíván jejím jazykem zůstává španělština.

Problematiky migrace jsme se již lehce dotkli. Migranti přicházejí do nového prostředí, chtějí-li se plně začlenit, je dokonalé osvojení jazyka nezbytnou podmínkou. Dlouhodobým pobytem a nutností každodenní interakce si lze šcizí jazyk osvojit na vysoké úrovni a na všech jeho rovinách. Pokud navíc daný jedinec přichází do styku pouze s rodilými mluvčími daného jazyka a neudrfluje si svou mateřštinu, je pravděpodobné, že jazykem získá v tomto jazyce vyšší kompetence než ve své mateřštině. *ší first language does not necessarily mean chronologically first, but the language that is most readily available to a translator. This is especially relevant in the case of translators who have lived most of their lives in a linguistic environment other than that into which they were born.* (Pavlovi 2007:80). Otázkou nicméně zůstává, zda je i v pozdějším věku možné osvojit si onen šjennocitě, který si malé dítě rozvíjí zcela přirozeně a postupně s tím, jak objevuje svět. Někteří odborníci z oborů neurologie a psychologie zastávají názor, že k dokonalému osvojení jazyka může dojít pouze tehdy, naučí-li se jazyk do věku 3 let. Co však lze poté u těchto jedinců považovat za mateřštinu? Rodný jazyk, ve kterém již stěží nalézají u některých témat slova nebo jazyk, který denně používají, znají jej na velmi dobré úrovni, ale chybí jim onen vrozený šcitě a v některých případech i zcela istý přízvuk?

Specifickým případem jsou adoptce dětí z jiných částí světa. Tito jedinci si jako malí osvojili jeden jazyk, následně se dostali do prostředí adoptivní rodiny, která hovoří zcela jiným jazykem, a obvykle po krátkém i delším období adaptace přijmou tento jazyk za svou mateřtinu. Nejsou ojedinělé případy, kdy svůj první jazyk zcela zapomínají.

c) Mateřtina jako jazyk nejlépe ovládaný

Tento bod lehce souvisí s tím, co bylo již uvedeno výše. V důsledku značné mobility a dostupnosti vzdělání v cizích jazycích řada lidí absoluuje střední a vysokoškolská studia na cizojazyčných školách, ať už ve své vlastní zemi nebo v zahraničí. Daný jazyk sice není jejich mateřským jazykem v pravém slova smyslu, ale právě díky studiu často získávají znalosti a kompetence, které jim v oblasti tlumočení a překladu umožní dosáhnout lepších výsledků než v rodném jazyce.

Vraťme se nyní úplně na začátek k definici AIIC a položíme si otázku: Lze tedy pro účely tlumočení jazyk A vymezit jako mateřtinu? Domníváme se, že ano, protože sama definice nevyklučuje možnost výjimky a jejího chápání mateřtiny: *«La langue A est la langue maternelle de l'interprète (ou une autre langue rigoureusement équivalente)»* (<http://www.aiic.net/glossary/default.cfm?ID=9>). Navzdory výše uvedeným argumentům, které jsou zcela jistě opodstatněné a nezpochybnitelné, však musíme souhlasit s těmi odborníky, kteří zastávají názor, že k dokonalé asimilaci a přijetí jazyka dochází pouze v útlém dětství a že mateřské jazyky máme maximálně dva, a i tak pouze ve výjimečných případech jsou oba jazyky na stejné úrovni. Podmínkou samozřejmě ale je, že o svou mateřtinu budeme pečovat a neustále ji rozvíjet, aby nebyla obklopena jiným jazykovým prostředím. V opačném případě by se totiž mohlo stát, že z pohledu tlumočnického budeme mít dvě velmi kvalitní B, ale ani jedno nebude dosahovat požadované úrovně mateřtiny.

1.2.3 Co lze považovat za aktivní cizí jazyk?

Hovoříme-li o retouru jako o tlumočení do aktivního jazyka B, vycházíme přitom z výše citované definice Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC).

Čada odborníci se však shoduje na tom, že tato definice je příliš obecná a vágní (např. Adams 2002:20, Gile 1995:156), na druhou stranu míra jazykových znalostí a dovedností je pojem natolik subjektivní a individuální, že není možné je měřit v deskrypními metodami. Nicméně lze stanovit určitá kritéria, která by měla tlumočnické tlumočení do jazyka B specifikovat. Tato kritéria se však budou zcela jistě lišit podle toho, zda tlumočnické pracuje pro některou z mezinárodních organizací (EU, OSN, NATO, ad.), nebo zda tlumočí na soukromém trhu. V prvním případě je vyžadována naprosto perfektní znalost aktivního cizího jazyka. Rozdíl mezi takovýmto jazykem B a mateřinou by měl být zcela nepatrný. *šA šBõ language as practised at the highest level of international conferences is a second language, the mastery of which can be assessed at a level slightly below that of a conference interpreter's mother tongue. This mother tongue should itself be exceptionally rich and flexible.* (de Fortis 2007:2). Nezídka se stává, že někteří tlumočníci mají svůj jazyk B na vyšší úrovni než je průměrná úroveň mateřiny rodilých mluvčích daného jazyka. Naproti tomu na soukromých trzích je úroveň aktivních cizích jazyků velmi kolísavá. Také se může stát, že se setká s tím, že tlumočnické pracuje ze svého pasivního jazyka C do aktivního jazyka B. Tato praxe se objevuje čím dál častěji i na mezinárodních konferencích v našich zemích písných říkách. Z pohledu AIIC se však jedná o směrně nejmenším značně nedoporučovaný.

Seleskovitchová hovoří v souvislosti s definicí jazyka B o *šune connaissance de la langue de travail de l'interprète comprenant entre autres une base de vocabulaire équivalant au minimum à celle d'un homme cultivé dont cette langue est la langue maternelle.* (Seleskovitch 1968:136).

Tato definice nás sice posouvá o krok dopředu, ale stále není vyčerpávající. Můžeme si položit otázku, co si máme představit pod pojmem *šhomme cultivé*. V každé kultuře flíje mnoho velmi vzdělaných lidí, z nich ale vyniká pouze v určité specifické oblasti. Avšak na rozdíl od nich se konferenční tlumočník nemůže úzce specializovat pouze na jeden obor. Máme tedy na mysli spíše člověka s širokým všeobecným přehledem?

Adamsová konkretizuje definici jazyka B následovně: *šB is a language in which you can think ó in a formal, structured situation. It is a language in which you can deliver a clear and accurate message to conference participants, colleagues on relay and colleagues who share your A language.* (Adams 2002:20).

Zde se nám jeví problematická zejména první část definice. Domníváme se, že existuje rozdíl mezi perfektní znalostí jazyka pro potřeby řečníka a perfektní znalostí pro potřeby tlumočníka. Řečník si volí sám strukturu svého vystoupení, prostědky, styl. Můžeme se přiznat svým znalostem, říci si slovní zásoby. Výsledný dojem je pak takový, že máme pocit, že řečník dokonale ovládá daný cizí jazyk. Ve skutečnosti můžeme mít omezenou slovní zásobu, avšak dostupné vyjadřovací prostědky umíme poufít tak, aby se výsledek jevil jako bezchybný. Tlumočník na rozdíl od řečníka si své vyjadřovací prostědky vybrat nemůže. Musí co nejvíc přivést řečnickovo sdělení, a proto musí ovládat širokou paletu vyjadřovacích prostědků, rétorických figur a stylů.

Jaké jsou tedy požadavky, které by měl splňovat projev tlumočníka pracujícího do svého aktivního jazyka? Jedná se především o kohezi, koherenci a úplnost sdělení, správnou gramatiku a tolerovatelné jsou v případě románských jazyků například *as od asu leny* nebo rod podstatných jmen a náležitě poufívání odborné terminologie. Pokud jde o přízvuk, měl by být co možná nejblíže přízvuku rodilého mluvčího. Nicméně slabý akcent nebrání porozumění nevadí. Byla provedena anketa mezi účastníky mezinárodních

konferencí, při které jim byl položen dotaz, co je pro ně při tlumočení nejdůležitější. Pravidelní účastníci konferencí a tedy nejčastěji příjemci tlumočení uvedli, že nejdůležitější je pro ně samotné sdělení a jeho logická koheze. Důraz byl kladen také na správnou gramatiku a přízvuk. (Szabari 2002:14).

TMánci mít aktivní jazyk B má každý tlumočnick. *šA šBõ can be created, albeit at the cost of much time and effort.* (de Fortis 2007:2). Předpokladem je, že pasivní jazyk, ze kterého chcete udělat B, je již dostatečně rozvinutý a bohatý, pokud jde o slovní zásobu. Dále byste měli v tomto jazyce mít minimální přízvuk a pobýt v zemi, kde se jím hovoří, minimálně rok.

V každém případě při tlumočení do B byste tlumočnick měli uvdomovat, že tlumočí do jiného než mateřského jazyka, měli by být realistický a neusilovat o dokonalý překlad, ale o jasné a zřetelné provedení smyslu sdělení. Jones uvádí: *šConference interpreters must thus concentrate on conveying the speakers' ideas, and not fall into the trap of trying to provide a perfectionist translation, which in any case is impossible.* (Jones 1998:134).

Mezi nejproblematictější oblasti, kde může účastník docházet k chybám, patří předložky, slovesné spojení, idiomatická spojení, výslovnost a přízvuk. Zvláštní problematikou jsou jednotlivé rejstříky slang, anekdoty, nadávky. Tlumočnickovi totiž obvykle chybí v aktivním cizím jazyce ona vrozená intuice a schopnost odhadnout, co je možné v dané situaci použít a co už se pohybuje na hraně. De Fortis v této souvislosti uvádí: *šThe best solution here is always to opt for a slightly less familiar expression, or one of apparently slightly higher register, than the original.* (De Fortis 2007:9). Dále připomíná, že k osvojení schopnosti lépe rozlišovat jednotlivé jazykové rejstříky dochází postupně, ruku v ruce s hlubším pronikáním do dané kultury a jejího jazyka, nicméně zdůrazňuje, že tato rozlišovací schopnost bude vždy méně spolehlivá než v mateřtině.

Tlumo ník by si m l být tedy v–ech zmín ěných slab–ích stránek v dom a krom neustálého roz–i ování znalostí a zlep–ování svých dovedností by si m l osvojit takové strategie a techniky, které mu pomohou vyvarovat se chyb a t flikopádných vyjád ění.

Vynikající znalost cizího jazyka nespo ívá ale pouze v bezchybném a p írozeném vyjad ování my–lenek v daném jazyce. Stejn ě leflitým faktorem je dokonalá schopnost porozum ění. ěasto se setkáváme s p esv d ěním, ěe pokud je n kdo schopen se aktivn vyjad ovat v cizím jazyce na vysoké úrovni, je samoz ějmostí, ěe mluv ím vyjad ujícím se tímto jazykem rovn ěl dokonale rozumí. Tato domn nka m ěe být leckdy mylná. Jako p íklad m ěeme uvést situaci tlumo ník ě ze stát ě st ední a východní Evropy po pádu Berlínské zdi. D íve, v dob uzav ěných hranic, m ěli pouze málo mořností vycestovat na del–í dobu do zemí západní Evropy a řnaposlouchat ě dané jazyky. Naproti tomu na domácím trhu velmi ěasto tlumo ěli do B, tudíř m ěli dokonale osvojené vyjad ovací a stylové prost edky pot ebné pro kvalitní retour.

V neposlední ad ě musíme rovn ěl zmínit otázku reálií. Pro tlumo ění do B je t eba nejen dokonale vládnout cizím jazykem, ale také mít hluboké znalosti o kultu e a reáliích dané jazykové oblasti. Tlumo ník p edstavuje jakýsi spojník mezi danými kulturami, pomáhá p ekonávat kulturní p ekářky a bariéry a tento úkol m ěe splnit pouze tehdy, je-li dokonale pou ěn o tradicích, kultu e a zvycích dané jazykové komunity. Szabari k tomu íká: *ř Even fluent speakers of foreign language make the occasional pragmatic cultural mistake. An interpreter can 't afford to make intercultural errors.ř* (Szabari 2002:17).

Chceme-li tedy vý–e ě ené n jak shrnout, m ěeme íci, ěe jazyk B je jazyk, který tlumo ník ovládá na takové úrovni, ěe je schopen tomuto jazyku dokonale porozum ět, p evést do n j jasn ě a z eteln řsd ělení s pouřitím odpovídající slovní zásoby, rozli–ovat jednotlivé styly a p evést ěi vysv tlit kulturní specifika dané jazykové oblasti.

1.3 Tlumočení do aktivního cizího jazyka z pohledu hlavních tlumočnických škol

Otázka, zda tlumočení do aktivního cizího jazyka ano i ne, provází teorii a didaktiku tlumočení od samého počátku a ani dnes, kdy se retour na mezinárodním poli hojně vyvíjí, neexistuje na tuto problematiku jednotný názor i oficiálně platné stanovisko.

Podívejme se, jak se postavení a role retouru vyvíjely od vzniku simultánního tlumočení a posléze v druhé polovině dvacátého století.

Počátky simultánního tlumočení se tradičně datuje do roku 1945, kdy byl tento způsob tlumočení vyvíjen během Norimberského procesu s nacistickými válečnými zločinci. Vojenský tribunál zasedal od 20.11.1945 do 9.10.1946. Avšak jak uvádí Francesca Gaiba (Gaiba 1998), tlumočnická profese jako taková se profesionalizovala mnohem dříve, již po první světové válce, v době, kdy francouzština ztrácí své výsadní postavení diplomatického jazyka. Konsekutivní tlumočení se objevilo již na mírové konferenci v Paříži. Kromě konsekutivního tlumočení se vyvíjela i chuchotage. V meziválečném období se tlumočilo také na zasedání Společnosti národů a Mezinárodní organizace práce. Tlumočnické nebo osob schopných tlumočit bylo velmi málo, možná i proto, že již tehdy na ně byly kladeny vysoké nároky: *š Candidates were required to have: 1) an excellent ó active ó command of French and English, 2) a vast extralinguistic knowledge in different fields, 3) knowledge of the Conference issues.š* (Biagorri-Jalón 2005:991). Rostoucí potřeba kvalifikovaných profesionálů vedla k založení první tlumočnické školy v Ženevě v roce 1941.

Pokusy o zavedení simultánního tlumočení se objevují koncem 20. let. První tlumočnické zařízení zkonstruovali pánové Filene, Finlay a Watson ze společnosti IBM a poprvé bylo použito na Mezinárodní konferenci MOP v Ženevě v roce 1927. O tři roky později přišlo s obdobným zařízením i společnost Siemens & Halske. Ve východní Evropě bylo

simultánní tlumoení poprvé pouřito v roce 1935 na Mezinárodním fyziologickém kongresu v Leningradu. Ve Spolenosti národ se za ízení vyufflivalo k takzvanému následnému simultánnímu tlumoení: *šVarious interpreters would take notes on the original speech and after the end of the speech, one of the interpreters would take the stand and translate consecutively into his language. At the same time, the other interpreters, sitting in the booths and speaking into their microphones, gave their version of the speech in English, Spanish etc.š* (Gaiba 1998:31).

Významným milníkem ve vyufflívání simultánního tlumoení byl jifl zmíněný Norimberský proces. Od počátku příprav bylo zřejmé, že proces bude muset probíhat ve čtyech jazycích: němčině, angličtině, francouzštině a ruštině. Konsektivní tlumoení by mnohojazyká jednání ztřlovalo a neúmřn protahovalo. Přípravu a vedení tlumočnických týmů dostal na starost plukovník Leon Dostert, který byl tlumočnickem generála Eisenhowera. Sehnat dostatečný počet tlumočnicků nebylo nikterak jednoduché. *šObviously we tried to select individuals with a broad educational background and a wide range of vocabulary. There were recruiting trips to Switzerland, to Paris and to London, until finally 36 individuals ó three teams of 12 simultaneous interpreters were gathered.š* (Ramler 2007:10). Týmy se střídaly. Každý den tlumočily dva týmy a třetí měl volno. Všichni tlumočnické pracovali do své mateřštiny. Přestože neměli téměř řádné předchozí zkušenosti a potýkali se s problémy, které jim samotnou práci střlovaly (anticipace německého slovesa, dialekty a technické termíny, zafrovaný jazyk, absence písemných projevů, emocionální zářfl, nahrávání a přepisování záznamů, atd.), svůj úkol zvládli výborně a simultánní tlumoení se postupně začalo vyufflívát v OSN, na mezinárodních konferencích a začalo se vyuřovat na tlumočnických řkolách po celém světě.

Jak jifl bylo zřejmé, během norimberského procesu tlumočnické pracovali ze svých respektivních jazyků do mateřštiny. Otázka, zda tlumočily pouze do mateřštiny, či zda je

možné simultánní tlumočení do cizího jazyka, rozdělávala názorové první teoretiky a odborníky přes otázky tlumočení v podstatě po celou druhou polovinu 20. století a rozdílný přístup, byť v umírněnější formě, je patrný i dnes. Tradičně se rozlišovaly dva názorové protipóly: stanovisko západních škol v elešpaříšskou ESIT považující retour za nestandardní řešení a stanovisko sovětské školy, která zdrazovala předností tlumočení do aktivního cizího jazyka.

V roce 1953 byla v Paříži založena první vysoká tlumočnická škola, která se o 3 roky později transformovala na ESIT – *École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs*. (Černáková 2001). U jejího zrodu stála Danica Seleskovitchová, konferenční tlumočnice a autorka Teorie smyslu (*Théorie du sens*), jejíž postuláty na dlouhou dobu ovlivní smýšlení o tlumočení a zejména přístup k retouru v celé západní Evropě a na předních mezinárodních organizacích. Hlavní teze své teorie představila v roce 1968 v publikaci *L'Interprète dans les conférences internationales. Problèmes de langage et de communication*. Podle interpretativní teorie probíhá tlumočnický proces ve třech fázích. První fází je porozumění výchozímu textu, druhou fází je deverbalizace, neboli syntéza jazykových významů a výchozích znalostí tlumočnicka, oproti formálních struktur výchozího jazyka. Třetí fází pak tvoří nezávislá reformulace deverbalizovaného smyslu v cílovém jazyce. Zastánci této teorie tedy tvrdí, že kvalitní tlumočnický výkon musí mít podobu spontánního projevu, což je možné pouze v mateřském jazyce. *«L'interprétation est un processus dynamique qui, pour aboutir, a besoin d'une force motrice. Cette force consiste en l'attraction exercée par la langue d'arrivée sur la pensée qui cherche à s'exprimer. Lors du travail vers la langue maternelle, la pensée est littéralement happée par la langue d'arrivée. Le magnétisme de la langue B, en revanche, est généralement beaucoup plus faible.»* (Déjean Le Féal 2002:27).

Seleskovitchová (Seleskovitch 2002) tvrdí, že je možné porozumět cizímu jazyku na úrovni rodilého mluvčího, nicméně není možné dosáhnout stejné úrovně produkce jako v mateřském jazyce. Pasivní slovní zásoba je totiž u každého jedince mnohem větší než slovní zásoba aktivně používaná. Svěpovědomí podporává tvrzením, že při tlumočení do mateřtiny všechny vnější kognitivní faktory hrají ve prospěch porozumění, kdežto při tlumočení do jazyka B neexistuje žádný mimojazykový faktor, který by mohl produkci cílového sdělení posílit. *«L'expression en langue étrangère reste toujours inférieure à l'expression en langue maternelle. L'accent, les tournures peu idiomatiques, l'interférence de la langue maternelle rendent souvent pénible l'audition d'interprétations simultanées en langue étrangère.»* (Seleskovitch 2002:135). Na práci Seleskovitchové navázali další tlumočníci a pedagogové působící na ESIT, zejména Marianne Ledererová.

Kritici Interpretativní teorie poukazují zejména na skutečnost, že teorie je příliš úzce zaměřena na popis procesu tlumočení a chybí jí hlubší analýza samotného procesu. Vytýkají teorii smyslu, že nedostatečně vyvolává empirický experiment jako jeden z nástrojů umožňujících hlubší pochopení zkoumané problematiky.

Interpretativní teorie byla dlouhou dobu let, až do Terstského kongresu v roce 1986, jedinou všeobecně uznávanou a praktikovanou teorií tlumočení v západní Evropě. Situace se změnila až v zmíněném roce 1986, kdy na Terstském kongresu převládly názory obhajující interdisciplinární charakter teorie tlumočení a příkladu.

I v dnešní době má interpretativní teorie řadu stoupců sdružených zejména okolo pařížské ESIT. Tato škola se za teorii své zakladatelky postavila i v roce 1999, kdy Pedagogická komise pro výuku tlumočení přijala usnesení o tom, že: *«ESIT has always considered, that simultaneous interpretation reaches the highest level of quality when performed into the interpreter's A language. We strongly feel that any attempt to generalise*

the use of B booths would be detrimental to the quality of interpretation. (Minns 2002:35). Nicméně v praxi tento přístup není naplňován do sledků. ESIT stejně jako další tlumonické školy v západní Evropě se rozhodla reagovat a přizpůsobit se potřebám a podmínkám nové multikulturní a mnohojazyčné Evropy a retour se na těchto kolech již vyučuje.

Na pomyslné druhé straně barikády stáli v minulosti zástupci a stoupcí Sovětské školy. Po druhé světové válce v Sovětském svazu, stejně tak jako na jiných místech Evropy, byly založeny školy mající vychovávat budoucí profesionální tlumočníky. Jednalo se o Moskevský státní institut cizích jazyků M. Thoreze a Vojenský institut cizích jazyků. Institut cizích jazyků Maurice Thoreze od roku 1962 každoročně školil 50-70 pilotážních tlumočnicků pro ruskou kabinu v OSN. Jak uvádí Fernov, tento kurz měl vynikající úroveň a skvělé výsledky. Konkurence u vstupních testů byla obrovská a úspěšní kandidáti se následujících 10 měsíců v nově založeném institutu učili pouze otázkám spojeným s OSN. V tomto kurzu se využívalo tlumočení z angličtiny, francouzštiny a španělštiny do ruštiny. Od roku 1971 začala tato škola poskytovat dvouletý postgraduální kurz konferenčního tlumočení, kde se využívalo tlumočení již oběma směry. Retour stejně jako relais měly své odpovědi na území Sovětského svazu. Například Alexandr Mejcer argumentoval tím, že při obou těchto technikách dochází k výrazným ztrátám předané informace a navíc při pilotáži se chyba, které se dopustí pilotující tlumočník, nutně dostane do všech dalších jazyků. Fernov s těmito námitkami souhlasí, ale zároveň uvádí, že v momentě, kdy se na jedné konferenci sejde více málo rozdílných jazyků, neexistuje jiná možnost, než přistoupit k retouru a pilotáži. Odmítá nařčení, že se jedná o tlumočení šedé kategorie: *šA myth about simultaneous interpreting being always done exclusively out of one's B and C into one's A language has been long since in circulation, as well as a štheory about inadmissibility of interpreting through a relay, both the myth and the štheory resulting in an arrogant*

conclusion about the lead language relay mode of simultaneous interpreting as an inferior system and the interpreters practising this mode as second class citizens in the profession. (Ernov 1992:150). Navíc podotýká, že i OSN se od začátku svého působení uchýlovala k retouru v případě čínštiny a arabštiny.

Za jednoho z velkých obhájců tlumočení do B je považován Jurij Denisenko. Ve své stati publikované ve sborníku *The Theoretical and practical aspects of teaching interpretation* (1989), kterou přednesl na Terstském kongresu v roce 1986, vychází s názorem, že při tlumočení do B dochází k lepšímu porozumění výchozího sdělení a tudíž, že vždy je lepší sémanticky a pragmaticky úplné, i když stylisticky méně dokonalé a méně idiomatičtější sdělení než neúplný a chybný projev vyjádřený elegantní formou. Denisenko také argumentuje tím, že v cizím jazyce má tlumočnická výběr z menšího množství variant, tudíž celý proces tlumočení se stává jednodušší. O zásadní důležitosti dokonalého porozumění výchozího textu hovoří i bulharská teoretička Bistra Alexieva: *„An adequate retrieval of the content of the Source Language (SL) text in Simultaneous Interpreting (SI) is crucial to the realisation of the communicative act, more crucial than in any other type of translation, for errors in the respect, as is well known, can hardly remain unnoticed.* (Alexieva 1999:45).

Dříve, pro tlumočníky z východního bloku dávali přednost tlumočení do B, což bylo také čistě pragmatické. Jak uvádí Szabari (2002), sovští tlumočníci měli méně příležitostí osvojit si své jazyky B přímo v zemi, kde se jimi hovoří, a tak pro ně samozřejmě bylo jednodušší porozumět výchozímu sdělení v mateřském jazyce.

Na pragmatické důvody poukívání k retouru poukazují i další autoři (viz. Pavlovič 2007, Hyang-Ok Lim 2005, Števková 1999, ad.). Všichni se v zásadě shodují na tom, že v případě takzvaných malých jazyků prakticky neexistuje jiná možnost, protože není

možné zajistit dostatečný počet tlumočnických velkých jazyků, kteří by byli schopni tlumočit z češtiny, maďarštiny, polštiny, atd. O této skutečnosti se na vlastní kůži přesvědčila i Evropská unie, kdy po přistoupení Finska bylo nutné zavést retouři na předunijních institucích.

Mezi dvěma zmíněnými krajními proudy stojí celá řada teoretiků a praktiků, kteří jsou obezřetnější a odmítají vynášet kategorické soudy. Jedním z nich je Daniel Gile. Gile poukazuje na to, že do současné doby bylo provedeno příliš málo empirických výzkumů na to, abychom z nich mohli vyvodit nějaké všeobecně platné závěry. Jako příklad uvádí tezi Goldman Eislerové, která vychází z toho, že k porozumění potřebujeme větší procesní kapacitu než k produkci. Proti ní staví svou tezi, podle níž naopak potřebujeme větší procesní kapacitu k produkci sdělení než k jeho porozumění. Přestože první teze byla vyslovena již v roce 1972, dodnes nebyla ani jedna, ani druhá potvrzena nebo vyvrácena. Celou problematiku direkcionality shrnuje následovně: *„Whatever the official positions and individual preferences, there is far too little empirical research to this date to provide even a tentative answer to the question of directionality. When more evidence is available, large, regular directionality effects may be found, and may point to the desirability of different directionality principles depending on the type of conference and environment, on the type of speech, the type of speaker, the interpreter's personal cognitive style, and even the specific language combination involved.“* (Gile 2005:17).

1.4 Postavení tlumočení do aktivního cizího jazyka včera a dnes v českém jazykovém prostředí

Podobně jako v zemích západní a východní Evropy i v bývalém Československu vznikla v druhé polovině dvacátého století potřeba získat a vzdělávat kvalifikované konferenční tlumočníky. K 1.9.1963 byla při Fakultě společenských věd Univerzity 17. listopadu založena Katedra prokladatelství a tlumočnictví. Studijní obor byl čtyřletý a studoval se jako lingvistická specializace. To znamená, že studenti si volili jeden hlavní a jeden vedlejší jazyk. Mezi hlavní jazyky patřily angličtina, francouzština a španělština, mezi vedlejší pak němčina a ruština. Od počátku na katedře využívali profesionální tlumočníci, kteří měli sami bohaté zkušenosti jak s konsekutivním, tak se simultánním tlumočením. Mezi nimi se také zajímala o teorii tlumočení, publikovala články a vydávala skripta. Mezi nimi zmínit alespoň Aloise Krušinu, Zuzanu Tomanovou, Jiřího Leksu ad.

Jak uvádí D. Serrano, *špromovaný prokladatel tlumočnick se tehdy definoval jako absolvent čtyřleté výuky v tomto oboru, který bude pracovníkem schopným tlumočit a prokládat doma i v zahraničí v různých oborech národního hospodářství a při jednání s delegacemi, po jisté specializaci se může stát i konferenčním tlumočnickem.* (Serrano 2001).

Od školního roku 1968/69 byla katedra prokladatelství a tlumočnictví přetransformována na Institut prokladatelství a tlumočnictví. V té době také samotní konferenční tlumočníci zakládají první profesní organizaci - Český svaz tlumočnicků a prokladatelů, jejíž vznik nebude mít dlouhého trvání a v roce 1972 bude v důsledku nastupující normalizace zrušena. S nastupujícími politickými změnami musí poátkem sedmdesátých let z Institutu odejít celá řada pedagogů. V roce 1974 je Univerzita 17. listopadu zrušena a katedra prokladatelství a tlumočnictví převedena na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy.

Po roce 1989 nastává změna. Katedra prokladatelství tlumočnickví je pojmenována na Ústav translatologie, vracejí se nkte í uitelé, kte í zde p sobili p ed normaliza ními istkami. ÚTRL se stává prvním univerzitním pracovi-t m ve st edoevropském regionu, které získává akreditaci na po ádání postgraduálního evropského kurzu konferen ního tlumo ení "European Masters´in Conference Interpreting". Na Ústavu pokračuje i v decká a badatelská innost, do které se áste n zapojují i sami studenti, kte í se ve svých diplomových pracích v nují nejzn jím aspekt m procesu tlumo ení a teorie tlumo ení jako takové. Po átkem roku 1990 byla také založena Asociace konferen ních tlumo ník v eské republice (ASKOT). Jedná se o výb rovou organizaci sdružující konferen ní tlumo níky.

Oproti obdobným kolám v západní Evrop se na kated e prokladatelství tlumočnickví a pozd ji ÚTRL retour b fn vyu oval a vyu uje. Studenti obvykle absolvují dva obory (jazyky) PT, nebo jeden obor PT v kombinaci s n kterým filologickým i společenským dním oborem.

D vod, pro jsme se nep izp sobili západní praxi a tlumo ení do aktivního cizího jazyka se i v minulosti vyu ovalo, je velmi jednoduchý. e-tina pat í mezi takzvané šexotickéõ nebo šmálo roz-í enéõjazyky a obousm rné tlumo ení je tedy pro tlumo níky s e-tinou jako mate ským jazykem podmínkou íslo jedna k tomu, aby šp efilio na místním trhu.

V eskoslovensku, stejn jako v ostatních státech st ední a východní Evropy, bylo p ed rokem 1989 tlumo ení do jazyka B zcela b fnou a samoz ejmou praxí, i dokonce nutností. D vod se naskýtá hned n kolik. Prvním z nich byla politická situace. Uzav ené hranice a vnímání západního sv ta jako nep átelského prostoru v bec nep ípou-t lo mofnost, fle by se mezinárodních setkání, a ufl oficiálních, i neoficiálních, mohli ú astnit tlumo níci ze západoevropských zemí a tedy rodilí mluv í daného jazyka. Z ist

jazykového hlediska by jistě byl býval problém i takové tlumočnické služby sehnat (Čečková 2007). Jak uvádí Szabari (Szabari 2002) v těch kterých regionech bylo tlumočení do B dokonce dominantní.

Dnes se situace oproti dřívějším dobám příliš nemění. I nadále tlumočníci na domácím trhu tlumočí obvykle obousměrně, v případě velkých mezinárodních konferencí dokonce tlumočení do B zcela zcela převládá. Na těchto konferencích se hojně vyvíjí také pilotáž, to znamená, mluví-li například italský člen, italská kabina tlumočí do češtiny a z této češtiny tlumočí ostatní kabiny do svých respektivních jazyků pro další zahraniční delegáty v sále.

Jednou ze změn, které máme pozorovat, je vytíženost jednotlivých jazyků. Dnes trhu jednoznačně dominuje angličtina. Na které agentury uvádí, že tlumočení z a do angličtiny představuje 80 - 90% všech tlumočnických zakázek. Naproti tomu v těch kterých dříve více vytížené jazyky, jako například španělština, se dnes dostaly z onoho pomyslného centra na periferii a jíž se blíží k takzvaným malým jazykům. To ale souvisí především s politickou orientací a směrováním obchodu. Po úpadku v 90. letech se tak na výsluní a na pomyslnou špičku poptávek vrací ruština.

Objevuje se zde i další fenomén. Vzhledem k tomu, že angličtina se pomalu, ale jistě stává tzv. lingua franca, na mezinárodních konferencích s vysokou zahraniční účastí, jež se pořádají v Praze, se často ušlo od češtiny zcela upouští a poptává se tlumočení mezi dvěma cizími jazyky. V případě českých tlumočnicků tedy mezi dvěma B. Otázkou, je-li by byla na mnohem delší diskuzi, zůstává, zda i v těchto podmínkách, tedy mezi 2 B, lze podat výkon odpovídající kvality.

Po vstupu České republiky do Evropské unie celá řada konferenčních tlumočnicků začala tlumočit rovněž i pro Evropské instituce. Ani zde ale netlumočí výhradně do své mateřštiny,

ale naopak zajišťují pilotáři pro své kolegy v kabinách tzv. velkých jazyk , kteří neovládají jazyk cizí.

Předpokládáme, že ani v budoucnu se situace nijak radikálně nezmění a pro české tlumočníky působící na zdejšímu trhu bude retour naprosto nezbytnou podmínkou k tomu, aby se této náročné profesi mohli věnovat. Proto je zcela zásadní, aby se retour i nadále využíval a zejména se dbalo na to, aby jazykové znalosti tlumočníků byly na co možná nejvyšší úrovni: *Il s'avère indispensable de s'assurer que la langue B des futurs interprètes soit vraiment une langue active, bien maîtrisée, dans laquelle le candidat s'exprime avec aisance et maîtrise tous les registres et tous les styles.* (Čechová 2007:39).
Plně v tomto směru souhlasíme s D. Serrano, která říká: *Tlumočení je především o jazyce, jazykových schopnostech, schopnostech analyzovat a co nejlépe a nejkrásněji převést do cílového jazyka.* (Serrano 2001).

1.5 Postavení tlumočení do aktivního cizího jazyka v dnešním globalizovaném světě

Žijeme v globalizovaném světě 21. století. Jednotlivé státy a národy se seskupují a vytvářejí organizace, jejich pravidla a před usnadněním volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu. Vzájemně se snaží najít společnou řeč, odpovědi a řešení na nejpalčivější problémy této planety. Tato vzájemná provázanost s sebou přináší i jazykové výzvy. Angličtina se sice v mnoha odvětvích lidské činnosti stala takzvanou lingua franca, nicméně v rámci velkých mezinárodních organizací a zejména Evropská unie se hlásí k myšlence mnohojazyčnosti.

„Jazyková politika Evropské unie zaručuje v-ěm svým občanům právo obracet se na unijní orgány a instituce v rodném jazyce. Z toho vyplývá pro instituce povinnost zajistit překlady a tlumočení do všech 23 oficiálních jazyků EU.“ (Čeková 2007:3). Chceme-li však zajistit tlumočení do takového množství jazyků, je zřejmé, že nebude možné držet se zafixovaného modelu tlumočení výhradně do mateřtiny.

První, kdo zjistil, jak obtížné je zajistit přímé tlumočení z šesti jazyků, byla Organizace spojených národů, jež po zavedení arabštiny a čínštiny jako oficiálních jazyků byla nucena na svých jednáních přistoupit k retouře. Důvodem byl nedostatek tlumočnických schopností tlumočnicků z těchto jazyků do své mateřtiny.

Před podobným problémem se v roce 1995 ocitla i Evropská společenství. Do té doby nebyl problém uplatňovat princip takzvaných jednojazyčných kabinetů, kdy všichni tlumočníci tlumočili pouze do své mateřtiny. K nucenému zavedení retouře dochází v moment rozhodnutí o Finsku a Švédsku. K dalšímu velkému obratu dochází během přístupových jednání a následného rozhodnutí v roce 2004 a 2007. Takové množství jazykových kombinací najednou neumožňovalo zajistit vždy tlumočení do mateřtiny. A

co víc, kromě retouru se každodenní záležitost stala i pilotáží do B, kdy tlumočníci z nových členských stát zajišťovali pilotáž pro své kolegy ze starých kabin. Tuto situaci vzaly na v domě i Generální sekretariát pro konferenční tlumočení Evropské komise (DG SCIC) a Generální sekretariát pro tlumočení Evropského parlamentu. Š *SCIC's strategy for 2004 specifically states, that with 22 official and working languages it will be indispensable to employ all interpretation techniques, including relay and working into the B language.* (Szabari 2002:13).

Nutno podotknout, že situace tlumočnická z nových členských stát nebyla a není nikterak jednoduchá. Pilotáž do B jífl sama od sebe klade vysoké nároky na tlumočnicka, který má dvojí odpovědnost: v případě posluchačů, do jejich cílového jazyka tlumočí, a v případě kolegů, pro které zajišťuje pilotáž. Karla Déjean Le Féalová uvádí, že u pilotáže do B je mnohem dříve znát únava, která se projeví na kvalitě tlumočení: Š *Même si l'interprète pivot B n'intervient que très ponctuellement, on constate une baisse sensible de la performance au cours de la journée au point que les interprétations deviennent de plus en plus difficiles à comprendre, alors que vers le A, l'interprète parvient généralement à s'améliorer au cours de la journée grâce à l'accroissement du présavoir.* (Déjean Le Féal 2002:28).

Kromě tohoto kognitivního úsilí musí být tlumočníci nových jazyků schopni převést a případně dovysvětlit kulturní aspekty a realie.

Souasný model zcela jistě není ideální, a to i z důvodu poměrně vysokých nákladů. Zpráva Evropského parlamentu z roku 2001, tedy z doby, kdy se Evropská unie připravovala na zásadní rozšíření, uvádí: Š *On peut estimer que le multilinguisme, sous la forme pratiquée actuellement, couvre presque 30% du budget du Parlement, soit 274 millions EUR.* Objevuje se tak celá řada návrhů, jak by bylo možné situaci řešit. Jednou z možností by bylo zavedení jednoho nebo maximálně dvou oficiálních jednacích jazyků,

ale objevují se také návrhy na rozšíření takzvaného šibiaktivního tlumočení i na velké jazyky EU. Jakým směrem se řešení této otázky posune, to nám napoví a budoucnost.

Globalizace a postupné rozšiřování Evropské unie má také velký vliv na rozšiřování národních soukromých trhů, kde retour byl, je a s největší pravděpodobností bude zcela obvyklým druhem tlumočení, a to nehledě na to, zda se nacházíme na západě i na východě. *šWestern European free markets are not quite so rigid in requiring interpreting into the A language. Interpreters with German, English and French for their mother tongue report that in local or regional markets they are often required to work into their learned language.š* (Szabari 2002:13). Volba retouru je často také podmíněna finančním aspektem. Ne vždy můžeme domácí trh zajistit na konferenci pro všechny jazykové kombinace tlumočnických rodilých mluvčích. V případě, že se rozhodne povolat posily z jiných zemí, zvednou se zásadním způsobem náklady, a to v dnešním světě, kdy je snaha šetřit naprosto v úvodu, není jistě příhodnou. Do hry v takovém případě vstupují i rozdíly mezi honorárem v jednotlivých zemích. Českého klienta tak například francouzský tlumočnický sobič na francouzském trhu může vyjít minimálně o desetinu dražší než jeho český kolega.

Jak již bylo řečeno v předcházejících podkapitolách, v zemích střední a východní Evropy tlumočení do B v dobách minulých dokonce považovalo. A právě v těchto zemích, zejména díky rozšiřujícímu se vlivu evropských institucí a mezinárodních organizací, můžeme pozorovat lehce opačný fenomén. Dle zprávy FIT a JTP vydané v roce 2002 začíná ve střední a východoevropském regionu z důvodů výše zmíněných nabývat na důležitosti i tlumočení do mateřtiny. Jak ale uvidíme v praktické části této práce, tlumočníci, se kterými jsme spolupracovali, téměř všichni uvedli, že na domácím trhu stále více tlumočí do svého aktivního cizího jazyka.

Z výše uvedeného je tedy patrné, že tlumočení do aktivního cizího jazyka je dnes běžnou praxí a nutností jak na domácích soukromých trzích, tak v evropských institucích. Na tuto situaci museli nějakým způsobem zareagovat také teoretici a zejména zástupci a stoupenci Pařížské školy. Jedním z hlavních příkladů byl mezinárodní kongres v italském Terstu v roce 1986, na kterém bylo tlumočení do aktivního cizího jazyka jedním z hlavních témat. Právě zde vystoupili a své teze přednesli hlavní kritici Teorie smyslu. Svůj postoj nakonec zmírnila i pařížská ESIT. Nadále sice tvrdí, že tlumočení z jazyka B do mateřiny převažuje, pokud jde o kvalitu, tlumočení do jazyka B, nicméně z předpracovaného vydání *Pédagogie raisonnée de l'interprétation* (2002) byly vypuštěny některé pasáže, které radikálně odmítaly tlumočení do B. I nadále jsou však autorky přesvědčeny o škodlivosti nepřírodného přizvuku a použití ne zcela idiomatičtých spojení pro výsledné tlumočení.

V posunu dochází i v oblasti výuky. Zatímco na německých a rakouských tlumočnických školách se stejně jako ve střední a východní Evropě setrvalo od samého počátku, pařížská škola a další školy v západní Evropě přelýkaly výuce simultánního tlumočení do B teprve v poměrně nedávné době. Potřebu výuky retouru také nepřímo podpořila v jedné ze svých zpráv AIIC: *„The language combinations offered as part of the regular curriculum should reflect market requirements“*.

V roce 1997 DG SCIC a Generální sekretariát pro tlumočení Evropského parlamentu spustily pilotní projekt *„The European Master's in Conference Interpreting“*, což byl postgraduální kurz konferenčního tlumočení, do kterého se dle údajů z roku 2011 zapojilo 18 evropských tlumočnických škol. V roce 2002 byl na ESIT zorganizován v rámci tohoto programu workshop o tlumočení do aktivního cizího jazyka. Kromě výměny zkušeností se účastníci shodli na některých základních principech, jak by měla výuka do B vypadat. Jednou z hlavních tezí je, že s výukou do aktivního cizího jazyka by se mělo začít až ve chvíli, kdy má tlumočnické dovednosti osvojeny strategie a taktiky simultánního tlumočení do

mateřtiny. Zároveň se opět zdrazuje potřeba dokonalé znalosti cizího jazyka a pohotovosti v něm. Zda existují odlišné strategie a taktiky při tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka, na to se zaměříme na následujících stránkách.

1.6 Výzkum v oblasti tlumočení do aktivního cizího jazyka

V předchozích kapitolách jsme se již několikrát zmínili o tom, že od zrodu základních úvah o tlumočení až téměř do konce 20. století převládal v této oblasti názor, že jediným správným směrem tlumočení je tlumočení do mateřtiny. Z tohoto důvodu zájem o výzkum v oblasti tlumočení do aktivního cizího jazyka lze považovat za poměrně nový fenomén.

Teoretická disciplína zabývající se tlumočením zahrnuje poměrně širokou oblast činností. Výzkum se soustředí na všechny druhy tlumočení (konsekutivní, simultánní, doprovodné, konferenční, komunitní tlumočení, soudní, tlumočení ve znakovém jazyce, pro nevidomé, tlumočení filmů atd.). Zároveň je úzce provázána s dalšími v dnešních oborech. Jsou to především psycholingvistika, sociolingvistika, teorie komunikace a další kognitivní vědecké disciplíny. Právě interdisciplinární charakter tlumočení nabízí a nabízí i badatelům široké pole pro studium. V počátcích teorie tlumočení se zájem výzkumníků soustředil zejména na vlastní proces simultánního tlumočení: *š What first attracted researchers to conference interpreting seems to have been the mystery of the mental processes underlying the strange activity of speaking and listening at the same time.* (Gile 2001). Koncem šedesátých a počátkem sedmdesátých let se tohoto úkolu zhostili psychologové a psycholingvisté, kteří ovšem na celou problematiku nahlíželi z pohledu své vlastní vědecké disciplíny, používali své metody, založené na experimentu a zcela pomíjeli komunikační a sociolingvistickou složku tlumočení. V 70. a 80. letech se situace obrátila. Výzkumu se chopili sami tlumočníci. Světlo svítá tak spíše na teoretické deskriptivní práce vycházející z praktických zkušeností tlumočnických, introspekce a odborné četby. Chyběla ale koordinace, a tak vznikly desítky prací, které pojednávají více méně o tomtéž: *š í .hundreds of papers of a similar nature were published in the seventies and eighties* (Gile 2001). V tomto období byli z bádání zcela vyloučeni odborníci z jiných profesí. Situace se změnila až koncem 80. let, kdy zásluhou tlumočnicků jako byli Ingrid Kurzová, Jennifer Mackintoshová, Barbara Moser-

Mercerová i Daniel Gile se prosadil zpřesňováním a zdokonalováním metod empirického výzkumu a znalostí odborníků z jiných vnitřních disciplín. *šInterpreting as an object of scientific investigation combines the complexity of language comprehension and production with that of human behavior, which, in our case, is determined by many factors and is constrained by highly diverse environments. It follows that before major conclusions about interpreting are drawn from research, a very large number of situations, variables and interactions must be studied, probably more so than in many other fields of human behavior.š* (Gile 2001).

S problematikou retourení se setkáme již v prvních kopnických pracích hlavních teoretiků. Jde ovšem o práce deskriptivní. Podobně jako v jiných vědách, je třeba budovat teorii, která bude platná a ověřitelná. Pokud teze, jež budou po dlouhou dobu považovány za všeobecně platné, nejsou podloženy empirickým výzkumem (např. Seleskovitch a Lederer 2002, Denisenko 1989). *šAs obras desta época son traballos de reflexión e especulación persoal e intuitiva: os modelos propostos explícanse dende esa mesma perspectiva persoal, pero nunca se demostran, nin sequera tentan facelo.š*² (Bacigalupe 2003:10). Právě empirický výzkum se v posledních letech ukazuje jako naprosto stejně důležitý složka bádání v oblasti teorie tlumočení. *šO paradigma experimental é o único método válido para coñecer máis e mellor todos aqueles aspectos que rodean o traballo do intérprete, así como todos aqueles relacionados con desenvolvemento de metodoloxías docentes axeitadas para cumprir coa nosa función social formadora de profesionais.š*³ (Bacigalupe 2003:14). Každý aspekt simultánního tlumočení se již mnoho let zkoumá i v rámci diplomových i disertačních prací na tlumočnických kolech po celém světě.

---

² Díla z této doby jsou osobní a intuitivní úvahy a spekulace: navrhované modely se vysvětlují na základě té samé osobní perspektivy a nikdy nejsou podloženy důkazy, ba dokonce není ani snaha jejich pravdivost dokázat.

³ Experiment je jedinou platnou metodou, která nám umožní ujet lépe a do hloubky poznat všechny aspekty spojené s tlumočením, včetně těch, které souvisejí s rozvojem metodologie výuky, již nám pomáhají splnit náš úkol, tedy vykolit nové profesionály. (příklad AM)

Neopomenutelnou součástí těchto studií bývá empirický výzkum, který jifi v mnoha případech otásl zdánlivě neochvlnou pozicí teoretických dogmat pocházejících právě z raného období této vdní disciplíny.

Zájem o výzkum v oblasti retouru je však pomrně novou záležitostí. *šThe problem of directionality in interpreting has for long been one of the most contentious issues in the translation & interpreting studies community. However, it is only recently that we can observe a surge in the number of empirical studies and discussions based on firm theoretical foundations from other fields.ö* (Gumul 2006:1). Existuje nkolik dvod , které podnítily bádání a diskusi o problematice tlumoení do aktivního cizího jazyka. Po pádu Berlínské zdi se začaly prolínat a konfrontovat myšlenkové a výzkumné proudy západoevropských, stredoevropských a východoevropských škol. Postupně jsme docházeli k poznání, že nadále nebude jifi možná striktně uplatňovat ony dvě základní a geograficky vymezené protichdné teorie: *šIn contrast to the two prevailing dogmas of the past (Western Europe rejecting interpreting into B, and Eastern Europe claiming the supremacy of this direction), recent research provides a wealth of evidence indicating that this issue certainly cannot be perceived in terms of a clear-cut dichotomy.ö* (Gumul 2006:2). Navíc řada studií prokázala, že existují mnohem menší rozdíly mezi tlumoením do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka.

Druhým významným dvodem je globalizace. Evropa se pomalu začala územně a politicky scelovat a rozrůstající se Evropská unie jifi nemohla zajistit výhradně tlumoení do mateřtiny. A tak tedy i zastánci západních teorií a odpřeci retouru v jedné osobě museli tento posun přijmout jako fakt a nevyhnutelnou nutnost.

Významným poínem bylo v roce 2002 uspořádání jifi zmíněného Workshopu v rámci školícího programu European Master's in Conference Interpreting pod názvem *šTeaching simultaneous into Bö*, na který se sjeli tlumoníci a učitelé tlumoení ze všech kout

Evropy, aby se zde podělili o své zkušenosti a společně diskutovali o problémech spojených s retourem a o možných způsobech výuky simultánního tlumočení do B. Vzešla z ní j publikace obsahující všechny přednesené příspěvky. Toto setkání ale nebylo první. Podobný workshop se uskutečnil v rámci stejného programu již v roce 2000 v Praze.

Výzkum se tedy začal soustřeďovat zejména na zmapování úskalí retouru, na vypracování výukových metod, na stanovení strategií a taktik, jež nám pomohou tento velice náročný typ simultánního tlumočení zvládnout. Víme, že i tato práce bude přínosem pro danou oblast.

1.7 Role tlumočníka

V obecném pov domí p evládá p edstava, fe tlumo ník je lov k, který dokonale ovládá dva i více jazyk a umofl uje komunikaci mezi mluv ími hovo ícími r znými jazyky. š*Two people are sitting in the room. They wish to discuss their work but speak different languages, and neither speaks the other's language well enough for the discussion to be useful. So they call in someone else, who speaks both languages, to explain what each is saying in turn. That person is an interpreter.* (Jones 1998:3). Toto je tedy základní v-eobecná p edstava o práci tlumo níka. Av-ak komunikace, kterou zaji-uje, se neomezuje pouze na jazykovou stránku. Stejn d leflitou, ne-li d leflit j-í roli hraje kultura v nej-ír-ím slova smyslu. š*Culture is a collective programming of the mind which distinguishes members of one human group from another.* (Hofstede 1980:20). Mezi tyto kulturn podmín né aspekty adíme nap íklad stravovací návyky, míru zdvo ílosti, smysl pro humor, vzdálenost mezi mluv ími, zp sob zdravení atd. Dále sem pat í samoz ejm v-echny kulturní a historické náráflky a reálie jako takové. V-echny tyto vedlej-í, ov-em nemén d leflité aspekty kladou na tlumo níka vysoké nároky. Své pracovní jazyky musí ovládat do té míry, fe bude schopný rozli-ít i ty nejjemn j-í nuance, tedy nap íklad to, zda e ník míní dané tvrzení váfln í ironicky. M l by být schopen rozpoznat r zné implicitní náráflky, jefl mohou mít pro kone né sd lení velký význam.

Pokud jde o skute né kulturní odli-nosti, p sobí tlumo ník jako zprost edkovatel a zárove jako osoba, která má ú astník m dialogu pomoci tyto kulturní bariéry co nejlépe p ekonat. N kdy tedy musí do samotného tlumo ení za adit i vysv tlivky, které pomohou ob ma stranám zdárn zdolat kulturní propasti, jefl by jim bránily nalézt spole nou e . Jones uvádí, fe v této chvíli by se u tlumo níka m ly projevit jisté pedagogické vlohy: š*The interpreter should have something of a pedagogical streak, their work being one of continuous explanation and explication.* (Jones 1998:4).

Různé druhy tlumočení s sebou nesou i odlišné nároky na tlumočníka. Z hlediska komunikace a překonávání kulturních bariér je nejvhodnější, ale pro tlumočníka zároveň nejobtívnější doprovodné a konsekutivní tlumočení. Tlumočník není v časové tísní, pokud má pocit, že sdělení ne zcela správně porozuměl, má možnost se mluvčího zeptat. Pokud je třeba, může vložit vysvětlující vsuvku. Na druhou stranu tyto druhy tlumočení kladou vysoké nároky na vystupování tlumočníka, jeho chování a osobnost jako takovou. Musí být přesvědčivý, aby si získal důvěru klienta, zároveň ale nesmí být nadměrně asertivní. Svým chováním a vystupováním by v žádném případě neměl přebíjet mluvčího a naopak by se měl snažit nastolit takovou atmosféru, aby účastníci dialogu měli pocit, že hovoří pouze mezi sebou a šfe tlumočník jako by tam nebyl.

U simultánního tlumočení, vzhledem ke vzdálenosti, jeftí tlumočníka a klienty, je tato část jednodušší, což ovšem neznamená, že by tlumočník neměl být přesvědčivý. Pokud jde o vysvětlování a objasnění kulturních rozdílů, má simultánní tlumočení pouze omezenou škálu možností. Tlumočník se nachází v časové tísní, a tak si může dovolit explicitovat a konkretizovat pouze u nejdůležitějších sdělení, a to ve zkratce.

Simultánní tlumočení do aktivního cizího jazyka skýtá pro tlumočníka několik výhod, ale také řadu rizik a obtížných situací. Tlumočník pracující do jazyka B má velkou výhodu v tom, že výchozímu sdělení, jak po stránce jazykové, tak po stránce kulturní, dokonale rozumí. Na základě Gilova modelu úsilí tak může v této pozornost v novat fázi produkce výsledného sdělení. Úkolem tlumočníka je předat co nejjasnější a nejpřesnější sdělení. Měl by se vyvarovat snaze o kvantitativní vyjádření a perfekcionismus, protože ty s sebou nesou velké riziko pádu. Existuje celá řada strategií, které nám mohou pomoci předat jasné a zřetelné sdělení. Touto problematikou se ale budeme podrobněji zabývat v další části práce.

Při tlumočení do jazyka B se tedy tlumočník nachází v situaci, kdy dokonale zná výchozí

kulturu, ale zároveň si musí být v domě toho, kde klient, pro kterého tlumočí, má pouze omezené znalosti výchozí kultury. To platí obzvláště pro většinu a další malé jazyky. Znalost historie a kultury těchto zemí není součástí běžných učených osnov. Tlumočník tak zároveň plní funkci zprostředkovatele kulturních hodnot. *Šť L'interprète se trouve dans un contexte biculturel, il travaille pour un client étranger qui parfois ne connaît pas toute la réalité du pays, et la tâche de l'interprète est de rendre le message le plus clair (š décompression interculturelle).* (Češková 1999:38).

Často odborník, profesionál v oboru, se domnívá, že největšími úskalími jsou pro tlumočníka pracujícího do svého aktivního cizího jazyka interference. Seleskovitchová (2002) uvádí, že při tlumočení do B dochází v menší míře k deverbalizaci a často ji tlumočník vyvolává pouze překódováním. Tím vznikají jazykové interference, jež mohou výsledné sdělení učinit nesrozumitelným. *Šť Le B est plus exposé aux interférences que le A. D'où la tendance à être plus littéral lorsqu'on travaille vers le B que vers le A ce qui nuit évidemment pas seulement à l'esthétique de l'expression mais aussi à l'intelligibilité de l'expression.* (Déjean Le Féal 2002:28).

Další rozdíl mezi ST do A a ST do B spočívá v důležitosti únavy tlumočníka pracujícího do B. Bylo prokázáno, že zatímco výkon tlumočníka pracujícího do svého mateřského jazyka se v průběhu dne zlepšuje díky větší schopnosti předvádění a podrobným informacím o tématu, u tlumočníka zajišťujícího tlumočení do B je tato skutečnost opačná. Dříve se dostává únava, jež se v celkovém kontextu projevuje například větší mírou kalků. (Déjean Le Féal 2002).

Máme-li to celé shrnout, tlumočník zajišťující retour by měl být zaprvé dokonale jazykově vybavený. Svůj aktivní cizí jazyk by měl ovládat na takové úrovni, že bude schopen předat jasné a zřetelné sdělení, použít odpovídající terminologii a zachovat danou stylistickou úroveň. Zadruhé musí mít perfektně osvojené techniky tlumočení do B a v neposlední řadě

by m l mít hluboké znalosti kultury a reálií dané jazykové oblasti, aby mohl být v rným
zprost edkovatelem mezikulturního dialogu.

1.8 Role řečníka

Při simultánním tlumočení do B hraje řečník naprosto klíčovou roli, a to v následujících bodech:

a/ Jazyk řečníka

Čím dál častěji se na mezinárodních konferencích a setkáních stává, že řečník nemluví svou mateřtinou. Typická je tato situace zejména pro angličtinu, která se v rámci evropských institucí, ale i v oblasti vědy a techniky na celém světě stala jakousi lingua franca. Této záležitosti a problémům s ní spojenými se jifi v počátcích teorie tlumočení v novovalteoretik Jean Herbert působící na šenevské ETI. Ve svém stejnějím díle *Manuel de l'Interprète* (1965) hovoří o tom, že při různých mezinárodních setkáních mají některé řečníci tendenci vyjadřovat se v cizím jazyce. Často hovoří s velkým přízvukem, nevhodně volí slova a to až do takové míry, že tlumočníci, pro něž je daný jazyk mateřtinou, váhají, zda sdělení porozuměli správně.

Umíme si tedy představit, že pokud dojde ke kombinaci řečníka hovořícího jiným než mateřským jazykem a tlumočníka, který pracuje do svého jazyka B, situace se stává velmi náročnou, ne-li kritickou.

K této problematice byla nedávno vypracována i studie na univerzitě ve Vigo. Autorka Sandra Lorenzo Vázquezová zvolila metodu empirického výzkumu a zkoumala, jaký vliv bude mít na kvalitu tlumočení skutečnost, zda anglický projev přednese Angličan, Francouz či Španěl. Na základě výzkumu došla k závěru, že nejméně problém má tlumočník s projevem předneseným britským mluvčím a naopak nejtíživějším projev francouzského řečníka. Autorka zdrazuje, že toto jsou krajní případy, se kterými se setkáme častěji v evropských institucích než na domácím trhu. Zároveň ale poukazuje na skutečnost, že tlumočník může být mnohem častěji konfrontován s různými akcenty

v rámci své jazykové skupiny, a proto by bylo velmi potřebné zařadit tuto polofku do vyučovacích osnov tlumočnických –kol. Klasickým příkladem může být –pan l–tina. Na –kolách se studenti nejčastěji setkávají s rodilými mluvčími z Iberského poloostrova, kteří hovoří standardní kastilskou –pan l–tinou. Velmi často se ale zapomíná na Latinskou Ameriku, kde je tlumočnick konfrontován nejen s celou řadou odlišných akcentů, ale rovněž s odlišnými pravidly výslovnosti (argentinské lleísmo) a rozdílnou slovní zásobou. Z tohoto důvodu by bylo vhodné, aby se tyto aspekty staly součástí osnov na tlumočnických –kolách a budoucí tlumočníci měli –anci se s nimi alespoň okrajově seznámit.

b/ tempo a rýtmus

Druhým významným faktorem ovlivňujícím kvalitu výsledného tlumočení je tempo a rýtmus projevu. Ideální rýtmus by neměl mluvit ani příliš pomalu, aby se došlo k problémům s adekvátním vyjádřením myšlenky, ani příliš rychle, aby problémy s obsahem, vztahem k riziku chyby.

Spodem je úzce provázána i skutečnost, zda se jedná o projev spontánní či řízený. Každý rýtmus se domnívá, že kvalitní projev mohou představit pouze tehdy, pokud si jej předem připraví, napíše a v daný moment přednese. Projev spontánní ale nemusí být nepřipravený, *šitý nebo řízený projev pronesený spatruje být v té řízené míře připravený, o se liší od psaných, redigovaných, a pak řízených textů, jak svou strukturou a intonací, tak faktorem času.* (Janovcová 1980:315).

Na které teoretici dlouhá léta zdůrazňovali i roli neverbální komunikace jako jednoho z klíčových faktorů, který ovlivňuje výkon tlumočnicka. Na základě řady empirických studií bylo ale konstatováno, že neverbální vyjádření rýtmu má pro tlumočnicka menší důležitost, než bychom mohli předpokládat. Jedná se o velmi subjektivní otázku. Na kterým tlumočnickem se tato velmi pomáhá, jiní tvrdí, že na jejich výkon nemá prakticky žádný vliv.

Pro tlumočníka, zejména při retouru, je také důležitý celkový styl řečníka. Některí mluvčí si často neuvědomují, že jsou tlumočníci a rádi se vyjadřují kvantitativně, používají rýmy, básnické obraty. V takové chvíli tlumočníkovi nezbývá než se zcela soustředit na obsah a předat celkovou informaci.

1.9 Deverbalizace a jazykové dvojice

S pojmem deverbalizace p íchází koncem 60. let 20. století teorie smyslu. Vychází z Jakobsona a jeho tvrzení, že *šall cognitive experience and its classification is conveyable in any existing language.õ* (Jakobson 1959:234). Deverbalizace p edstavuje v teorii smyslu druhou fázi procesu tlumo ení. Smysl sd lení v deverbalizované podob ě je vlastn výsledkem syntézy jazykových význam ů a výchozích znalostí tlumo níka. Pokud tedy zbavíme p vodní sd lení formální stránky a vypreparujeme z n ě pouze jeho smysl, m ěli bychom být schopni tento smysl restituovat v jakémkoliv jazyce. Tedy jak dodává Danica Seleskovitchová *šà condition que les deux langues appartiennent à des civilisations ayant atteint un degré de développement comparableõ* (Seleskovitch 1968:144). Seleskovitchová a Ledererová tvrdí, že neexistují specifické problémy, které by se týkaly konkrétních dvojic jazyk ů. Vycházejí p ítom ze své vlastní tlumo nické zkušenosti. *šLes praticiens ne remarquent que très rarement les différences inter-linguistiques quand ils interprètent, car quelles que soient les différences entre langue de départ et langue d'arrivée, ils n'éprouvent aucun mal à formuler les idées de l'orateur dans leur langue maternelle, à condition que ces idées soient claires et qu'ils connaissent bien la langue de départõ*. (Seleskovitch 1977) ó citováno Gile 1995.

Princip deverbalizace vyvolal řadu ohlas ů a námitek. Jeho odp rci nej ast ěji zd ržovali, že prokazateln ě existují rozdíly v obtížnosti tlumo ení mezi p íbuznými a naopak vzdálenými jazyky. Navíc, vyjdeme-li z p edpoklad ů, že jazyk je nástrojem pro vyjád ení reality, je zcela z ejmé, že v každé kultu ě budou existovat skute nosti, jeřl jsou jedine né a obtížn ě p evoditelné do jiného jazyka. Neznamená to, že by bylo zcela vylou ené je v jiném jazyce vyjád ět, ale tlumo ník si bude muset vypracovat celou řadu taktik a strategií, jeřl mu pomohou sd lení p evést. A práv ě tyto taktiky se budou zcela jist ě lišit podle jednotlivých jazykových dvojic.

Jednou z prvních, která se vymezila v rámci Pařížské školy, byla Catherine Stenzlová (1989). Ve své studii, v níž zdrazuje důležitost jednotlivých konkrétních jazykových dvojic, vychází z prací Kirchhoffové a Goldman-Eislerové. Obě badatelky se shodují na tom, že tlumočníci si volí své strategie v závislosti na tom, zda do jakého jazyka tlumočí. Podobné názory zastávají i další teoretici jako například Ricciardiová nebo Donato a především Daniel Gile.

Čiada teoretiků i praktiků poukazuje na zcela zřejmé problémy, jež nastávají při tlumočení z němčiny do francouzštiny a které nenajdeme například při tlumočení mezi španělštinou a francouzštinou. Autorky Teorie smyslu tyto argumenty odmítají a tvrdí, že pokud se nějaké problémy při tlumočení vyskytují, pak jsou způsobené pouze a jenom nedostatkem znalostí výchozího jazyka. *„Seuls des étrangers connaissant mal la langue en cause ou des profanes croyant que l'interprétation décalque l'original, sont susceptibles d'évoquer ce genre de problème. Dans toutes les langues les autochtones se comprennent tout aussi vite et tout aussi bien. Et la bonne interprétation procède, quelle que soit la paire de langues, de la compréhension des sens à leur expression et non du mot au mot.”* (Seleskovitch 2002:137).

Tento přístup je do značné míry diskutabilní. Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, nejsou zmíněné teze podloženy experimentálním bádáním a jeho výsledky. A právě na které empirické výzkumy z posledních let, realizované v rámci diplomových nebo doktorských prací v oboru translatologie hypotézu aplikovatelnosti teorie smyslu na všechny jazykové páry vyvracejí (například *Marifé Fariñas Rivas: Dificultades sintácticas na interpretación simultánea: resultado dun estudio experimental* 2003).

Hlouběji se touto problematikou, ve snaze vyvrátit tvrzení teorie smyslu, zabýval Daniel Gile. Analyzuje, do jaké míry jednotlivé jazyky ovlivňují proces tlumočení ve fázi porozumění a produkce.

Pokud jde o porozumění, tvrdí, že nelze smýšlet o porozumění tlumočnicka a porozumění cílového příjemce sdělení. Tlumočnick si nemůže dovolit soustředit se pouze na hlavní body projevu nebo na pasáže, jež jej zajímají, musí porozumět celému sdělení, aby jej mohl převést adekvátně do cílového jazyka. Navíc předchozí znalosti tématu jsou u tlumočnicka méně hluboké, než u delegáta odborné konference. Úroveň porozumění tlumočnicka a klienta se tedy liší jak kvalitativně, tak kvantitativně.

Mezi nejdůležitější aspekty, které mohou ovlivnit porozumění, patří na lexikální rovině jednak délka slov a také bohatství slovní zásoby a schopnost jazyka pojmenovávat skutečnosti přímo, aniž by se tlumočnick musel uchýlit k parafrázování. Gile také zmíní uje problematiku homofonie a uvádí příklad japončiny, kde jsou homofona velmi početná. Z hlediska gramatiky má ve fázi porozumění velký význam míra redundance. Lze sice konstatovat, že některé evropské jazyky tíhnou k redundantnímu vyjádření více než jiné, nicméně největší rozdíl je v porovnání s asijskými jazyky, například jifičtinou japončinou, kde je míra redundance mnohem nižší. Gramatické redundance mohou být ve fázi porozumění pro simultánního tlumočnicka významným pomocníkem. Pokud jde o syntaktickou strukturu, Gile se domnívá, že existují jazyky, které tlumočnickovi pomáhají anticipovat, a naopak jiné, jejichž složitá syntax může porozumění znesnadňovat. Do hry vstupují také kulturní rozdíly, míra implicitnosti a explicitnosti vyjádření, zdvořilostní formy a rychlost projevu, jež se mohou lišit i v rámci jednoho jazyka. Příkladem může být evropská španělština versus některé latinskoamerické varianty.

Problémy spojené výlu n s konkrétními jazyky se objevují i ve fázi produkce cílového sd lení. Souvisejí p edev-ím s mírou flexibility jednotlivých jazyk a schopností vyjad ovat my-lenky. Na lexikální úrovni se op t setkáváme s jifl zmín ným problémem explicitnosti a implicitnosti a p esnosti lexikálního vyjád ení. S tím souvisí i bohatství slovní zásoby, které je do velké míry ovliv ováno extralingvistickými faktory. Jako p íklad m fleme uvést obtíffe, se kterými se setkávají e-tí tlumo níci p i tlumo ení problematiky spojené s rybá stvím a rybolovem. K obtíffím dochází i p i p evodu v deckých a filozofických termín vycházejících z latiny nebo e tiny do jiných nefl indoevropských jazyk . D leffitou roli hraje také sémantická topografie. Pokud je velmi odli-ná, tlumo ník musí volit takové taktiky, které mu umofní p íblíffit se co nejvíce ke sd lení originálu.

asto mu totifl chyb jí informace, které by mu umofnily v rn p evést sd lení do cílového jazyka. Jako p íklad m fleme uvést p etlumo ení anglického slova šbrotherō do japon-tiny, kde existují r zné termíny podle toho, zda je jedná o mlad-ího nebo star-ího bratra. Podobným p íkladem je i slovo prezident, pro které existuje dle kontextu n kolik r zných termín .

Podstatné rozdíly se objevují i v oblasti gramatiky a syntaxe. Praxe ukázala, fle nap íklad p i tlumo ení mezi románskými jazyky tlumo ník vynakládá men-í úsilí na reformulaci, protoffe se nemusí tolik soust edit na syntaktickou stránku a slovosled, který bývá podobný. Naopak mezi vzdálenými jazyky má tlumo ník ztífflenou roli práv z d vo du diametráln odli-ných gramatických pravidel. Ve velmi krátkém asovém úsek musí asto zcela p eorganizovat strukturu v ty, cofl vyffladuje v t-í úsilí jak pro produkci, tak pro pam . P ítom nemusí jít pouze o kombinaci evropských a mimoevropských jazyk . S podobnými problémy se asto potýkají i tlumo níci st edoevropských a východoevropských jazyk . Velmi záleffí také na flexibilit jednotlivých jazyk . Podle ní totifl tlumo níci volí své strategie, které se mohou diametráln li-ít i v závislosti na sm ru

tlumo ení. Magdalena Bartłomiejczyková například uvádí, že při tlumo ení z angličtiny do polštiny je více méně možné kopírovat syntaktickou strukturu originálu, ale angličtina má mnohem pevnější slovosled a syntaktická pravidla než polština, a tak uplatování stejné taktiky při tlumo ení z polštiny do angličtiny by vedlo k velkému počtu gramaticky chybných vět. Je třeba také zdůraznit, že aplikace jednotlivých správných strategií a taktik závisí na tom, zda se jedná o začínajícího tlumo níka nebo tlumo níka s dlouholetou praxí, a také na tom, zda tlumo í do mateřtiny nebo do svého jazyka B.

Dleřitou roli hrají i mimojazykové faktory, mezi které patří vnímání světa, jeřli se promítá do jazyka. Opět nemusí jít pouze o kombinaci evropských a mimoevropských jazyků. Znamé rozdíly existují i mezi například angličtinou a španělštinou. Padillová k této problematice uvádí: *šSpanish perceives reality in an emotional way, and this type of assimilation influences not only objects but also ideas. Therefore, in Spanish the main resources are the formal value of the verb and the extent of the verb system (a total of 46 different verb forms in Spanish compared to 4 or 5 in English), whereas English perceives reality descriptively. English depicts the mental image of the sequence of movement photographically, providing a šspecific visionř with occasionally an exaggerated realism that less explicit form of Spanish is reluctant to accept. Spanish is more abstract, more anarchic and arbitrary in the face of reality, leaving much to the psychological presuppositions of the listener.ř (Padilla 2005:55).*

V neposlední řadě může být problémem i odlišná délka jednotlivých jazyků. Pokud je výchozí jazyk o hodně kratší než jazyk cílový, tlumo ník musí více filtrovat a není schopen v daném časovém úseku převeřt celé sdělení. Na tuto problematiku upozoroval Jiříd Nissenko v případě tlumo ení z angličtiny do ruštiny (1989).

Jak vidíme, ve světle empirických studií a každodenní tlumonické reality v globalizovaném světě, je uplatnění principu deverbalizace na všechny jazykové dvojice snadno zpochybnitelné. Je zcela zřejmé, že existují rozdíly mezi jednotlivými dvojicemi jazyk a že strategie, které tlumočníci používají, se alespoň částečně odvíjejí od toho, o jakou jazykovou dvojici se jedná. Nicméně se domníváme, že tato skutečnost nijak nepopírá existenci a nutnost deverbalizace v procesu tlumočení. Souhlasíme s Karlou Déjean Le Féalovou, která říká, že velmi záleží na tom, co si pod pojmem deverbalizace představujeme. *„All theoreticians, including the opponents of the théorie du sens, acknowledge that cognitive analysis is necessary in interpretation. How does it differ from deverbalisation/conceptualisation? As I understand it deverbalisation/conceptualisation is simply cognitive analysis carried to completion of the same concept, but more thorough.“* (Déjean Le Féal 1998:43).

Deverbalizace má svou důležitost i při výuce tlumočení. Studenti a budoucí tlumočníci si musejí osvojit základní pravidlo, tedy to, že převádíme smysl sdělení a nikoliv slova. Součástí tím je třeba upozorovat také na obtíže a nástrahy spojené s konkrétní jazykovou dvojicí. Na závěr bychom mohli dodat to, co bylo již několikrát řečeno v předchozích kapitolách. Čím lepší a hlubší bude mít tlumočnická znalost výchozího a cílového jazyka a příslušných kultur, tím snadněji se mu bude uplatňovat princip deverbalizace a tím formulace přirozenější a obsahově ucelenější bude výsledné tlumočení.

1.10 Hodnocení kvality tlumočení

Tlumočení je považováno za službu, jejímž cílem je předat sdělení o šmessage, nikoliv pouze za jazykovou operaci. (Gile 1995). Stejně jako u jiných služeb se i u tlumočení hodnotí jeho kvalita.

Téma kvality se v teorii tlumočení objevuje prakticky od jejích počátků. Jak jsme viděli v předchozích kapitolách, otázka kvality v souvislosti s direkcionalitou byla také ústředním bodem sporů mezi pařížskou a takzvanou sovětskou školou. Kvalita tlumočení je však pojem velmi široký, a tak do dnešního dne neexistuje jasná, uniformní a všeobecně uznávaná definice. Dosud nenastala shoda v tom, co všechno je možné v tlumočení hodnotit, podle jakých kritérií a kdo by měl být tím nejerudovanějším hodnotitelem. Existují samozřejmě i všeobecně uznávané ukazatele, mezi které patří informovanost originálu, jazyková přesnost převodu do cílového jazyka, používání adekvátní terminologie, volba patřičného stylu a rejstříku, příjemná a plynulá prezentace. Jejich hodnocení se však značně liší podle toho, zda hodnotitelem je přímý tlumočník nebo tlumočnický. Jednotlivé kategorie hodnocení rozebereme detailně na následujících stránkách, ale nejprve se podíváme na faktory, které ovlivňují kvalitu výkonu tlumočnicka.

Prvním a stejně hlavním článkem řetězce je zadavatel. Pokud zadavatel chce, aby tlumočnick odvedl kvalitní práci, měl by mu poskytnout potřebné materiály a písemně připravené projevy. Nejedná se o nějaký přehnaný požadavek ze strany tlumočnicka, který by si snad tím chtěl ulehčit práci. Naopak, práci si tím zjednoduší, ale bude mít možnost se na tlumočení dostatečně terminologicky a znalostně připravit, snížit počet informací ztrát a poskytnout zadavateli kvalitní službu. Musíme si uvědomit, že v porovnání s posluchači je tlumočnick nejméně informovaně vybaven. Pravděpodobně téma hlouběji nezná, a přesto musí sdělení převést co nejvěrněji. Z tohoto důvodu je zcela nezbytné, aby měl možnost předem se seznámit alespoň se základními prvky dané problematiky.

Druhým článkem je technické zázemí, počinaje kabinami, jež splňují veškeré technické a hygienické normy, ať po techniky, jejichž úkolem je dohlížet na bezchybné fungování tlumonické techniky a případně i vzniklé problémy.

Těto články představují kolegové tlumočníci. Kolega sedící ve stejné kabině má dvě role. Jednak pomáhá aktivnímu tlumočníkovi tím, že sleduje projev, přečte mu slova, jména, případně vyhledává nejasné termíny, zároveň je ale jedním z nejpovolanějších hodnotitelů tlumonického výkonu kolegy. Jiný úkol mají tlumočníci v ostatních kabinách, a to zejména v případě, že se tlumočí přes pilotáž. Tlumočník špilotů by si měl uvědomovat, že na jeho tlumočení de facto závisí výkon kolegů, a proto by měl zvolit odpovídající strategii, jež mu umožní předat sdělení bez významnějších informací ztratit.

Čtvrtým a nejdelším článkem je řečník. Na řečníkovi do značné míry závisí kvalita tlumočení. Řečník by měl mluvit srozumitelně, pokud možno spatra, a když už se rozhodne předložit projev šit, měl by šit pirozeným, spíše volnějším, tempem a nepoužívat dlouhá krkolomná souvětí plná vsuvek a odboček. Důležitá rovněž je, aby řečník hovořil svou mateřtinou. V současné době je zvykem, že řečník volí raději angličtinu než svůj mateřský jazyk (i z praktických důvodů méně kabin znamená náklady na tlumočení). To ale do značné míry ztěžuje práci tlumočnickům, kteří nemusí být schopni vždy správně dešifrovat sdělení pronesené nerodilým mluvčím se silným přízvukem.

Kromě těchto klíčových faktorů vstupují do hry i další parametry, jako je únava či jiný bude výkon tlumočnicka na začátku dne a jiný po osmi hodinách jednání, stres či v politických debatách je tlumočník jistě pod vtlakem, nežli při konferenci na úzké, předem dané téma, atd.

Jak již bylo řečeno výše, nyní se podíváme na základní ukazatele, které nám alespoň do jisté míry umožní měřit kvalitu tlumočnického výkonu.

Prvním a jedním z nejdůležitějších je informační neboli obsahová věrnost výchozímu sdělení. *«La fidélité informationnelle est le paramètre le plus facile à évaluer dans l'interprétation. En effet, on distingue aisément des unités d'information circonscrites dans des phrases, des propositions ou des segments d'énoncés plus petits encore. Il est donc possible de cerner avec une assez grande précision les infidélités, ou les incidents d'interprétation, et de les examiner de près.»* (Gile 1983:241). V ideálních podmínkách je možná absolutní informační věrnost. Informační ztráty lze rozdělit do dvou hlavních kategorií. Do první kategorie patří ty, jež nemají žádný negativní dopad na informační celistvost tlumočení. Jedná se tedy většinou o vynechání redundantních informací. Do druhé skupiny patří ztráty, které ochudí sdělení v cílovém jazyce o více či méně podstatnou část pronesenou ve výchozím jazyce. Na jejich vzniku se podílí celá řada výše zmíněných faktorů. V souvislosti s hodnocením informační věrnosti byla provedena celá řada studií týkajících se direkcionality. Výsledky jsou poměrně rozmanité. Do velké míry se odvíjejí od toho, zda se experimentu účastnili profesionální tlumočníci s dlouholetou praxí nebo studenti posledních ročníků tlumočení i začínající tlumočníci. Řada autorů tak zjistila, že u profesionálních tlumočnicků není prakticky rozdíl mezi tlumočením do mateřiny a tlumočením do jazyka B, pokud jde o obsah sdělení. Naopak u začínajících tlumočnicků byla patrná tendence dosahovat lepších výsledků při tlumočení do B. Tyto studie mají však své nezanedbatelné nedostatky. Prvním z nich je fakt, že tlumočení jako celek, navzdory tomu co uvádí Daniel Gile, nelze brát jako souhrn správně provedených vět a slov. Může se stát, že při tlumočení dojde k nějakým ztrátám nebo dokonce nesrovnalosti v určitém konkrétním bodě ve výchozím sdělení, ale hlavní smysl sdělení bude předán zcela jasně a bude mít stejný komunikační účinek jako originál. A naopak můžeme mít tlumočení,

které bude informacím ucelenější, ale předané méně zřetelnou formou a hlavní smysl sdělení tak zcela zanikne nebo nebude srozumitelný.

Jednou z osob, která může hodnotit kvalitu tlumočení, je jeho přítel. Nicméně v případě hodnocení obsahové správnosti má přítel pouze omezené možnosti. Přítel obvykle poslouchá tlumočení, proto se nerozumí jazyku originálu, tudíž mu chybí srovnání s výchozím projevem. Jako odborník v oboru pravděpodobně odhalí výrazné významové posuny nebo dokonce zcela chybné informace, avšak drobné posuny a významové ztráty nepostřehne. Bude tedy výsledný produkt tlumočení hodnotit spíše na základě formy, jak uvidíme níže. Otázce hodnocení kvality tlumočení z pohledu přítela se v nově celá řada teoretiků. Výsledky studie Barbary Moserové například ukazují, že zkušenější delegáti a účastníci konferencí kladou větší důraz na obsah a jasnost a přesnost sdělení, kdežto delegáti, kteří nemají tolik zkušeností, kladli stejný důraz na věrné provedení obsahu i na formu.

Dalšími osobami, které mohou hodnotit obsahovou kvalitu tlumočení, jsou sami tlumočníci, kteří pracují zpravidla. Na základě výsledků provedených anket bylo zjištěno, že tlumočníci kladou velký důraz na jasné a zřetelné provedení obsahu výchozího sdělení, a to co nejjednodušší formou.

Druhým ukazatelem, který můžeme hodnotit, je tedy forma sdělení. Do této skupiny patří jazyková přesnost převodu do cílového jazyka, používání adekvátní terminologie, volba patřičného stylu a rejstříku, příjemná a plynulá prezentace a s ní související přízvuk při tlumočení do jazyka B. Právě dokonalost formy byla jedním z důvodů, proč se Teorie smyslu tolik vymezovala proti retouru. Méně dokonalá forma a nepřirozený přízvuk byly synonymem nedostatečné kvality. Tento přístup kritizuje španělská teoretička Martinová. Domnívá se, že celá situace navozuje dojem, že obhájeví to, co tezí nejde ani tolik o

kvalitu, jako o to, aby výsledný prvek měl úspěch u příjemce sdělení. *En este sentido podríamos sugerir que quizás la insistencia en la producción nativa revela una preocupación no tanto por la calidad de la interpretación (como aducen los defensores del modelo tradicional) como por su éxito. A todas luces el concepto de éxito no es lo mismo que el concepto de calidad, aunque evidentemente sería deseable que ambos parámetros coincidiesen.*⁴ (Martin, 2004:207). Navíc dodává, že tlumoník může podat naprosto plynulý a přesvědčivý výkon a ať při hlubší analýze a porovnání s výchozím sdělením zjistíme, že se dopustil i velmi závažných chyb. Tuto tezi potvrzuje i Colladosová, která provedla laboratorní experiment (1998) a zjistila, že šmelodické tlumočení s obsahovými nedostatky a chybami bylo považováno příjemci za vhodnější než tlumočení monotónní, avšak obsahově správné.

Celá řada studií se zabývá také hodnocením kvality formy ve vztahu k direkcionalitě. Stejně jako v případě hodnocení obsahu i zde se zmíněné studie liší podle toho, s jakými subjekty jejich autoři pracovali. Pokud však jde o jazykové chyby a nedostatky v prezentaci, všechny studie potvrdily, že k častějšímu výskytu chyb dochází při tlumočení do jazyka B. Jako příklad můžeme uvést studii Claire Donovanové, která na základě nahrávek pořízených během skutečných konferencí v Paříži dochází k závěru, že dlouhé pauzy, nekoherentní a nedokončené vety se objevovaly častěji při tlumočení z mateřiny do aktivního cizího jazyka. Podobná studie, tentokrát se studenty posledních ročníků, byla provedena na univerzitě v Paříži. Ve výsledcích se uvádí, že při tlumočení do jazyka B se častěji objevovaly pauzy, neukončené vety, váhání, falešné zátky, problémy s výslovností a stylistické nedostatky (gramatické a lexikální chyby).

---

⁴ V tomto smyslu by se mohlo zdát, že za dleřazem na produkci realizovanou rodilým mluvčím se skrývá obava, ne však tolik o kvalitu tlumočení (jak uvádějí její zastánci), jako o jeho úspěch. V každém případě úspěch není to samé co kvalita, i kdyby samozřejmě bylo fládoucí, aby oba dva parametry souzněly. (příklad AM)

Pokud jde o hodnocení ze strany přijemce, zdá se, že obecně tlumočení do aktivního cizího jazyka přijemce nijak více neruší. I zde se ale výsledky jednotlivých studií do značné míry liší. Donovanová na základě ankety provedené mezi 38 účastníky konferencí OECD uvádí, že většina dotázaných nepokládala směr tlumočení významnější roli a pokud se naskytly nějaké výtky k výkonu některého z tlumočnicků, týkaly se obvykle obou směrů. S odlišnými výsledky skončil průzkum, který realizovala Etková v Evropském parlamentu v roce 2008. 54% z 64 dotázaných poslanců odpovědělo, že raději poslouchají tlumočení do mateřtiny, 44% dotázaných uvedlo, že jim na směr tlumočení nezáleží a pouze 1 poslanec uvedl, že dává přednost retouru. Tato a i další studie se zabývaly také hodnocením směrů tlumočení v závislosti na národnosti přijemce. Obecně lze říci, že anglofonní přijemci jsou tolerantnější k formálním nedostatkům tlumočení do B nežli například frankofonní přijemci.

Pokud jde o tlumočnický tlumočící z pilotáže, dle výsledků dostupných studií většina uvádí, že raději tlumočí z pilotáže, která je realizovaná do mateřtiny. Nicméně ihned dodávají, že kvalita relay nezávisí tolik na směru tlumočení, jako na každém individuálním tlumočnickovi a jeho schopnostech a kvalitách.

V roce 1986 Bühlerová provedla studii, ve které požádala členy AIIC, aby na čtyřech stupních ohodnotili celkem 16 jazykových a mimojazykových kritérií dle jejich důležitosti pro kvalitu tlumočení. Dotazník vyplnilo 47 tlumočnicků a většina na prvním místě uvedla věrnost výchozímu sdělení, následovala logická soudržnost a celistvost sdělení. Přestože formální kritéria se umístila až na dalších místech, i tak byla ohodnocena vysokým počtem bodů. Na tuto studii navázala v roce 1989 Kurzová, která vybrala z výše uvedených 16 kritérií 8 a zadala stejný úkol účastníkům různých konferencí. Výsledky ukázaly, že obě skupiny vybraly stejné pořadí jednotlivých kritérií, avšak formální prvky jako jsou plynulý průběh, správné použití gramatiky atd., delegáti přičítali mnohem menší počet

bod . Opdenhoff ve své doktorské práci k těmto výsledkům uvádí, že se jedná o zcela pirozený jev, nebo forma tlumočení je onou švitelnou částí produktu a každý, kdo se snaží svůj produkt šprodat, bude usilovat o dokonalý švzhled. (Opdenhoff 2011)

Vidíme, že navzdory těmto evaflujícím tendencím, kvalita tlumočení z stává subjektivním pojmem a hodnotou, kterou lze tělko měřit. Lze stanovit základní kritéria, která by měla kvalitní tlumočení splňovat, ale v-e ostatní je zálefitostí čist individuální, do hry vstupují takové faktory jako je druh jednání či zasedání, téma, skupina přijemc atd.

Kapitola 2

Strategie při simultánním tlumočení

2 Úvod ke kapitole Strategie při simultánním tlumočení

Strategie a taktiky jsou nedílnou součástí všech typů tlumočení. Některé strategie jsou aplikovatelné jak na konsekutivní, tak na simultánní tlumočení, jiné jsou typické pouze pro simultánní tlumočení. My se v této práci zamíříme pouze na strategie pro simultánní tlumočení.

Danou problematikou se zabývá řada významných teoretiků (Gile, Jones, Nováková, Pockhacker, ad.), každý ji nahlíží z různých úhlů pohledu, což s sebou přináší jeden zásadní problém – nejednotnost terminologie. Někteří rozlišují mezi strategií a taktikou – strategii chápou jako lingvistický i translátologický mechanismus, který pomáhá tlumočnickovi vypořádat se s určitým problematickým místem, a taktiku jako celkový přístup k problematické části výchozího i cílového sdělení. Jiní používají oba termíny jako synonyma. Pro účely této práce jsme se rozhodli používat pouze termín strategie.

V první části této kapitoly rozdělíme strategie do tří základních skupin (tj. před samotným procesem tlumočení), strategie při fázi porozumění a strategie při fázi reformulace. V každé skupině oddělíme zvlášť strategie lingvistického charakteru, tlumočnické a extralingvistické. Budeme přitom vycházet zejména z Daniela Gila a jeho způsobu dělení strategií tak, jak je zpracoval ve své knize *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator training* (1995).

V druhé části se zamíříme na kritéria, podle kterých tlumočnick volí správnou strategii. Zvláštní pozornost budeme věnovat otázce direkcionality, tedy tomu, zda tlumočnick volí jiné strategie při tlumočení do mateřtiny a do svého aktivního cizího jazyka. Tyto informace nám poslouží jako teoretická východiska při rozboru experimentu v praktické části této práce.

2.1 Přípravné strategie

Mezi přípravné strategie máme veškeré mechanismy a postupy, jež umožní tlumočnickovi se na tlumočení dobře připravit. Na rozdíl od předkladu je v tlumočení nutná předchozí příprava, protože během samotného procesu tlumočení nemá tlumočnickas ani možnost se zvednout a jít si vyhledat slovo, kterému nerozumí. Příprava spočívá v osvojení již nabytých znalostí a v jejich prohloubení. Čím lépe je tlumočnick připraven, tím méně úsilí bude muset vynaložit ve fázi poslechu, předprodukce a bude méně zatížen krátkodobou pamětí (Gile 1995). Přípravné strategie dle nás zahrnují zvládnutí terminologie a mimojazykové osvojení tématu a udržování obecného rozhledu.

2.1.1 Tematická příprava

Tematickou přípravu lze rozdělit do dvou skupin. První skupinu představuje základní osvojení tématu konference či symposia. V této fázi tlumočnick vychází z konkrétních konferenčních podkladů, ať už jsou to abstrakty předpřevky, v lepším případě předem zasláné předpřevky, informace o jejich autorech atd., a také z externích zdrojů, mezi které máme jakékoliv materiály, které mohou poskytnout tlumočnickovi užitečné informace jak z hlediska základních znalostí tématu, tak z hlediska terminologie. Tlumočnick by si měl nejprve texty v klidu přečíst, podtrhnout a zakroužkovat důležité informace, vypsát jména a předpřevk si udělat terminologický glosář.

Druhou skupinu tvoří tzv. všeobecný předhled. Tlumočnick by si měl udržovat a neustále rozšiřovat znalosti z oblasti politiky, ekonomie, kultury, vědy a techniky a mít dostatečné povědomí o aktuálních událostech. Zde neplatí žádné konkrétní strategie, každý tlumočnick si najde pro sebe ty nejvhodnější. Obecně se doporučuje každodenní četba domácího a zahraničního tisku.

Příprava na tlumočení neprobíhá pouze v horizontu dní i hodin od samotné akce, ale i na přípravu se může zkrátit i na několik minut. Klasickým příkladem je situace, kdy tlumočníci těsně před začátkem akce dostanou do kabiny k dispozici projevy. V takové chvíli v tichou tlumočník letmo probíhá text, podtrhne a zakroužkuje problematická místa, jména a čísla a má možnost poradit se s kolegou v kabině, i se případně rychle zeptat delegáta, v případě opravdu závažného problému.

Jak vidíme, přípravné taktiky hrají v procesu tlumočení významnou roli a mají zásadní vliv na kvalitu výsledného produktu.

2.1.2 Terminologická příprava

Terminologická příprava spoívá ve vyhledávání odborných termínů a jejich příslušných ekvivalentů v daném jazyce. Nejlepší metodou je práce s paralelními texty. Terminologická příprava by vřdy měla jít ruku v ruce s přípravou tematickou. *šToutefois, les termes acquis lors d'une préparation essentiellement thématique ne sont pas tous pertinents et ne répondent souvent qu'à une petite partie de besoins. De même, les connaissances thématiques acquises lors d'une préparation terminologique sont essentiellement taxinomiques et ne couvrent pas tous les besoins.õ* (Gile 1995:127).

ada faktor by mohla hovořit ve prospěch tematické přípravy, protože obecné znalosti a vhled do problematiky nám mohou pomoci objasnit celkovou situaci. Nicméně pokud se tlumočník nachází v časové tísní, například má na přípravu pouze jeden večer, doporuuje se zaměřit se spíše na terminologickou stránku, nebo jak víme, *šles problèmes de compréhension et de restitution se posent souvent dans les parties moléculaires du discours.õ* (Lederer 1981:53).

2.2 Strategie ve fázi poslechu

Navzdory dokonalému zvládnutí p ípravných strategií se tlumo ník asto setkává s obtířemi i v samotném procesu simultánního tlumo ení, a to jak ve fázi poslechu, tak ve fázi produkce. D vody jsou r zné. M ě se jednat o problémy jazykového charakteru ó neporozum ní odbornému termínu, složitě jméno, ísla, jazykové interference. Do hry vstupují i problémy tlumo nické povahy, jako je nap íklad zahlcená procesní kapacita nebo extralingvistické faktory spojené s nedostate nou znalostí tématu, –patnými pracovními podmínkami atd. Svou roli hraje i fakt, zda e ník mluví tlumo níkovou mate –tinou i jeho aktivním nebo pasivním pracovním jazykem. Vyjdeme-li z Gilova modelu úsilí, míra vynaložené energie a úsilí bude sice vřdy stejná, ale jde o to, zda jí vynaložíme více ve fázi poslechu, i ve fázi produkce. První d ležitou strategií je tedy správné rozd lení úsilí do každé z obou fází.

2.2.1 Tlumočnické strategie

2.2.1.1 Časový posuv

asový posuv p edstavuje jednu ze základních charakteristik simultánního tlumo ení a je definován jako *časový odstup tlmo níka od re níka, ktorý je potrebný na identifikáciu a asimiláciu danej informácie, na syntézu v CJ.õ* (Nováková 1993:20).

asový posuv by se tedy dal charakterizovat jako časový úsek, b hem kterého tlumo ník eká na ucelenou smyslovou jednotku neboli jednotku orientace. S termínem smyslová jednotka (*šunité de sensõ*) p i-ly Danica Seleskovitchová a Marianne Ledererová. Tento pojem nám pomáhá popsat samotný proces simultánního tlumo ení. Jednotku orientace chápeme jako *ša unit of meaning to be a cognitive representation in the mind of the listener (interpreter) of the intended meaning of the speaker.õ* (Jones 1998:80). Hella

Kirchhoffová ji definuje jako *the smallest decoding unit in the SL for which a 1:1 relationship can be established with a TL segment.* (Kirchhoff 2002:114)

Délka časového odstupu závisí na mnoha faktorech, jako jsou nasycenost a odbornost výchozího sdělení, tempo řečníka, charakter projevu (tenký x pronášený spatra) a v neposlední řadě zkušenosti tlumočníka. Obecně lze říci, že délka časového posuvu se mění i v průběhu projevu. U volnějším a terminologicky méně nasycených projevů bude mít tlumočnická tendence zachovávat si větší odstup, zatímco v pasážích, kde se objeví ísla i jména bude jeho snaha naopak zmenšit posuv na minimum. Delší časový posuv umožní tlumočnickovi převést sdělení v širším informačním kontextu a vypořádat se s dlouhými a složitými souvětími. V teorii se shoduje na tom, že není dobré nechávat si příliš velký odstup, protože tím nadměrně zatížíme krátkodobou paměť a vynaložené úsilí by nám mohlo scházet ve fázi produkce. Často se také diskutuje o tom, kdy by měl tlumočnick na začátku projevu začít mluvit. Z hlediska smyslové ucelenosti by bylo vhodné si počkat alespoň na první smyslovou jednotku. Nicméně Jones doporučuje, aby tlumočnick na začátku pronesl nějakou zcela neutrální větu a tím ubezpečil své posluchače, že je přítomen a připraven plnit své sliby. Uvádí, že pokud řečník začne mluvit a tlumočnick mlčí, by to bylo pouze po dobu několika vteřin, než tím vzbudí obavy a a priori nedůvěru na straně klienta.

2.2.1.2 Rekonstrukce segmentu na základě kontextu

Tuto strategii lze využít v případě, že tlumočnick nezachytil nějaký termín, jméno nebo datum. V takovém případě se může uchýlit k vlastním znalostem tématu, jazyka nebo situace a vypomoci si.

Pokud strategii využije úspěšně, může v závěru převést kompletní informaci. Nicméně, je důležité, aby si tlumočnick zachoval větší odstup od řečníka a tím získal širší kontext.

Samozřejmě, ale z tohoto hlediska se jedná o strategii mající vysoké nároky na procesní kapacitu a nesoucí velké riziko přesytnosti krátkodobé paměti a tudíž selhání tlumočníka. K této strategii by se měl tlumočník uchýlovat spíše pouze v krajních situacích.

2.2.1.3 Poznámky

V případě, že projev obsahuje sled čísel nebo jmen, má tlumočník možnost si je napsat a teprve poté je převést do cílového jazyka. Tato strategie má své výhody, méně se namáhá krátkodobá paměť a snižuje se riziko zkomolení cizích jmen, na druhou stranu ale na krátkou dobu dochází k roztržení pozornosti, tudíž ke snížení procesní kapacity, což může mít za následek vypuštění jiných, neméně důležitých informací. Riziko je možné snížit tím, že zapojíme pasivního kolegu v kabině (viz níže).

2.2.1.4 Segmentace

Segmentace hraje ve fázi porozumění velmi důležitou roli. *„Appropriate segmentation into function units is a prerequisite for text processing.“* (Kirchhoff 2002:114).

K segmentaci se tlumočník uchyluje v případě rizika přetížení krátkodobé paměti, nebo pokud tlumočí mezi dvěma jazyky s výrazně odlišnou syntaxí, nebo když je tlumočnický projev s komplikovanými vnitřními strukturami. Takováto situace nutí tlumočníka rozdělit si projev na menší segmenty, než by chtěl. V takovém případě se doporučuje zařít si jakou neutrální větu a ponechat si alespoň náhled do situace.

Na jedné straně nám tedy tato strategie umožní rychleji uvolňovat krátkodobou paměť, ale na druhou stranu vzhledem ke kratším významovým úsekům je pravděpodobné, že budeme muset vynaložit více úsilí ve fázi produkce.

2.2.1.5 Změna pořadí ve výčtech

U velmi nasycených projevů dochází k rychlejšímu zahlcení krátkodobé paměti. V případě výčtů si tlumočník může ušetřit vynakládané úsilí tím, že nejprve převede poslední polofku výčtu a poté postupně další. Tato taktika je vhodná zejména u jmen nebo čísel.

2.2.2 Extralingvistické strategie

2.2.2.1 Konzultace dokumentů v kabině

V případě nouze se může tlumočník rychle podívat do připravených materiálů v kabině, či případně do slovníku v notebooku. Z tohoto důvodu má takový význam předchozí příprava, kdy si barevně zvýrazníme a odlišíme důležité informace, jména a data.

2.2.2.2 Spolupráce s kolegou v kabině

Při simultánním tlumočení musí být v kabině teoreticky minimálně dva tlumočníci. Některí tlumočníci nemají rádi nad sebou škontrolu a dávají přednost tomu, aby si netlumočili kolega –el odpočinout mimo kabinu. To může být ale velmi nevýhodné v případě, že se tlumočník dostane do tíživé situace. V ideálním případě by měl pasivní kolega poslouchat projev řečníka a aktivnímu tlumočnickovi zaznamenávat čísla, jména a případně napovídat nenaskakující termíny. Vzhledem k tomu, že pasivní kolega může vynaložit veškeré úsilí pouze na poslech, má v této věci, že lépe porozumí obtížnému projevu, než aktivní tlumočník, který musí své úsilí rozdějit i roztrojit.

2.3 Strategie ve fázi reformulace

Fáze reformulace je poslední fází tlumočnického procesu. Úkolem tlumočníka je převést co nejvíce obsah sdělení proneseného řečníkem. Aby tlumočník mohl tohoto cíle dosáhnout, musí se vybavit celou řadou strategií. Nelze totiž převést řečnickovo sdělení doslova. *„The most faithful interpretation will merely be the transformation that comes closest to respecting the speaker’s intended meaning. And to respect the meaning, one does*

not necessarily have to copy the exact words of the speaker, nor the order in which the speaker says them. (Jones 1998:88).

Vzhledem k tomu, že v této fázi jdou jazykové a tlumočnické strategie ruku v ruce, rozhodli jsme se, že je zařadíme do jedné společné kategorie. Zvláště vymezíme pouze extralingvistické strategie.

2.3.1 Lingvistické a tlumočnické strategie

2.3.1.1 Pravděpodobnostní prognózování

šPravděpodobnostná prognóza je hierarchický mechanizmus, ktorý sa týká utvárania tlmočeného textu jako celku na základe schémy o pokračovaní o ďalšom priebehu textu. (Nováková 1993:60).

V pravděpodobnostním prognózování neboli anticipaci hrají důležitou roli premisy. Můžeme předpokládat, že účastníci komunikace, tedy jak řečník, tak posluchač a tlumočník, budou disponovat nějakými výchozími znalostmi dané problematiky. Nicméně je zřejmé, že tlumočník nebude pravděpodobně odborníkem, a tak míra jeho presupozic bude nižší. Předem získané informace a presupozice slouží účastníkům komunikace k tomu, aby si vytvořili nějakou představu o směřování a vývoji komunikace. Tlumočnickovi může tato metoda pomoci překonat obtížné pasáže.

V souvislosti s pravděpodobnostním prognózováním uvádí Nováková dva další pojmy: *šschéma o pokračování* a *šprognóza*. *šSchéma o pokračování je souhrn veškerých potenciálních možností dalšího rozvoje diskurzu, zatímco prognóza a její využití v procesu simultánního tlmočení, již představuje výběr jedné z potenciálních možností na základě jazykového a situačního kontextu.* (Třpalová 2001:16).

Pravd podobnostní prognózování ovliv ují jak lingvistické, tak extralingvistické faktory. Mezi lingvistické faktory adíme dobrou znalost výchozího i cílového jazyka, sémanticky dominantní elementy výpov di, predikativní vztah, valen ní a inten ní vztah, rekcii, klí-é ve výchozím jazyce, syntaktické a stylistické vzorce. Extralingvistickými faktory se rozumí osoba e níka, paralingvistické prvky, téma, intertextualita, situa ní kontext a osoba tlumo níka.

Anticipace probíhá vřdy na n kolika rovinách. Míra anticipace je závislá na syntaktické struktu e sd lení, na kvalitách tlumo níka a na jeho obeznámenosti s tématem a pot ebnou terminologií.

Pravd podobnostní prognózování má adu výhod. Díky anticipaci tlumo ník mén zat fluje krátkodobou pam ě a tím pádem se m ěle více soust edit na samotnou produkci sd lení v cílovém jazyce. K anticipaci se tlumo ník m ěle uchýlit pouze tehdy, má-li k dispozici dostate né informace o tématu, i tak ale anticipace v t-inou probíhá na pom rn krátkých úsecích, nap íklad jedna v ta. Díky pravd podobnostnímu prognózování tak tlumo ník m ěle pracovat s v t-ími úseky textu, ímfl se jeho projev stává plynulej-ím a z eteln j-ím.

Mezi stinné stránky pravd podobnostního prognózování pat í riziko chybné prognózy. V p ípad chybné prognózy je tlumo ník zpravidla nucen daný segment opravit, ímfl dochází ke zv t-ení asového posuvu a v jeho d sledku k vynechání následující informace i v krajním p ípad k chybnému p evedení sd lení.

2.3.1.2 Princip ekonomie

Princip ekonomie je souhrnný název pro celou adu strategií, které hrají v procesu simultánního tlumo ení zcela klí ovou roli.

B hem simultánního tlumo ení se tlumo ník nachází neustále v asové tísní a musí volit taková e-ení, která mu umofní p evést obsah sd lení tak, anifl by do-lo k významn j-ím

informačním ztrátám. Možnost a rozsah uplatnění principu ekonomie závisí do velké míry na charakteru výchozího sdělení, na míře redundance, syntaktické struktury a stylu sdělení. Předpokládá se rovněž, že princip ekonomie se bude hojněji využívat při tlumočení do aktivního cizího jazyka.

Mezi strategie zpracované pod pojem šprincip ekonomie patří simplifikace, generalizace, sumarizace, komprese a tzv. salámová technika.

Vzhledem k tomu, že tématem empirické části této práce je strategie KISS, která by se dala považovat za synonymum principu ekonomie, budeme se jednotlivým strategiím, je-li jim třeba, věnovat zvlášť v oddělené kapitole.

2.3.1.3 Explanace a parafrázování

Tato strategie je výhodná v momentech, kdy tlumočník porozumí výchozímu sdělení, ale nemůže si vybavit přesný odpovídající termín v cílovém jazyce. Takto má tedy možnost její vysvětlit.

Mezi zápory explanace patří skutečnost, že tato strategie je časově náročná a zvýšené nároky jsou kladeny rovněž na procesní kapacitu. Pokud tlumočník tuto strategii nadužívá, může tím vzbudit nedůvěru na straně klienta.

2.3.1.4 Reprodukce zvuku

V případě, že tlumočník slyší jméno nebo termín, které nezná, může se pokusit zvuk napodobit. Tuto strategii je třeba uplatňovat s největší opatrností a pouze v krajních případech. Existuje totiž velké riziko, že klient pozná, že se tlumočník dostal do problémů a přestane mu důvěřovat.

2.3.1.5 Naturalizace

Tuto strategii lze použít v moment, kdy se tlumoník musí vypořádat s neznámým termínem. Může se tedy pokusit termín naturalizovat s tím, že jej přizpůsobí morfologickým a fonologickým pravidlům cílového jazyka. Tato strategie může být úspěšná v případě, že se jedná o jazyky s podobnou morfologií, že již existuje v cílovém jazyce v té množství výpovědek ze zdrojového jazyka nebo v situaci, kdy delegáti tou velké množství dokumentů ve zdrojovém jazyce.

2.3.1.6 Překódování

U překódování jde vlastně o doslovný převod slovního spojení ve výchozím jazyce. Tuto strategii lze použít ve stejných situacích jako naturalizaci. A i když by nás ve výsledku neměla dovést k již existujícímu termínu v cílovém jazyce, může delegátům usnadnit porozumění, protože je sémanticky navede k odpovídajícímu termínu. V té úspěch bude mít překódování v technické sféře a v oblasti vědy, kde se celá řada termínů v různých jazycích vytvářela doslovným převodem z jiného jazyka.

2.3.1.7 Vynechání informace

K vynechání informace může dojít z několika důvodů. V prvním případě tuto skutečnost tlumoník ani nepostehne. V druhém případě o opomenutí ví, ale není schopen je napravit, protože informace mu mezitím zmizela z krátkodobé paměti. A v třetím případě se rozhodne pro vynechání informace zcela záměrně. Důvodem může být několik. Může se jednat o redundantní informaci, kde tedy tlumoník uplatní princip ekonomie. Může jít o informaci, u které si není jist, že ji správně pochopil a nezapadá mu do celkového kontextu, v takovém případě bude lepší ji vynechat, než se dopustit zcela chybného převodu. A v třetím případě může jít o tlumočení přes pilotáž, kde došlo k nějakému problému, tlumoník je rozpozná a rozhodne se raději danou informaci vypustit.

2.3.2 Extralingvistické strategie

2.3.2.1 Informování delegátů o problému

V případě, že tlumočník má pocit, že opomněl dle letitou informaci, může na to delegáty upozornit a omluvit se. Tato strategie ale není příliš často využívaná, protože delegáty většinou zajímá globální informace a pokud nejde o úplný švábek, opomenutí si často ani nevšimnou. Navíc tlumočník touto strategií jde vlastně sám proti sobě, protože je pravděpodobné, že upozorní-li na svou chybu, ztratí důvěru klientů.

Tuto strategii lze ale využít i v jiných situacích, a to v případě, že se objeví nějaký technický problém, vypadne pilotní kabina atd.

2.3.2.2 Paralelní reformulace

Jedná se o velmi špatnou a nebezpečnou strategii, jež lze využít pouze v extrémních případech, kdy tlumočník nemá adekvátní pracovní podmínky, špatně slyší, nerozumí, ale přesto ví, že musí něco říci.

2.3.2.3 Vypnutí mikrofonu

Jde o extrémní strategii, která se v současné době již téměř nepoužívá. Dříve ji využívali tlumočníci v případě, že jim nebyly zajištěny odpovídající pracovní podmínky a měli pocit, že za dané situace nemohou odvést práci, za kterou by mohli převzít plnou odpovědnost.

2.4 Kritéria pro výběr strategie

2.4.1 Přehled kritérií

Existuje n kolik základních pravidel, od kterých se odvíjí tlumo ník v výb r strategií. Danou problematikou se zabývá zejména Daniel Gile ve své knize *Regards sur la recherche en interprétation de conférence* (1995).

Nejprve si ale musíme uv domit, že na jeden problematický úsek m že tlumo ník uplatnit hned n kolik strategií.

Relevantnost strategie se v zásad hodnotí podle t í základních princip :

- časová náro nost a nároky na kapacitu
- Míra ztráty informace
- šPsychologické dopady strategie

Tlumo ník se p i výb ru strategie ídí p ti základními zákony:

1. Zákon maximálního předání informací

Z etického hlediska je pro tlumo níka alfou a omegou předat v maximální možné mí e informace obsažené ve výchozím sd lení. To znamená, že tlumo ník se musí zam ít nejen na problematickou ást sd lení, ale rovn í na ásti následující a volit takovou strategii, která nebude časov náro ná a umožní mu neztratit následující informace. Samoz ejm záleží rovn í na konkrétní situaci, n kdy má časový posun v t-í, n kdy men-í d ležitost. Nap íklad p i simultánním tlumo ení pro média je velmi d ležitě, aby tlumo ník nenechal poslucha e p íli-dlouho ekat.

2. Zákon maximálního ú inků

Při výběru strategií by se měl tlumočník rovněž soustředil na to, aby v rámci zachování své profesní loajality měl jeho projev co možná nejvýší dopad na posluchače. Máme na mysli zejména chování tlumočníka v případě, že se někdo dopustí chyby, priority při výběru předávaných informací atd. Ve většině případů dodržování tohoto zákona neprobíhá žádné problémy, protože komunikační záměr někoho se obvykle shoduje se zájmy posluchače, nebo je alespoň pro něj přijatelný.

3. Zákon nejmenšího úsilí

Jedná se o zákon společný většině lidských činností. Při simultánním tlumočení je velmi úzce spjat se zákonem maximálního úniku. Tlumočník se musí snažit, aby při vynaložení co nejmenšího úsilí dosáhl maximálního výkonu. Pro simultánní tlumočení je tento zákon mimořádně důležitý. Tlumočník musí opravdu dobře pracovat s jednotkou úsilí, aby nedošlo k zahlcení procesní kapacity a v důsledku toho k selhání v ní kteréžto části tlumočnického procesu.

4. Zákon ochrany sebe sama

Tento zákon může někdy stát v rozporu s prvním a tímto zákonem, tedy se snahou o předání maximálního množství informací a o co nejmenší úsilí. Tlumočnickovi se může stát, že přeslechne důležitou informaci, nicméně v dané situaci by mu skutečnost, že to oznámí delegátovi, mohla uškodit. Rozhodne se tedy opomenutí přejít.

V některých případech by ale upozornění na přeslechnutou informaci mohlo mít zcela jiný dopad. Existují totiž projevy, které jsou zcela zjevně špatně tlumočitelné, a to jak v oči tlumočníka, tak v oči posluchače. V takovém případě tlumočník neztratí nic ze své důvěryhodnosti, pokud posluchač na tuto skutečnost upozorní a dále se snaží podat co nejlepší výkon. K takovým situacím dochází zejména v případě, kdy se někdo vyjadřuje v jazyce, který dostatečně neovládá, nebo pokud hovoří příliš rychle a zmateně.

5. Zákon šbezpečné cesty

V případě, že tlumoník předvidá problémy, které by mohly nastat, může se uchýlit k urité šbezpečné cestě. Jako příklad může uvést psaní ísel a jmen nebo zkrácení časového posuvu mezi e níkem a tlumo níkem.

Výběr zákona nebo zákon, které se tlumoník rozhodne respektovat, záleží na mnoha faktorech. Patí mezi n zdravotní stav a míra únavy, úroveň pracovních podmínek. Typné pracovní podmínky totiž zapí i ují je-t v t-í únavu. Dal-ím faktorem je skute nost, jak moc tlumo níkovi záleží na tom, aby odvedl kvalitní práci. Je prokázáno, že v případě, že tlumoník ví, že jej poslouchá hodn poslucha, nebo že jej kontroluje dal-í kolega, že se jeho tlumo ení nahrává i že tlumo í v roli pilota, vynakládá v t-í úsilí nejl v situacích, kdy ví, že v sále fládný poslucha nesedí. D leflitým předpokladem je také psychický stav tlumo níka. Tlumo ník, který je vystaven velkému tlaku a stresu bude mít pravd podobn v t-í tendenci vyuffít tento zákon.

2.4.2 Otázka direkcionality

Domníváme se, že jedním z d leflitých kritérií pro výběr strategie je í směr, kterým se tlumo í. Při tlumo ení do mate ského jazyka má tlumo ník k dispozici ír-í kálu jak sémantických, tak syntaktických a stylistických prost edk. Může se více soust edit na formu sd lení. ast jí se uchyluje k dekompresi, mén eliminuje redundantní informace, má v t-í tendenci dovysv tlovat. Naproti tomu tlumo ník pracující do svého aktivního jazyka by se měl předev-ím soust edit na obsah a snažit se co nejjasn j-ím a nejjednodu-ím způsobem předat smysl sd lení, by by to m lo n kdy být na úkor formy. Proto bude ast jí vyuffívát takzvané salámové techniky a obecn v-ech strategií spadajících pod princip ekonomie.

O této problematice se zmíníme podrobn jí v následující kapitole v nované strategii KISS.

Kapitola 3

Strategie KISS

3 Úvod ke kapitole Strategie KISS

Pojem KISS, anglický akronym pro šKeep it short and simple, se v literatu e zabývající se tlumo ením začal objevovat ař pom ěrn ě nedávno, a to ve velmi omezené mí ě.

Co si vlastn ě máme pod strategií KISS p edstavit? Vzhledem k tomu, že neexistuje řádná v-obecn ě platná a závazná definice této strategie, pokusíme se ji pro účely této práce definovat sami. Pod pojmem strategie KISS rozumíme ve-keré postupy, které umožní tlumo níkovi zjednodu-enou formou a z eteln ě p evést do cílového jazyka informaci ekvivalentní sd ělení v jazyce výchozím. Mezi tyto postupy budeme řadit ve-keré strategie spadající obvykle do kategorie princip ekonomie, tj. kompresi (a dekompresi), generalizaci, simplifikaci, vynechání redundantní informace a p idáme je-t tzv. salámovou techniku.

Vzhledem k povaze této strategie, budeme KISS považovat za ideální hypotetické ě-ení p i tlumo ení do aktivního cizího jazyka. Zda tomu tak doopravdy je, budeme zji-ovat pomocí empirického výzkumu.

V první řásti této kapitoly se zam ěíme na jednotlivé strategie spadající pod KISS. Budeme je definovat a stanovíme si modelové situace, ve kterých by je mohl tlumo ník vyuffít.

V druhé řásti se zam ěíme na KISS jako na hypotetické ideální ě-ení p i tlumo ení do aktivního cizího jazyka. Shrneme obecn ě platné pofadavky na tlumo ení ve sv tle stále diskutovaného paradigma v ěnost ó volnost a podíváme se na mořnost vyuffítí strategie KISS k napln ění t chto pofadavk ě. Na záv ěr této kapitoly stanovíme pracovní hypotézu, kterou následn ě potvrdíme nebo vyvrátíme analýzou empirického výzkumu v páté kapitole této rigorózní práce.

3.1 Postupy spadající pod strategii KISS

3.1.1 Komprese

šTlumo ník musí vyjád it my-lenku ve stejném asovém úseku jako e ník. Protofle

musí získat as, je pro n j nutné, aby p istupoval k úsporn j-ímu, sev en j-ímu vyjád ení invariantu informace v CJ.õ (e ková 1988:80).

Komprese je strategie umofl ující tlumo níkovi vynechat nebo zjednodu-it informaci obsaflenou ve výchozím sd lení r zným zp sobem a na r zných místech. Mezi teoretiky, kte í se zabývali kompresí, existuje n kolik rozdílných p ístup , pokud jde o to, co v-echo lze do komprese zahrnout a jak ji d lit. e ková (1988) d lí tuto strategii na eliminaci redundancí a jazykovou kompresi. Pod pojmem eliminace redundancí chápe *šredukcí v-ech zbyte ných a nepodstatných adicijálních prvk õ (e ková 1988:80)*, jedná se tedy o uplatn ní principu ekonomie v rovin obsahu. Naproti tomu za jazykovou kompresi povafluje sev en j-í vyjád ení na v-ech jazykových rovinách. Slovenská teoreti ka Nováková vychází p i studiu komprese z prací sov tských a bulharských teoretik a hovo í o tzv. tlumo nické kompresi, kterou chápe -í eji nejl pouhou kompresi na úrovni jednotlivých jazykových rovin. *šTlmo nická kompresia je procesom variabilnej-ím a dynamickej-ím ako re ová kompresia, od ktorej sa lí-i aspo tak, ako sa lí-i proces prekladu od procesu ST ako celok.õ (Nováková 1993:69).*

Pro ú ely této práce jsme se rozhodli zahrnovat pod pojem komprese pouze kompresi jazykovou a kompresi v rovin obsahu, tedy eliminaci redundancí, vy lenit zvlá- .

Jazykovou kompresi m fleme rozd lit na:

- a) Sémantickou
- b) Syntaktickou

Ad a) Mezi sémantickou kompresí patří:

- Náhrada úplného názvu zkratkou, zkratkovým slovem
- Univerbizace
- Pronominalizační transformace

Ad b) Mezi syntaktickou kompresí patří:

- Rozdělení souvětí na více vět jednoduchých
- Záměna souvětí větou jednoduchou
- Náhrada vedlejší věty
- Náhrada spojení substantiva a deverbálního spojení kombinací substantiva s příložkou

Využití komprese

Ke kompresi se tlumočník uchýlí zejména v momentech, kdy se musí vypořádat s rychlým tempem řeči. Čím rychlejší je řeč v projevu, tím sevíšší bude projev tlumočníka. Možnost komprese ale závisí i na konkrétní jazykové kombinaci, míře terminologické nasycenosti, obecné charakteristice projevu a dalších extralingvistických faktorech.

Díky kompresi může tlumočník zkrátit časový posuv od řeči a méně zatížit procesní kapacitu. Komprese však v žádném případě neznamená, že tlumočník vynechá nepodstatné informace a převede pouze šesti hlavní body. Právě zde je skryto největší nebezpečí pro tlumočníka. Musí být obezřetný a dát pozor, aby smysl nepřevédl obecně a zjednodušeně v takové míře, že adresát již nebude schopen správně sdělení dekodovat.

Dekomprese

V souvislosti s kompresí se musíme ještě v krátkosti zmínit i o dekompresi. Tyto dvě strategie jsou ve skutečnosti dva protipóly, které se však vzájemně doplňují. Dekompresí

dosahují tlumočníci rozvolnění projevu, což je důležitě zejména v případě, kdy tlumočník hovoří velmi pomalým tempem a pak také při tlumočení s pilotáží. Rozvolněním informace lze totiž dosáhnout lepšího porozumění smyslu sdělení.

3.1.2 Generalizace

Generalizace může být chápána jako samostatná strategie nebo jako specifický případ jazykové komprese.

Tlumočník se ke generalizaci může uchýlit v případě, že mluví v rychlém tempu vyjmenovává několik polofek, jež by se daly shrnout pod obecnější generický termín. Je důležité ale mít na paměti, že generalizovat si tlumočník může dovolit pouze tehdy, když jednotlivé vyjmenovávané polofky mají irelevantní význam pro celkový smysl sdělení.

V opačném případě je tlumočník nucen přetlumočit celý výčet.

Pro generalizaci je kromě jazykových znalostí rovněž důležitá vlastní znalost tématu.

3.1.3 Eliminace redundancí

Redundance je obecnou vlastností všech přirozených jazyků, je důležitou pomůckou při porozumění sdělení ve výchozím jazyce a pomáhá zajistit mezilidské komunikace v běžném životě (Čečková 1988:81).

Redundantní sdělení je takové, které obsahuje více informací než těch, které jsou nutné k jeho dekódování. Proto u redundantního sdělení existuje vždy možnost vyjádřit je v cílovém jazyce zjednodušenou formou.

Míra redundance závisí na konkrétním jazyku, na skutečnosti, zda se jedná o projev ústní či písemný, zda je předem připravený nebo nepřipravený. V neposlední řadě důležitou roli hraje funkční styl. Můžeme předpokládat, že například slavnostní projev bude mnohem

redundantní je nejen technická podmínka. Nesmíme zapomínat ale ani na extralingvistické faktory jako jsou doba, místo nebo konkrétní komunikační situace.

Míru redundance zjišťuje tlumočnický v průběhu analýzy během procesu simultánního tlumočení. Z tohoto důvodu je důležité, aby si tlumočnický nechal dostatečný odstup od řečníka a měl tak k dispozici určitý kontext. Významným faktorem je i celková znalost tématu. Pokud si tlumočnický není jistý v tlumočeném tématu, hrozí, že si bude záměrně nechávat pouze malý odstup od řečníka a lehce sklouzne k šdoslovnému tlumočení.

Obecně platí, že projev pronášený spatra, byť upravený, je redundantní je nejen projev napsaný a četný. Čím je sdělení redundantní je, tím snáze může probíhat proces simultánního tlumočení.

3.1.4 Simplifikace

Každému tlumočnickovi se někdy stane, že se dostane do situace, kdy je nucen použít strategii zvanou simplifikace. Simplifikace znamená, že provedeme klíčové body sdělení, ale zjednodušenou formou. Dochází tedy nejen k odstranění redundancí, ale zároveň i k provedení sdělení do jiného stylového rejstříku v zájmu zachování správnosti informace a co nejmenšího množství informačních ztrát.

K simplifikaci může tlumočnický přistoupit v několika případech. Jednak v situacích, kdy navzdory dobré přípravě a nejlepší vůli nelze do detailů přetlumočit příliš technický projev řečníka. V takovém případě by se tlumočnický měl pokusit o zachování alespoň hlavních bodů.

Simplifikaci lze použít rovněž v případě, kdy má řečník dobře upravený a jasně strukturovaný projev, který by tlumočnickovi nedělal problémy, avšak řečník neodhadl situaci a neuvědomil si, že má před sebou laické publikum. Tlumočnický by sice mohl

převést v rň smysl sdělení výchozího textu, avšak publikum by z daného příspěvku nic nemohlo a došlo by tedy k narušení komunikačního účelu.

Simplifikace může být dobrou strategií i v případě, že tlumočnická má problémy s porozuměním výchozímu sdělení. Profesionální tlumočnický však bude zcela jistě schopen zachytit alespoň základní myšlenky a převést je do cílového jazyka, aniž by musel rozumět všem detailům. Na základě svých zkušeností by měl být schopen rozpoznat, kde si může simplifikaci dovolit a kde ne: *„The interpreter must know how to sacrifice the less important to the more important.”* (Jones 1998:108).

3.1.5 Salámová technika

Lečníci mají obvykle tendenci používat dlouhá komplikovaná souvětí plná vsuvek, odboček, poznámek na okraj atd. Z tlumočnického pohledu mohou problematickou situaci představovat spatra pronášené nepřipravené projevy. Na jedné straně sice obsahují velké množství redundancí, jak jsme zmínili výše, na druhou stranu ale lečnický méně dbá na syntaktickou stránku sdělení, což tlumočnickovi situaci poměrně komplikuje. V takovém případě je vhodné použít právě salámovou techniku, tedy rozdělít si souvětí na několik kratších vět.

Salámová technika je obzvláště vhodná u jazyků, které mají tendenci tvořit dlouhá komplikovaná souvětí, jako je ruština (Jones 1998).

3.2 KISS jako hypotetické ideální řešení při tlumočení do aktivního cizího jazyka

V předchozích kapitolách jsme hovořili o tom, že při tlumočení do aktivního cizího jazyka by se měl tlumočnický soustředil především na obsah sdělení a pokusit se jej předat co možná nejjednodušší formou tak, aby se nezapletl do složitých vyjádření a vnitřních konstrukcí, které by v krajním případě mohly vést až k chybnému provedení smyslu sdělení.

V této souvislosti se dostáváme k otázce, je-li se alespoň v jiných případech objevuje od prvopočátků, a tou je otázka vlnosti a volnosti. V současné době se v teoretické a praktické shoduje na tom, že při tlumočení je nejdůležitější:

- Předvést celkový obsah sdělení.
- Předvést jej jasným a srozumitelným způsobem.
- Předvést jej přesvědčivě, tedy včetně použití správné terminologie a stylistického rejstříku.
- Předvést jej pro posluchače příjemnou formou. Do této kategorie spadají takové prvky, jako jsou hlas, prozodie, chování tlumočnicka mimo kabinu atd.

Ve světle těchto požadavků se naskytá otázka, zda je vůbec možné předvést vlně výchozí sdělení při spontánní a volné produkci a zda je tato vlnost fládoucí. U této problematiky můžeme pozorovat dva druhy postojů. Jedni tvrdí, že tlumočnick se dokáže k výchozímu projevu pouze přiblížit a druzí naopak jsou toho názoru, že vlně sdělení je možné, avšak na úrovni jazykové úrovně sdělení.

Vlně tlumočnicka a volných tlumočení se kloní k vlně volnosti. Tento postoj má své logické vysvětlení. Dokonalá vlnost na všech úrovních sdělení totiž nemá při tlumočení své opodstatnění. Posluchači slyší daný projev pouze jednou, v paměti jim utkví pouze

obecná představa o povaze sdělení a přijde jim spíše o sémantickou stránku. Zdá se tedy, že na prvním místě je převést smysl sdělení do šmessage s ohledem na komunikační situaci, a to co nejzřejměji a nejpřesněji. Tlumovník by tedy měl upřednostnit věrnost e níkovi, jeho zájem a komunikačním zájmem před věrností jazykovou. Domníváme se, že právě naplnění tohoto zájmu tlumovníkem při tlumočení do aktivního cizího jazyka plně poslouží strategie KISS, jíž považujeme za ideální hypotetické řešení při tlumočení do jazyka B.

3.3 Pracovní hypotéza

Na základě výše uvedených poznatků se domníváme, že strategie KISS představuje ideální a dominantní mechanismus při tlumočení do aktivního cizího jazyka. Předpokládáme, že tlumočníci ji budou využívat v obou směrech tlumočení, avšak že při tlumočení do jazyka B bude výskyt této strategie několikanásobně vyšší. Tuto hypotézu potvrdíme nebo vyvrátíme v páté kapitole této práce, v níž provedeme analýzu empirického výzkumu.

Kapitola 4

Politický diskurz a politický projev

4 Úvod ke kapitole Politický diskurz a politický projev

Politický diskurz a politický projev jako specifický druh řečnických projevů budou hrát významnou roli v empirické části této práce. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zařadit na závěr teoretické části této rigorózní práce krátkou kapitolu, která by obecně shrnula problematiku politického diskurzu a politických projevů jako takových, zaměřila se na základní rozdíly mezi českým a francouzským politickým diskurzem a nahlédla na tuto problematiku z pozice tlumočnicka.

Na úvod této kapitoly považujeme za nutné říci pohovořit o pojmu diskurz, následně se budeme v novat jít politickému diskurzu jako takovému, podíváme se jak do historie, tak na současnou situaci a na závěr nastíníme hlavní rozdíly mezi českým a francouzským politickým diskurzem.

V druhé části bychom se poté v novat politickým projevům, zmíníme se o otázce mluvenosti, provedeme obecnou charakteristiku, na základě které vymezíme hlavní úskalí a nároky, které tyto projevy kladou na tlumočnický.

Při sestavování této kapitoly nám kromě odborné literatury (Čechová 1997, Hoffmannová 1997, Kraus 2003) byla dobrým vodítkem i diplomová práce Alexe Burgeta z roku 2006 nazvaná *Provod stylové slofkky politického projevu při simultánním tlumočení*.

4.1 Politický diskurz

4.1.1 Vymezení pojmu diskurz

Pojem diskurz se v poslední době v odborné i méně odborné literatuře skloňuje ve všech pádech. Nadužívání tohoto termínu ale vede často k chybnému použití a bývá zdrojem etných nedorozumění.

Termín diskurz, z francouzského slova *discours*, označuje vodňe ový projev, rozhovor. V lingvistické terminologii se používal jako synonymní výraz pro druhý z členů saussurovské dichotomie *langue* a *parole* (Kraus 2003). V sedesátých letech ho autoři teorie ilokutivních aktů Austin a Searle definovali jako *škonkrétní akt mluvení*, poátkem 90. let se objevuje nové pojetí, jehož představitelka Deborah Tannenová definuje diskurz jako *šjazyk za hranicemi v tů*.

Jak vidíme, pojem existuje celá řada, nicméně uživatelé tohoto termínu se obvykle shodují na tom, že *šse diskurz vztahuje k užívatí v interakci a že tradičně bývá spojován spíe s projevy mluvenými neřpsanými*. (Hoffmannová 1997:8).

Společné rysy:

a/ schopnost přenášet informace, jejichž význam se vytváří v průběhu stylizace a interpretace úmyslu autora a příjemce textu

b/ smyslová a formální soudržnost, koherence jednotlivých složek

c/ situace

d/ intertextovost

4.1.2 Politický diskurz včera a dnes

Ko eny politického diskurzu a politického projevu jako specifického p íkladu e nických projev je t eba hledat jíl v Antice. Antická rétorika kladla velký d raz na jazykovou a logickou výstavbu projevu. V tomto období se rétorikou zabýval zejména Platón, Protágoras a technickou stránku rozvinul Cicero.

V moderních d jínách se objevila ada protich dných p ístup . Kant nap íklad považoval rétoriku za um ní, jak vyuffít slabostí lov ka ve prosp ch e níkových zám r . Naproti tomu Nietzsche se velmi p íblífil dne-ním p edstavám o roli médií, kdyfl prohlásil, fle lidská e p ipomíná rou-ku zahalující sochu, protofle je schopna postihnout skute nost jen v p íblífných rysech.

Návrat ke klasické rétorice p í-el afl v druhé polovin 20. století. Moderní rétorika klade d raz na výb r a uspo ádání jazykových prost edk v textu, na polaritu jejich aktualizace a automatizace, na problematiku obrazného vyjad ování atd.

V eském jazykovém prost edí byl afl do roku 1989 politický diskurz siln institucionalizován, tj. vázán na oficiální komunistickou propagandu. Po p echodu k demokracii do-lo ík výrazné prom n politického diskurzu. Projev se zcivil uje, v ur ité mí e se opro- uje od jisté pateti nosti a bojovnosti, vrací se výrazy a figury, které byly za p edchozího režimu tém vy-krtnuty ze slovníku. P ícházejí ale noví lidé a s nimi nová kli-é, která se více í mén stala sou ástí b fné slovní zásoby. Jako p íklad m fleme zmínit pojmy štunelování, šblbá nálada, šsarajevský atentát atd. fivot v globalizované spole nosti, vstup do Evropské unie, zapojení eské republiky do e-ení celosv tových problém a otev ení hranic, to v-e zp sobilo, fle sou asný politický diskurz tíhne k hojnému uflívání internacionalism , kalk utvo ených na bázi anglicism nebo p ímo anglických výraz v eském textu.

4.1.3 Charakteristika politického diskurzu

Politický diskurz je definován jako *š samostatný fánr, podléhající vlastním pravidl m, jeho fl producenti spadají výhradn do sociologického pole politiky* (Burget 2006:9). M fl se realizovat prost ednictvím debaty, polemiky, individuálního veřejného projevu, mediálního sd lení, otev eného dopisu atd. (Kraus 2003).

Politický diskurz je pole velmi široké. Na jeho podob se podílí celá řada faktor : doba, komunika ní situace, politická p íslu-nost, osobní charakteristiky e níka. Je tedy velmi nesnadné provést n jakou obecnou charakteristiku. Nicmén pokusíme se shrnout alespo pár obecných bod . V politickém diskurzu se setkáme se v-emi jazykovými funkcemi tak, jak je rozd lil Jakobson. Nicmén nej ast ji bývá zastoupena funkce informativní a persvazivní, ast ji se objevuje také funkce metajazyková a poetická ó zejména u slavnostních projev . Hlavní d raz je kladen na jasné a z etelné formulování argument , azení my-lenek. Typická jsou pro tento typ diskurzu politická kli-é, o kterých byla e jifl vý-e.

Obecn platí, fl ém je projev persvazivn j-í i má slavnostn j-í ráz, tím více ustupuje do pozadí v cný význam a na d lefitosti nabývá expresivita a emocionalita.

Politické projevy mohou mít r zný charakter. Oficiální projevy a prohlá-ení mají obvykle povahu odborného textu a persvazivní funkce se v nich objevuje pouze okrajov . Tato funkce se ale naopak v hojně mí e objevuje v tzv. agita ních projevech (nap íklad v rámci p edvolební kampan), které svou strukturou mají za cíl najít si cestu k p íjemci sd lení. asto se v nich objevují konkrétní p íklady a sloflitý, odborný jazyk se st ídá s prostým, afl lidovým vyjad ováním. U populistických projev klesá míra odbornosti, zvy-uje se plochost argument a míra zjednodu-ování výrazu. Mluv í budou mít sklon hovo it

nespisovně, používat expresivní výrazy a klišé. Snahou je co nejvíce se přiblížit k posluchači.

4.1.4 Rozdíly mezi českým a francouzským politickým diskursem

Ve Francii má rétorika po celá staletí svou pevně zakořeněnou tradici, kterou si ve velké míře, alespoň v politické sféře, udržela dodnes. Většina francouzských vrcholných politiků studovala na těch které z prestižních politicko-administrativních škol, mezi nimiž privilegované místo zaujímá ENA, založená v roce 1945 francouzským prezidentem De Gaullem. Na těchto školách se budoucím politikům dostává vynikajícího vzdělání, a to mimo jiné i v vědeckých disciplínách.

Francouzský politický diskurz má tedy svá jasná pravidla a více dbá na určitou prestižnost projevu. Samozřejmě, i zde ale existují politické agitací projevy, které se od této normy odchyľují. Francouzština, stejně jako ostatní románské projevy, má v této sklon k expresivitě a emocionálně zabarvenému vyjádření. U slavnostních projevů je patrná tendence k větší pateticitě a hojnějším vyufitím rétorických figur. Rovněž v oblasti syntaxe lze zaznamenat snahu o větší prestižnost jazyka, spojenou s poufitem komplikovanějších větných struktur.

4.2 Politické projevy

4.2.1 Mluvenost

šMluvenost je zpravidla realizace jazykového vyjádření společně potenciálně v-ém útvar m národního jazyka.õ (echová 1997:136). Pro mluvené projevy existují poněkud jiná pravidla, než pro projevy psané.

V mluvené řeči je možné předhodit téma a réma, aniž bychom tím projev jakkoliv citově zabarvovali. Častěji se používá výtýkáčích konstrukcí, typická je vyšší míra redundance a na druhé straně tendence k eliptičnosti. Mluvené slovo klade menší nároky na spisovnost a prestižnost jazyka.

Mluvené řeči jsou situací mnohem více vázané a důležitou roli hraje možnost i nemožnost přímé interakce s řečníkem a míra zapojení neverbálního vyjádření.

4.2.2 Politické projevy z hlediska práce tlumočnicka

Tlumočnická práce s politickými projevy naráží na celou řadu obtíží. Na lexikální úrovni budou problematičtější zejména klíčové a politické slovkule, které mají značnou dynamickou povahu a velmi rychle se z pozice módních slov dostávají na periferii. U slavnostních a agitacích projevů tlumočnických mezi francouzštinou a češtinou mluvíme o problému různé rozdílné míry patetičnosti únosné v jednotlivých jazykových prostředcích. Tlumočnick musí tedy být dobře jazykově vybaven, aby byl schopen pohotově dané sdělení šzivilnět nebo naopak dodat mu na expresivnosti. U českého projevu tlumočení navíc přitěžují hojně anglicismy.

Ze syntaktického hlediska přitěžuje tlumočení z francouzštiny do češtiny mluvíme o problému složitější francouzská syntax a naopak při opačném směru tlumočení nutnost nedostatečnou syntaktickou šnabubelost kompenzovat lexikální stránkou. Práci mluvíme

ztíflit i nep esná struktura projevu, nedokon ované v tné a logické celky, jichfl jsme ásto sv dky u eských politik .

Významný vliv mají i mimojazykové faktory. Velkým problémem jsou pro tlumo níka naráfkky na p edchozí události mén významného charakteru, zejména u jazyk , kterými se hovo í na geograficky rozsáhlej-ím území. Z tohoto d vodu je nesmírn d leflité, aby se tlumo ník v rámci mořností neustále, ideáln denn , vzd lával a informoval o sv tové m d ní v nejr zn j-ích sférách lidské innosti.

Kapitola 5

Empirický výzkum

5 Úvod ke kapitole Empirický výzkum

V páté, poslední kapitole této rigorózní práce se budeme zabývat analýzou empirického výzkumu, který byl realizován od podzimu 2008 do jara 2009 za pomoci profesionálních tlumoníků. Cílem této analýzy je potvrdit či vyvrátit hypotézu stanovenou v závěru teoretické kapitoly teoretické práce, tedy to, zda lze strategii KISS považovat za ideální a dominantní strategii pro tlumočení do aktivního cizího jazyka.

V první části této kapitoly nejprve popíšeme samotný experiment a seznámíme se s podmínkami, za kterých byl proveden. V druhé části nejprve provedeme detailní stylistickou analýzu obou projevů, poté budeme prezentovat konkrétní výsledky experimentu získané z porovnání nahrávek a následně je porovnáme s výsledky, které jsme získali z dotazníkových samostatných tlumočnických a rodilých mluvčích, který nám v této fázi práce fungoval jako zkušební kontrola.

Poté z výsledků vyvodíme odpovídající závěry, potvrdíme či vyvrátíme hypotézu a stručně se zmíníme o dalším možném pokračování v zkoumání této problematiky.

5.1 Popis experimentu

5.1.1 Stručné shrnutí

Experiment spočíval v simultánním přetlumoění dvou cca desetiminutových projevů z francouzštiny do češtiny a z češtiny do francouzštiny. Jednalo se o projevy politické, avšak spíše společensko-vzdělávacího zaměření, bez odborné terminologie. Nahrávky získané z tlumoění jsme doplnili o dotazník týkající se strategií, které daní tlumočníci používají a nepoužívají, se zaměřením na tlumoění do jazyka B.

5.1.2 Účastníci

Experimentu se zúčastnilo osm profesionálních tlumočnicků s délkou tlumočnické praxe od deseti do třiceti let. Všichni tlumočníci mají francouzštinu jako aktivní cizí jazyk, všichni mají akreditaci pro tlumoění v Evropských institucích s francouzštinou jako jazykem B. Všechni osm tlumočnicků jsou (nebo byli) členy Asociace konferenčních tlumočnicků v České republice (ASKOT). Jedna tlumočnice žije trvale ve Francii, kde pracuje na tamním trhu jako tlumočnice pro jazyk český.

5.1.3 Texty

K tlumoění byly zvoleny dva politické projevy obdobného flánu. Pro tlumoění z francouzštiny do češtiny jsme vybrali projev bývalého francouzského předsedy vlády Dominiquea de Villepina, který pronesl v roce 2007 u příležitosti Mezinárodního dne flen. Jedná se o slavnostní projev a vyjádření díky všem zaměstnankyním paláce Matignon, které se podílejí na chodu předsednictva vlády. V projevu se předseda vlády zabývá rovněž otázkou rovnosti flen, jak v profesním, tak v soukromém životě, dotýká se parity v politické sféře a úkolů, které stojí před francouzskou vládou, pokud jde o zajištění rovného přístupu ke vzdělání, k vysokým pracovním pozicím atd.

Pro tlumoění do francouzštiny jsme zvolili projev bývalého českého komisaře pro zaměstnanost, sociální otázky a rovné příležitosti Vladimíra Třídly, který přednesl 15. října 2007 v Bratislavě na konferenci o geostrategii. Projev s názvem *Vize Evropy* pojednává o minulosti, současnosti a budoucnosti Evropského kontinentu z pohledu geografie a geostrategie.

5.1.4 Nahrávky

Vzhledem k tomu, že se nám ani u jednoho projevu nepodařilo získat originální audio verzi, byly oba projevy namluveny rodilými mluvčími mužského pohlaví. Nahrávky vznikly v laboratorních podmínkách tak, abychom zajistili co nejlepší kvalitu zvuku. Obě náměly měly možnost se s projevy předem seznámit, připravit si je tak, aby výsledkem nebyl jený připravený text, ale připravený oralizovaný projev. Oba projevy jsou přibližně stejně dlouhé o 10 minut, u projevu Vladimíra Třídly jsme byli nuceni projev zkrátit tak, abychom se vešli do stanoveného času.

5.1.5 Nahrávání tlumočení

Nahrávání tlumočení probíhalo z části v prostorách Evropského parlamentu v Bruselu, v tlumočnické laboratoři na Ústavu translatoologie, v sídle Jednoty tlumočnicků a předkladem a na dalších vhodných místech. Tlumočníci dostali nejprve projevy v tištěné podobě k dispozici cca 15 minut před zahájením tlumočení, aby se seznámili s jejich obsahem. Snáhlí jsme se navodit pokud možno autentické podmínky, to znamená, že tlumočníci si mohli do textu psát, měli ho po ruce během tlumočení, pokud měli s sebou slovník, mohli ho během přípravné fáze využít. Rovněž jsme tlumočnickům ponechali volbu, zda si chtějí připravit oba projevy najednou, či zda nejprve jeden, který přetlumčí a poté si připraví druhý.

Z technických důvodů a z důvodu časové vytíženosti tlumoníků nebylo možné zajistit stoprocentní reálné podmínky, tedy v etnoplítomnosti publika. Nicméně všichni účastníci v díle, kteří jsou nahráváni a kteří se s nahrávkami bude dále pracovat. Nikdo z tlumoníků neznal předem záměr práce.

5.1.6 Dotazníky

Po odtlumočení obou projevů byli tlumočníci pořízeni o vyplnění dotazníku, ve kterém jsme zjistovali, zda tlumočí více do své mateřtiny, či do aktivního cizího jazyka, a to jak na domácím, tak institucionálním trhu. Ptali jsme se, kterým směrem raději tlumočí a proč, a zjistili jsme, zda používají nějaké strategie a pokud ano, zda se tyto strategie liší při tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka.

V neposlední řadě nás zajímala délka tlumočnické praxe, nebo se domníváme, že tento faktor bude úzce souviset s mírou používání strategií, a to zejména při tlumočení do aktivního cizího jazyka.

5.2 Vyhodnocení experimentu z francouzštiny do češtiny

5.2.1 Stylistická analýza výchozího textu

K simultánnímu tlumoení z francouzštiny do eštiny jsme vybrali projev bývalého francouzského ministerského pedsedy Dominiquea de Villepina, který pronesl dne 8. března 2007 u p íležitosti Mezinárodního dne flen. Nahrávka byla po ízena v laboratorních podmínkách a namluvil ji rodilý mluv í. Projev je p ípravený a proná-ený v p íjemném tempu.

Jedná se o slavnostní p ípravený, psaný a pravd podobn alespo áste n tený projev, ve kterém se p edseda vlády obrací k zam stnankyním paláce Matignon, sídla p edsednictva vlády, aby jim pod koval za jejich oddanou práci ve slulbách francouzského lidu. Villepin se v nuje i otázce rovnosti mezi muži a ženami v nejr zn jích sférách jak profesního, tak soukromého íivota. Vyjmenovává pokroky, jichfl jeho vláda v oblasti parity dosáhla.

Z formálního hlediska je text len n na obecný slavnostní úvod, sta rozd lenou do obsahov uzav ených celk a krátký záv r, ve kterém se e ník vrací k d vod m, které ho vedly k proslovení tohoto projevu.

Z lexikálního hlediska e ník poufívá prestiífní kód, n které pasáfle vykazují jistou dávku pateti nosti, která je pro danou p íležitost typická. V projevu se objevuje b flná slovní zásoba, vyzna uje se absencí odborných termín , metaforických struktur, ale n kdy se objevují politická a slavnostní kli-é. V n kterých pasáfích se objevuje redundance, kde se autor áste nými synonymy snaíí podtrhnout význam dané íinnosti.

Syntakticky je projev tvo en p eváfln del-ími souv tími, n která mají v sob zakomponované i vsuvky. N které v ty a souv tí mají nezvyklý po ádek slov, poufívají se nap íklad vytýkáci konstrukce, kterými autor zd raz uje subjektivní a emocionální povahu projevu.

Z hlediska budoucího vývoje zejména složitější syntaktické struktury, kde ovšem tlumočníci mohou uplatnit právě salámovou techniku i kompresi, je-li součástí strategie KISS. Obtížně může představovat i jistá míra patetickosti a slavnostní ráz, které by bylo vhodné zachovat i v cílovém sdělení. Nicméně pro tyto situace by zkušený tlumočnický tým měl být vybaven dostatečným množstvím slavnostních klíčů a frází, které lze obecně uplatnit v celé řadě situací, takže by danou situaci mohl vyřešit poměrně snadno. Tlumočnick si také bude muset poradit s redundancí, která vzhledem k povaze projevu je někdy méně patrná než v projevech spontánně pronášených. A v neposlední řadě nesmí zapomenout, že tlumočnick hovoří k slyšícím, tudíž bude nutné zachovat flenský rod ve všech výpovědích.

Z hlediska strategie KISS se domníváme, že tlumočníci využijí tuto strategii méně, než u druhého projevu a z postupů spadajících pod KISS by se mohla objevit zejména komprese, salámová technika a eliminace redundancí, případně simplifikace. Naopak generalizace bude podle našeho názoru zastoupena pouze okrajově.

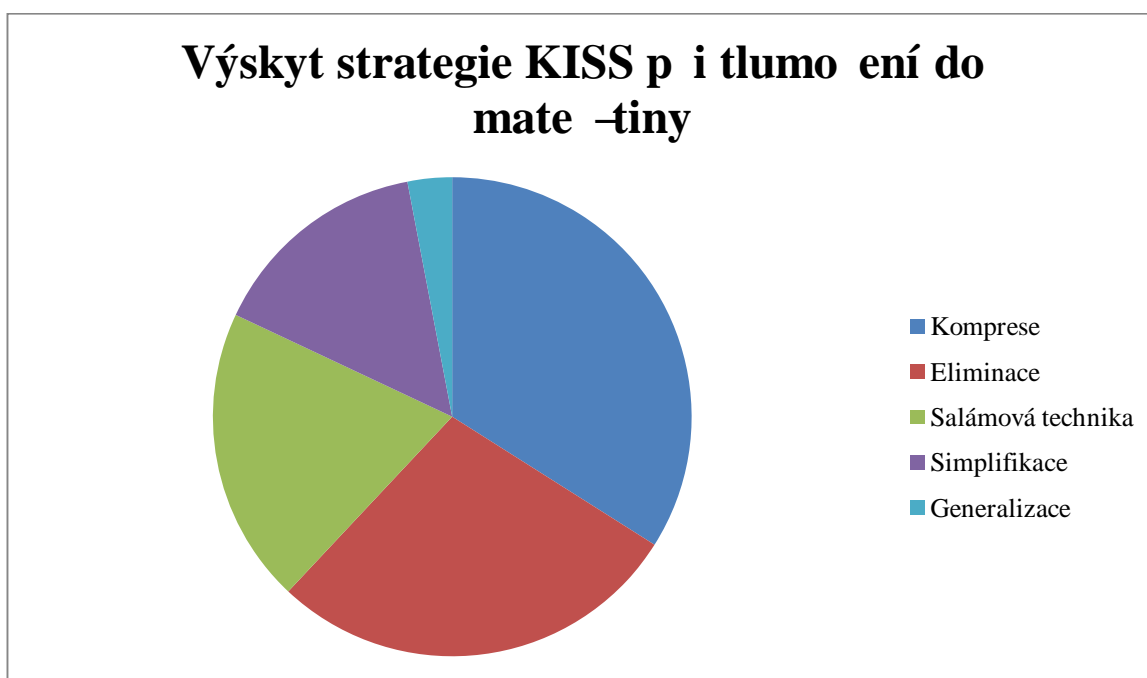
5.2.2 Obecný výskyt strategie KISS

Při analýze osmi nahrávek tlumočení jsme zaznamenali použití některého z postupů spadajících pod strategii KISS celkem 115x. Nejvíce zastoupená byla komprese, druhé místo obsadila eliminace redundancí, následovala salámová technika, simplifikace a generalizace. Obecně lze však říci, že většina tlumočnických mla při tlumočení do jazyka A sklon spíše k dekompresi a rozvolnění výchozího sdělení. Domníváme se, že jedním z důvodů je právě skutečnost, že tlumočnicki do mateřtiny, která jim umožňuje vyjádřit se v daném stylistickém rejstříku lépe a škvětnatji. Z tohoto důvodu předpokládáme, že u druhé nahrávky bude výskyt strategie KISS mnohem nižší.

Jak uvidíme podrobněji níže, vliv na četnost výskytu strategie KISS u jednotlivých tlumočnicků má i délka praxe a skutečnost, zda tlumočnicki tlumočnicki s textem nebo bez něj.

Tabulka 1: Výskyt strategie KISS p i tlumo ení do mate -tiny

Komprese	Eliminace redundancí	Salámová technika	Simplifikace	Generalizace
39x	32x	23x	17x	4x
34%	28%	20%	15%	3%

5.2.2.1 Komprese

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
5x	3x	7x	6x	6x	3x	4x	5x

Nej ast ji pouffivanou strategií byla komprese, tedy jazyková komprese. P evařovala sémantická komprese, syntaktická komprese spo ívala p eváfln v nahrazení souv tí v tou jednoduchou.

P íklady:

OR: *Je n'oublie pas enfin les conseillères de mon cabinet, leurs assistantes, dont les journées sont, je le sais, quand je les croise tard, dont les journées sont fort longues.*

INT3: *A nezapomenu samoz ejm ani na poradkyni mého kabinetu, na asistentky, které pracují dlouho, protože já se s nimi také pozdě ve večer často setkávám.*

V tomto případě se díky kompresi podařilo tlumočníkovi český text zlogičtit a udělat jej srozumitelnější pro českého posluchače. V tomto místě volila velká většina tlumočnickůn který z principů strategie KISS. Kromě komprese uplatnili na tento úsek i salámovou techniku, jak uvidíme níže.

OR: *C'est une véritable révolution qui va s'engager et ouvrir bien plus largement les portes de la vie politique aux femmes.*

INT3: *To je to, co daleko více otevře skutečný vstup ženám do politiky.*

Zde došlo ve větších míře k filtraci, ale domníváme se, že smysl sdělení zůstal zachován a seveň jší vyjádření tlumočníkovi v tuto chvíli pomohlo snížit časový posuv od řečníka.

OR: *Grâce à vous Matignon c'est une maison qui fonctionne et dans laquelle, je crois, il fait bon travailler.*

INT6: *Díky Vám Matignon funguje a myslím, že je příjemné v něm pracovat.*

Syntaktická komprese, která umožnila tlumočníkovi být kratší než řečník. Zcela opodstatněná na tomto místě, nebo o předsednictvu vlády jí byla řečeno několikrát a tudíž lze zkrátit na pouhý název paláce.

OR: *C'est pour cela que j'ai voulu au Gouvernement prendre toute ma part dans ce combat pour l'égalité et la justice envers les femmes, et je veux remercier et saluer, Catherine Vautriní*

INT1: *Proto jsem chtěl ve vládě skutečně tímto způsobem postupovat, v tomto boji se výrazně angažovat a také chci pozdravit a poděkovat Catherine Vautriní*

V předchozím odstavci je níže hovoří o boji za rovnoprávnost žen, domníváme se tedy, že tlumočník správně nahradil šv boji za rovnoprávnost a spravedlivý přístup k ženám se ženou jí vyjádření šv tomto boji.

OR: *í et qui font en sorte que la politique que nous menons soit bien comprise de nos concitoyens.*

INT5: *í a zajišťujete, aby politika, kterou vedeme, byla srozumitelná pro naše spoluobčany.*

Sémantická komprese, která umožnila nahradit více slovné spojení jednoslovným synonymem.

OR: *A l'école, les filles réussissent souvent mieux que les garçons.*

INT3: *Ve škole jsou děvčata často lepší než chlapci.*

Slovesné vyjádření bylo nahrazeno adjektivem, které možná snižuje lehce stylistickou úroveň vyjádření, nicméně smysl zůstává zcela zachován.

OR: *Ces progrès, nous pouvons bien sûr en être fiers. Mais il reste de nombreux domaines dans lesquels il faut aller plus loin.*

INT8: *Tyto pokroky nám umožní, abychom na ně byli hrdí. Musíme ale jít dále.*

Sev en j-í vyjád ení druhé v ty, nicmén smysl z stává zachován, protofle jak z p edchozího, tak z následujícího sd lení vyplývá, fle v mnoha odv tvích bude t eba jít je-t dále.

5.2.2.2 *Eliminace redundancí*

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
1x	4x	6x	2x	7x	4x	4x	4x

K eliminaci redundancí p istupovali tlumo níci zejména tam, kde e ník opakoval více mén dvakrát stejnou informaci, kde vypu-t ní dané informace nem lo fládný vliv na sémantickou úplnost sd lení a v místech, kde bylo patrné, fle e ník, by m l projev p edem p ipravený, od textu lehce odbo il.

P íklady:

OR: *Pour nous, la Fête des femmes à la maison, cøest tous les jours. Elle aimerait le croire. Mais enfin... On se donne du mal, on fait des efforts en tout cas.*

INT3: *U nás je den flen, svátek flen kařdý den. Alespo tak by tomu ráda v íla. Ale d láme alespo , co m fleme.*

Zde tlumo ník zcela oprávn n vypustil druhou ást poslední v ty, která v originálním textu p sobila skute n spí-e jako e nická odbo ka. V této ásti zvolila eliminaci redundancí více jak polovina tlumo ník .

OR: *En tout cas, cøest l'occasion pour nous de réfléchir sur la place de la femme et des femmes dans notre société..*

INT5: *Kařdopádn je to pro nás p íležitost pop emý-let o postavení a roli flen v na-í spole ností*

Domníváme se, že vypuštění podstatného jména v singuláru nemá vliv na smysl sdělení a tuto eliminaci si můžeme v zájmu úspory času a energie dovolit.

OR: *C'est aussi pour moi, plus simplement, de rendre hommage au travail de chacune de d'entre vous, qui vous consacrez au service, ici, de Matignon.*

INT5: *Je tiens tout particulièrement à remercier chacune d'entre vous, qui vous consacrez au service, ici, de Matignon.*

Zde tlumočník vynechal e-nickou figuru *plus simplement* a projev správně vyfiltroval.

5.2.2.3 Salámová technika

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
4x	1x	5x	2x	4x	3x	1x	3x

Salámová technika je vhodná zejména u předem připravených a spatra pronášených projevů. Umohl uje tlumočník rozděliti projev do kratších logických úseků. V tomto projevu vyuffili tlumočníci salámovou techniku méně, přestože projev se vyznaoval poměrně složitou syntaxí. Domníváme se, že hlavním důvodem je skutečnost, že tlumočníci tlumočili do mateřtiny. V mateřtině je totiž mnohem snazší formulovat složitější souvětí. Tlumočník má totiž syntax více zautomatizovanou.

Příklady:

OR: *Surtout nous avons pris des mesures qui permettront de concilier plus facilement la vie professionnelle et la vie familiale en augmentant le nombre de crèches, en réformant le congé parental, en développant les services à la personne.*

INT2: *P ijali jsme také opa ení, která umofní lépe sladit rodinu a kariéru, rodinný a pracovní život. Zvý-ili jsme po et jeslí, reformovali jsme rodi ovskou dovolenou a rozvinuli adu slufleb osobního charakteru.*

U ebnicový p íklad uplatn ní salámové techniky ó náhrada francouzských gerundií v tou jednoduchou.

OR: *Chacun de ces métiers, vous l'exercez au meilleur niveau, en recherchant toujours l'excellence et l'efficacité, avec la conscience de l'importance de votre tâche, de notre tâche à tous.*

INT4: *Každé z t chto polování vykonáváte na nejlep-í úrovni. Usilujete o to, abyste skute n byly ú inné. Uv domujete si význam svého úkolu, úkolu, který plníme my v-ichni.*

Rozd lení dlouhého souv tí na krat-í úseky, ímfl tlumo ený text získá na p ehlednosti a autenti nosti.

OR: *í . de souligner l'importance du combat pour les droits de toutes les femmes, et à ce problème qui reste un problème, celui de l'égalité entre les hommes et les femmes, et en particulier dans la vie professionnelle, mais aussi dans la vie de tous les jours.*

INT6: *Je t eba zd raznit, fe je stále d leflité bojovat za práva v-ech fen a bojovat s problémem, který je problémem i nadále, a to je rovnost mufl a fen. To platí p edev-ím v pracovním život , ale také v na-em kařldodenním život .*

5.2.2.4 Simplifikace

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
4x	0x	3x	1x	3x	1x	2x	3x

Jak jsme viděli v teoretické části v nované strategii KISS, simplifikace patří spíše mezi krajní strategie, ke kterým by se tlumočník měl uchýlovat pouze v krajním případě, kdy není jiné řešení. Tuto teorii potvrzují i výsledky našeho průzkumu. Simplifikace se objevila 17x a ve většině jí pouštěli tlumočníci bez textu. Nicméně až na jeden případ nedošlo v důsledku použití této strategie k posunutí významu.

Příklady:

OR: *Dans la fonction publique, les différentes administrations ont pris 280 engagements pour garantir l'égalité des carrières, et notamment pour faciliter l'accès des femmes aux postes d'encadrement supérieur.*

INT3: *Ve ve ejných službách, tam je vysoké procento p íslibu zapojení žen do vyšších funkcí.*

Zde bylo z tlumočení patrné, že tlumočník ne zcela porozuměl originálu. Situaci ale vyřešil elegantně a šerosdělení se mu podařilo převést.

OR: *í car malgré tous les progrès accomplis, l'égalité entre les hommes et les femmes n'est pas reconnue partout dans notre pays et n'est pas toujours inscrite dans la réalité sociale et professionnelle.*

INT1: *í nehled na v-echen pokrok, kterého bylo dosaženo, je-ť není plná rovnost mezi muži a ženami.*

Zde si tlumočník tlumočící s textem nechal nějaké problémy a v momentě, kdy posuv byl již příliš velký, přistoupil k simplifikaci. Smysl sdělení ale zůstal zachován.

OR: *Je suis très heureux de commencer ce discours, sans avoir à dire "Mesdames, Messieurs". Donc, bien qu'il y ait quelques messieurs, ce sera*

Mesdames, Mes chères amies,

INT7: *Jsem velice rád, že mohu zařít tuto řeč, aniž bych musel říci dámy a pánové, takže i když je zde několik pánů, bude to Vážená dámy.*

Zde tlumočník z nepochopitelných důvodů vynechal osobní jmenové oslovení přítomných dam, a to jak na začátku, tak na konci projevu. Patrně se mu takové oslovení zdálo nepatřičné v projevu ministerského předsedy. Nicméně se domníváme, že toto je patrně nejzávažnější simplifikace ze všech zkoumaných nahrávek, protože ochuzuje projev o osobní přístup ze strany řečníka a o jistou expresivitu.

5.2.2.5 Generalizace

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
0x	1x	1x	1x	1x	0x	0x	0x

Ke generalizaci můžeme tlumočníka přistoupit v případě výskytu pronámených řečnickem v rychlém tempu. V tomto projevu se výskyt sice objevily, nicméně řečník mluvil příjemným tempem a každá polofka měla svou důležitost v projevu. Z tohoto důvodu byla generalizace použita pouze čtyřikrát, a to v případě, že tlumočník na kterou z polofek nestihl, nebo neznal daný výraz.

Příklady:

OR: *í ainsi que l'ensemble des techniciennes sur qui repose la vie quotidienne de l'Hôtel de Matignon, les huissières, les jardinières, les conductrices.*

INT4: *í Stejně jako u všech pracovníků v technických oblastech, které zajišťují běžnou práci v Matignonu, to jsou zahradnice, idilkyně a spousta dalších povolání.*

5.2.3 Výskyt strategie KISS v závislosti na délce praxe

Při zkoumání této proměnné jsme vycházeli z hypotézy, že čím delší tlumočnická praxe, tím lepší schopnost vyuffvat jednotlivé strategie. Předpokládali jsme tedy, že u zkušenějších tlumočnicků se strategie KISS vyskytne častěji.

Za účelem tohoto zkoumání jsme tlumočnický rozdělili do dvou skupin. Do první skupiny jsme zařadili tlumočnický s praxí od 10 do 20 let a do druhé od 20 let výše. Hypotéza se nám potvrdila. Tlumočníci z druhé skupiny pouffili strategii KISS téměř dvakrát častěji než tlumočníci ze skupiny číslo jedna. Navíc jejich projev byl pro posluchače srozumitelnější, působil spontánněji a přirozeněji. Naopak u těch nejmladších tlumočnicků se projevovala větší tendence k doslovnosti a určitě syntaktické nepřesnosti.

Skupina 1 (INT 2, INT4, INT6, INT7)	Skupina 2 (INT1, INT3, INT5, INT8)
43x	72x
37%	63%

5.2.4 Výskyt strategie KISS dle druhu tlumočení – s textem / bez textu

Při realizaci experimentu jsme se snažili zajistit tlumočnickům co nejpřirozenější podmínky, každý tlumočnick dostal předeem k dispozici projev v určité podobě a záleželo na něm, zda tlumočil s textem nebo bez něj. Při prvotní analýze nahrávek jsme ale zjistili, že počet výskytů strategie KISS se liší u tlumočnicků, kteří tlumočili s listem a u těch, kteří list odloffili. Rozhodli jsme se tedy zaměřit se i na tuto proměnnou.

Značí osmičlenné skupiny přetlumočnicků tlumočilo s textem a ti tlumočníci po přetění text odloffili. Na základě analýzy nahrávek jsme zjistili, že u tlumočnicků tlumočících bez textu se strategie KISS vyskytuje častěji. Zvláště patrné to bylo u komprese a eliminace

redundancí. Pokud jde o kvalitu tlumočení, můžeme zopakovat to, co již bylo řečeno v souvislosti s délkou praxe. K tlumočení bez listu přistoupili tři tlumočníci z druhé vkové skupiny a jejich projev byl možná méně informačně nasycený, ale pro posluchače srozumitelnější a přehlednější.

Skupina s listem (INT1, INT2, INT4, INT6, INT7)	Skupina bez listu (INT3, INT5, INT8)
57x	58x
Vztaženo na jednotku tlumočnicka: 38%	Vztaženo na jednotku tlumočnicka: 62%

5.2.5 Závěr

Na základě analýzy nahrávek simultánního tlumočení z francouzštiny do češtiny můžeme konstatovat, že Strategie KISS se objevila v celkem 115 výskytech. Nejčastějším postupem byla komprese. V nahrávkách jsme se setkali se všemi postupy, které lze zahrnout pod strategii KISS.

Z průzkumu vyplynulo, že na míru uplatnění této strategie měla vliv délka tlumočnické praxe a skutečnost, zda tlumočnick tlumočil s listem, či bez něj.

Přestože se ale strategie KISS objevila ve více jako sto výskytech, obecně lze konstatovat, že tlumočníci měli spíše sklon projev rozvolňovat, doplňovat, vysvětlovat reálie a bylo pro ně poměrně snadné poradit si s komplikovanou francouzskou syntaxí. Domníváme se, že při analýze simultánního tlumočení z češtiny do aktivního cizího jazyka bude četnost výskytů mnohem vyšší.

5.3 Vyhodnocení experimentu z češtiny do francouzštiny

5.3.1 Stylistická analýza výchozího textu

K simultánnímu tlumočení z mateřského do aktivního cizího jazyka jsme vybrali projev bývalého českého eurokomisaře pro zaměstnanost, sociální otázky a rovné příležitosti Vladimíra Tmídla nazvaný *Vize Evropy*, který přednesl dne 15. října 2007 v Bratislavě na Mezinárodní konferenci o geostrategii a geopolitice. Nahrávka byla pořízena v tlumočnické laboratoři Ústavu translatoologie a namluvil ji rodilý mluvčí českého jazyka. Projev je připravený a pronášený v příjemném tempu.

Jedná se o projev připravený, psaný a předvedený ke slyšení. Pro nasazení byl projev lehce rozvolněn a zkrácen tak, aby úsek určený k tlumočení byl cca 10 minut dlouhý. V projevu se Vladimír Tmídla zaměřuje nad minulostí, současností a budoucností Evropy z hlediska geostrategie a geopolitiky. Připomíná důležité historické události, které utvářejí podobu Evropského kontinentu. Zmiňuje se o odlišných postojích, které se objevují jako důsledky rozdělení starého kontinentu po druhé světové válce. Zmiňuje se i o současných problémech týkajících se jistě rozvíjení v různých sférách, jejichž kořeny hledá v dávných i nedávných událostech.

Z formálního hlediska je projev (tlumočená část) členěn na obecný slavnostní úvod a stručně strukturovanou a členěnou na obsahově a logicky uzavřené celky.

Z lexikálního hlediska je projev pouhým přímým překladem, nicméně projev je velmi výstižný a zřetelný, bez jakýchkoliv známek patetickosti a expresivního zbarvení. V projevu se objevuje bohatá slovní zásoba, vyznačuje se absencí odborných termínů, metaforických struktur, v nichžkolika případech se objevují historické a geografické pojmy, které by ale neměly být součástí bohaté slovní zásoby každého tlumočnicka, byť jak jsme zjistili na základě

analýzy tomu tak vřdy není. Vzhledem k tomu, že se jedná o projev p řpravený a psaný, setkáme se s menším po ětem redundancí.

Syntakticky je projev tvo řen jednoduchými v ětami a souv ětími. Syntax je velmi p řehledná a jasná, vyhýbá se p řílišným vsuvkám ě i redundantním vyjád řením. Z řetelná syntax podtrhuje v ěcnost sd ělení.

Z tlu mo ěnického hlediska je obt řílný jifl sám fakt, že tlu mo ěník tlu mo ěí do svého aktivního cizího jazyka. Jeho úkolem bude p řevést obsahov ě pom ěrn ě nasycený projev v co nejsrozumiteln ější podob ě. Domníváme se, že ideálním prost ředkem bude komprese, jak sémantická, tak syntaktická a salámová technika. U tlu mo ění do B si navíc tlu mo ěník m ěže více dovolit řzjednodu ěvat ě a filtrovat nepodstatné informace. Problém mohou p ředstavovat rovn ěfl nejř zn ější vlastní jména z oblasti geografie a historie, stejn ě jako n které termíny z unijního řargonu. Nicmén ě na ě tlu mo ěníci mají v ěichni dostate nou praxi jak na domácím, tak na institucionálním trhu, tud ěfl p ředpokládáme, že by se s t ěmito úskalími m ěli vypo řádat bez v ětších obt řífl.

5.3.2 Obecný výskyt strategie KISS

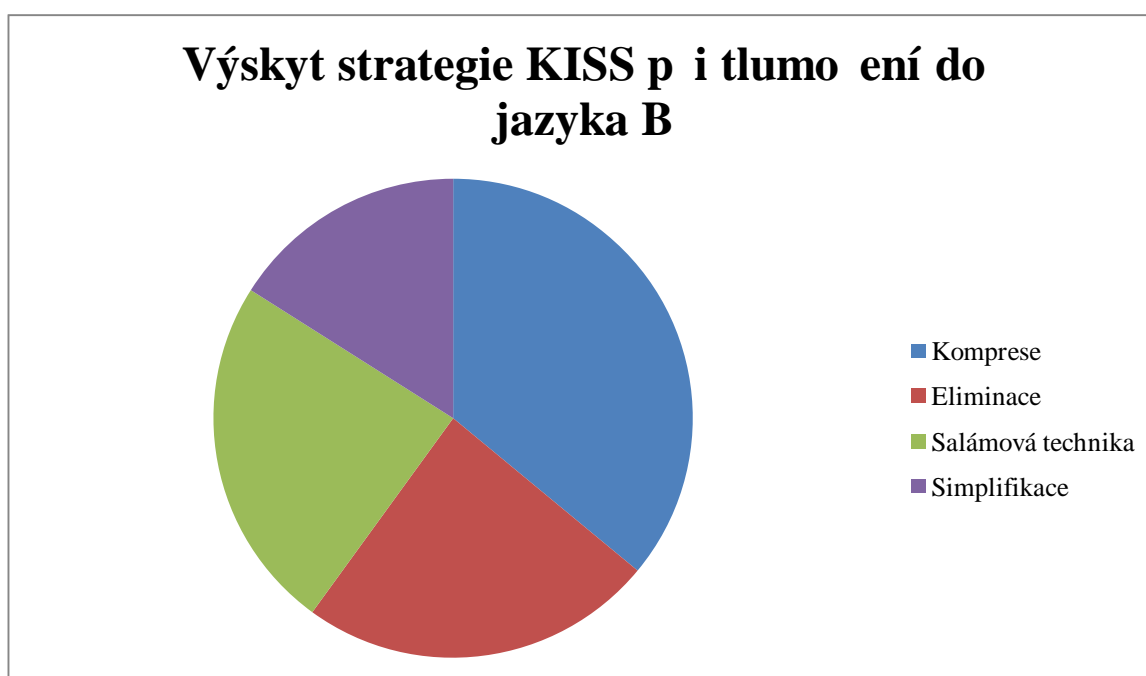
P ři analýze osmi nahrávek tlu mo ění jsme zaznamenali pouřítí n kterého z postup spadajících pod strategii KISS celkem 141x. Nejvíce zastoupená byla komprese, na druhém míst ě se umístila salámová technika, v ětřním záv řsu eliminace redundancí a na posledním míst ě simplifikace. Generalizace se neobjevila ani jednou, což je ale dáno povahou výchozího projevu.

Jak uvidíme nířle, stejn ě jako u tlu mo ění z francouz ětiny do ětiny lze výskyt porovnávat ě na základ ř ř zných prom ěnných, nicmén ě rozdíly jsou mén ě výrazné než u tlu mo ění do mate řtiny. Domníváme se, že v p řípad ě do B hrají nejřleřfl ější roli individuální jazykové

znalosti konkrétního tlumo níka a samoz eejm í zku-enost a míra v domého pouflívání ur itých strategií.

Tabulka 2: Výskyt strategie KISS p í tlumo ení do jazyka B

Komprese	Eliminace redundancí	Salámová technika	Simplifikace	Generalizace
51x	33x	34x	23x	0x
36%	24%	24%	16%	0%

5.3.2.1 Komprese

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
7x	5x	9x	5x	6x	8x	5x	6x

Výrazn nej ast ji pouflívanou strategií byla komprese. Objevila se jak sémantická, tak stylistická komprese. Díky této strategii mohli tlumo níci p evést na jedné stran sev en j-í, ale srozumiteln j-í sd lení do svého aktivního cizího jazyka.

Příklady:

ORG: *Na tomto základě totiž pro Vás nejspíše bude snazší pochopit, protože jsem ve vztahu k této analýze poněkud citlivější.*

INT1: *C'est ainsi que vous allez peut-être pouvoir comprendre mieux, pourquoi ces questions me tiennent un peu plus au cœur par rapport à cette analyse.*

Tlumovník nahradil redundantní vyjádření v e-tin odkazovacím příslovcem, čímž získal jas a zároveň srozumitelným a zjednodušeným způsobem vyjádřil v cizím jazyce plný smysl sdělení.

ORG: *Même ici, la question verticale et horizontale, et jusqu'à où l'Union Européenne s'élargit, se voit refléter dans la réalité.*

INT2: *On peut dire, que les questions horizontales et verticales, jusqu'à où l'Union Européenne peut s'élargir ont apparues il y a longtemps.*

Tlumovník provedl syntaktickou kompresi a vyjádření zbavil i redundantních informací.

ORG: *Právě tato a následně i další světová válka, kterou Evropa prožila ve XX. století, jsou v určitém směru odrazem dřívějších změn na našem kontinentu.*

INT4: *La Grande guerre ainsi que la suivante guerre mondiale que l'Europe a connue au 20ème siècle*

Krásný příklad sémantické komprese, kdy tlumovník místo opisu použil explicitnější výraz užívaný pro 1. světovou válku.

ORG: *Rád bych své slova dokreslil dvěma příklady: Rok 1945 pro všechny země Evropy bezesporu znamená konec války, respektive osvobození.*

INT6: *Je vous donne deux exemples: L'année 1945*

Kompresa jak na bázi sémantické, tak na bázi syntaktické, nicméně smysl zůstává zachován.

ORG: *Kantony Eupen a Malmédy se od Vlámka a Valonska odlišují tím, že se zde mluví německy.*

INT6: *Les cantons Eupen et Malmèdes à la différence de la Flandre et de la Wallonie sont germanophones.*

Syntaktická komprese, tlumočník nahradil vedlejší v tu jednoslovným termínem.

5.3.2.2 Salámová technika

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
4x	0x	9x	3x	4x	5x	5x	4x

Salámová technika se nám jeví jako ideální strategie při tlumočení do aktivního cizího jazyka. Tlumočníkovi umožní lépe si rozdlit složitá souvětí a předat sdělení v co nejjednodušší a nejsrozumitelnější podobě. Předpokládali jsme, že vzhledem k připravené podobě výchozího projevu, vykazujícího všechny znaky psaného připraveného projevu, budou tlumočníci této strategie využívat v hojném množství. Na základě analýzy nahrávek tlumočení jsme zjistili, že míra užití této strategie je nízká, než bychom byli bývali očekávali a že se jedná o záležitost velmi individuální. V prvním případě tlumočníci použili tuto strategii 4-5x, ale vyskytly se nám dva extrémní. Jeden tlumočník nepoužil danou strategii ani jednou. Na projevu je to velmi patrné, přilíže se drží české struktury textu a výsledkem jsou dlouhá, komplikovaná a nepřehledná souvětí. V druhém případě nám tlumočník salámovou techniku použil 9x. Jeho projev je výrazně jednodušší, ale vzhledem k posluchačům snadno srozumitelný, jasný a přehledný.

P íklady:

ORG: *M j první p edpoklad je, že sou asná geopolitika Evropské unie je výsledkem pohyb d leflitých hybných silí*

INT1: *Ma première précondition est la suivante. La géopolitique actuelleí*

Klasický p íklad salámové techniky. Tlumo ník si rozd lil souv tí na dv v ty jednoduché.

ORG: *Dále jsou státy, jako nap íklad pobaltské zem , které se p iklonily k Rusku a pod vlivem tohoto velkého sousedá jsou bezesporu stále.*

INT3: *...qui ont un penchant pour la Russie. Et sous l'influence de ce grand voisin il le sont sûrement encore aujourd'hui.*

ORG: *í má zem je asto (dokonce i dnes) vnímána jako zem š východní Evropy, p estofe od roku 2004 je sou ástí Evropské unie.*

INT4: *Mon pays est souvent, aujourd'hui encore, perçu en tant que pays de l'Europe de l'Est. Pourtant depuis 2004 il fait partie de l'Union Européenne etí*

V obou p íkladech jde o rozd lení souv tí na dv v ty pomocí intonace, která jasn zna í te ku na konci jednoho celku, po n mfl následuje dal-í v ta.

ORG: *To platí i pro eskoslovensko, které se v lednu 1993 rozd lilo na dva státy. A to zp sobem, pro který se vřilo ozna ení š sametový rozvod.*

INT6: *Nous voyons l'exemple de la Tchécoslovaquie, qui en janvier 1993 s'est séparé en deux Etats. Cette séparation est souvent appelée divorce de velours.*

Krásný p íklad uplatn ní kombinace strategií, jeřl spadají pod KISS.

5.3.2.3 Eliminace redundancí

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
5x	5x	5x	3x	3x	5x	4x	3x

K eliminaci redundancí p istupovali tlumo níci mén ásto, neřl jsme o ekávali. Ale v zásad ě je tato situace daná op t charakterem výchozířho projevu, který sám o sob ě není p řli– redundantní. K eliminaci p istupovali zejména tam, kde docházelo k astému opakování pojm ě, p řpadn ě informací. Typickým p řkladem je zkrácení l'Union Européenne na l'Union.

P řklady:

ORG: *Kantony Eupen a Malmédy se od Vlámřka a Valonska odli–ují tím, ře se zde mluví n mecky.*

INT5: *D'autre part, il y a deux cantons où la langue parlée est l'allemand à la différence de la Wallonie et de la Flandre.*

Názvy kanton ě jsou zde ned ěřlité. Podstatná je informace, ře se jedná o dva kantony a ře se v nich hovo ří n mecky. Na základ ě této informace si p řpadný zájemce m ře velmi snadno vyhledat jejich názvy.

ORG: *Domnívám se, ře tyto t ě p edpoklady, které jsem práv ě uvedl, poukazují na slořitost této otázky, o které tu dnes diskutujeme.*

INT7: *Je pense que ces 3 hypothèses prouvent que cette question est vraiment très complexe.*

Tlumo ník zdárn ě vyfiltroval druřotné informace a p řvedl pouze to podstatné, co tvo ří základ smyslu sd ělení.

ORG: *Druřý p edpoklad zní, ře jazyková a kulturní teritoria, na nichřl státy spo řívají, nejsou zcela uzav ěna.*

INT1: *Il faut également considérer la deuxième précondition, à savoir les territoires linguistiques et culturels n'étant pas tout à fait fermés, moins qu'on le penserait.*

Tlumo ník správn vyfiltroval nepotřebnou informaci šna nichfl státy spoívající, která není důležitá pro celkový smysl sdělení.

5.3.2.4 Simplifikace

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
2x	4x	5x	1x	2x	3x	4x	2x

Jak již bylo řečeno v předchozí části, simplifikace patří mezi tzv. krajní strategie a tlumočníci by ji měli používat pouze v nezbytných případech. V osmi nahrávkách tlumočníci použili simplifikace celkem 23x. Ve většině případů se k ní uchýlili v případě neporozumění nebo příliš velkého časového posuvu, aby mohli převést alespoň klíčové body sdělení. V každém případě byl výsledek uspokojivý, avšak v několika případech došlo k závažnému posunu smyslu sdělení.

Příklady:

ORG: *Práv tato a následně i další světová válka, kterou Evropa prožila ve XX. století, jsou v určitém měřítku odrazem dřívějších změn na našem kontinentu.*

INT8: *C'est justement celui-ci et la guerre mondiale suivante que l'Europe a vécu au 20ème siècle, qui constituent un cadre plus large de la situation sur notre continent.*

Domníváme se, že toto je jeden z případů, kdy simplifikace spíše znehlední výsledné tlumočení a lehce mění smysl původního sdělení.

ORG: *Vlámsko a Belgie mají jazykové společenství s Nizozemskem.*

INT3: *La Flandre et la Vallonie ont qch de commun avec la Hollande.*

Zde se jedná právě o nouzové řešení, kdy tlumočníkovi unikly informace ve výchozím jazyce a na základě simplifikace výsledné sdělení ztrácí velkou část své informační hodnoty.

ORG: *Na konci 70. let jeden z francouzských geografů publikovat knihu s provokativním názvem: „Geografie slouží především k tomu, abychom vedli války.“*

INT7: *A la fin des années 70 l'un des géographes français a publié un livre intitulé Géographie qui sert notamment pour mener des guerres.*

Zde došlo k simplifikaci expresivnosti, nicméně z informačního hlediska nemá tento posun příliš velký vliv na celkový smysl sdělení, zejména z toho důvodu, že e-ník myšlenku dále rozvíjí.

5.3.3 Výskyt strategie KISS v závislosti na délce praxe

Před analýzou početných nahrávek jsme se domnívali, že i zde se potvrdí stejná tendence jako při tlumočení do mateřtiny, a to že tlumočníci s větší délkou praxe budou mít tendenci používat strategii KISS častěji. Tato hypotéza se sice potvrdila, nicméně rozdíl není natolik zásadní, jako v případě tlumočení z francouzštiny do e-štiny. Domníváme se, že míra použití strategie KISS je do značné míry záležitost individuální, na kterou může mít nepatrný vliv délka praxe.

Za účelem tohoto zkoumání jsme tlumočnický soubor rozdělili do dvou skupin. Do první skupiny jsme zařadili tlumočnický soubor s praxí od 10 do 20 let a do druhé od 20 let výše. První skupina použila ten který z postupů spadajících pod strategii KISS celkem 65x a druhá skupina 76x. Domníváme se, že tento rozdíl je příliš malý na to, abychom mohli tvrdit, že délka praxe má zásadní vliv na míru použití strategie KISS.

Skupina 1 (INT 2, INT4, INT6, INT7)	Skupina 2 (INT1, INT3, INT5, INT8)
65x	76x
46%	54%

5.3.4 Výskyt strategie KISS dle druhu tlumočení – s textem / bez textu

Při realizaci experimentu jsme se snažili zajistit tlumočnickům co nejpřírodnější podmínky, každý tlumočnick dostal předem k dispozici projev v tištěné podobě a záleželo na něm, zda tlumočí s listem nebo bez něj. Při analýze nahrávek tlumočení z francouzštiny do češtiny jsme zjistili, že míra použití strategie KISS se liší výrazným způsobem i podle toho, zda tlumočnick tlumočí s listem nebo bez něj. A stejné řešení jsme se rozhodli provést i u tlumočení opačným směrem, tedy z češtiny do francouzštiny. Tentokrát se nám ale změnil poměr tlumočnicků tlumočících s listem a bez něj a vytvořily se nám dvě skupiny podle typů tlumočnicků. Podle získaných výsledků tlumočnicki tlumočící s listem použili strategii KISS 62x a tlumočnicki tlumočící bez listu 79x. Opět tedy převažuje tato strategie u tlumočení bez listu, nicméně výsledek je i v tomto případě méně rozdílný, nežli v případě tlumočení do mateštiny. I zde se domníváme, že rozdíl je natolik malý, že z něj nemůžeme vyvodit žádný kategorický závěr.

Skupina s listem (INT1, INT2, INT4, INT7)	Skupina bez listu (INT3, INT5, INT8, INT6)
62x	79x
44%	56%

5.3.5 Závěr

Na základě analýzy nahrávek simultánního tlumočení z češtiny do francouzštiny můžeme konstatovat, že Strategie KISS se objevila v celkem 141 výskytech. Nejčastěji postupem byla komprese. V nahrávkách jsme se setkali se všemi postupy, které lze zahrnout pod strategii KISS kromě generalizace.

Z průzkumu vyplynulo, že na rozdíl od tlumočení do mateřštiny, nemá na použití strategie KISS tak výrazný vliv ani délka praxe, ani skutečnost, zda tlumočí s listem nebo bez něj.

Závěrem lze říci, že strategie KISS se při tlumočení do aktivního cizího jazyka vyskytla častěji než při tlumočení do mateřštiny, avšak rozdíl není nijak výrazný a uplatnění strategie KISS je spíše individuální záležitostí každého tlumočnicka. Jako příklad můžeme uvést, že jeden tlumočnick uplatnil strategii KISS pouze 14x a jiný naopak 28x, což je dvojnásobek. Míru uplatnění KISS se pokusíme porovnat v následující kapitole i s výsledky dotazníkového průzkumu, kdy se tlumočnicki po skonění experimentu vyjadřovali k otázce používání strategií.

5.4 Vyhodnocení dotazníků

Po p etlumo ení obou text jsme kařdému tlumo níkovi dali k vypln ní dotazník, ve kterém jsme sledovali jeho vztah k tlumo ení do aktivního cizího jazyka a rovn ěl jsme se ptali na pouřívání strategií v obou sm rech tlumo ení.

Z odpov dí, kterých se nám dostalo, vyplývá, ře v-ichni tlumo níci tlumo í jak na domácím soukromém trhu, tak na trhu institucionálním. Na institucionálním trhu tlumo í v-ichni více do své mate -tiny. Na domácím soukromém trhu situace jifl tak homogenní není. 4 tlumo níci uvedli, ře tlumo í více do svého aktivního cizího jazyka, 2 tlumo níci uvedli, ře i na domácím trhu tlumo í více do mate -tiny a zbývající 2 tlumo níci se domnívají, ře pom r mezi tlumo ením do mate -tiny a do aktivního cizího jazyka je stejný.

Tabulka pom ru mezi tlumo ením do A a do B

	Více A	Více B	Stejný pom r
Domácí trh	2x	4x	2x
Institucionální trh	8x	0x	0x

Dále jsme se tlumo ník ptali na jejich preference, zda tlumo í rad ji do svého mate ského jazyka nebo do aktivního cizího jazyka. Z odpov dí na dotazník vyplývá, ře tlumo ení do mate -tiny preferuje 5 tlumo ník . Jako hlavní d vody uvád jí v t-í jistotu, více zautomatizované vazby, bohat-í slovník a rychlej-í reakce. Objevily se ale i takové odpov di, ře e-tina je nádherný jazyk.

Dva tlumo níci uvedli, ře jim je jedno jakým sm rem se tlumo í a jeden tlumo ník rad ji tlumo í do svého aktivního cizího jazyka.

Tabulka preferencí mezi A a B

+ A	+ B	Nezáleží
5	1	2

Další otázkou, na kterou museli tlumočníci odpovědět, bylo, zda cítí nějaký rozdíl mezi tlumočením do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka. 7 tlumočnicků uvedlo, že jistý rozdíl pocítí. Jako hlavní rozdíl uvádí lepší vyjadřovací prostředky, větší přirozenost a méně potřebu soustředění se na fázi produkce. Jeden tlumočnicků uvedl, že žádný rozdíl necítí, i když připouští, že v mateřtině bude dle pravděpodobně méně chyb.

Tabulka rozdílů mezi A a B

Rozdíl ano	Rozdíl ne
7	1

V posledních dvou otázkách jsme se zaměřili již na samotné strategie při simultánním tlumočení. Nejprve jsme se tlumočnicků ptali, zda vůbec v domě používají nějaké strategie a poté, zda používají odlišné strategie při tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka.

7 tlumočnicků uvedlo, že určité strategie používají, jeden tlumočnicků v domě žádné strategie nepoužívá. U strategií tlumočnicků zdůrazňovali roli analýzy, filtraci redundancí, zjednoduování, anticipaci. Jeden tlumočnicků uvedl, že pro něj je nejdůležitější tlumočit v reálném čase, ale v momentě, kdy mu nějaká informace unikne, tak jde po smyslu celého sdělení.

Pokud jde o používání odlišných strategií do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka, 5 tlumočnicků uvedlo odlišné strategie, 2 tlumočnicků se shodují na tom, že uplatní více

mén stejné strategie pro oba směry tlumoění a tlumoník, jak již bylo řečeno, žádné strategie nepoužívá.

Mezi strategiemi do mateřtiny převládají snaha o vyšší jazykovou kvalitu a věrnost konečného šproduktu. U strategií do B se nejčastěji objevuje snaha o vyšší soustředění na obsah a zjednoduování v tiché skladby.

Tabulka používání strategií

Strategie Ano	Strategie Ne
7	1

Odlí-né dle A i B	Stejně
5	2

Toto jsou tedy výsledky, které jsme obdrželi v dotaznících a nyní bychom rádi tyto výsledky porovnali s výsledky, ke kterým jsme došli analýzou přetlumoěných nahrávek.

Na základě porovnání odpovědí z dotazník a reálných výsledk experimentu, jsme došli k názoru, že v některých případech se výsledky s odpověmi shodují, avšak jindy je teorie zcela odlí-ná od praxe. Jako příklad nám může posloužit odpověť tlumo níka označovaného INT2, který uvádí, že při tlumoění do B usiluje o jednodušší vyjadřování a v tichou skladbu a přitom právě u tohoto tlumo níka nebylo zaznamenáno žádné použití salámové techniky při tlumoění do aktivního cizího jazyka. Paradoxní se zdá i skutečnost, že tlumo níci, kteří uvedli nejmén konkrétních strategií a podle svého názoru se řídí spíše šcitemě, využívají strategii KISS nejvíce.

Překvapila nás i skutečnost, že v jednom případě tlumočník použil strategii KISS výrazně vícekrát při tlumočení do mateřtiny. Ve dvou případech byl poměr využití KISS v obou směrech stejný.

Tabulka poměru využití KISS při tlumočení do A a do B

INT1	INT2	INT3	INT4	INT5	INT6	INT7	INT8
14 x 18	9 x 14	22 x 28	12 x 12	21 x 15	11 x 21	11 x 18	15 x 15

5.5 Kvalita převodu

5.5.1 Hodnocení z pohledu rodilého mluvčího

Vzhledem k určitým významovým a jazykovým rozporům, o kterých se zmíníme níže, jsme požádali o stručné zhodnocení rodilého mluvčího, který byl podrobně s celou problematikou obeznámen. Zajímalo nás zejména, zda ať už využití strategie KISS má i pozitivní dopad na vnímání výsledného produktu ze strany rodilého mluvčího (zejména pokud jde o vnitřní skladbu a přirozenost vyjádření).

Závěr je takový, že u všech tlumočnicků bylo zaznamenáno složitější vyjádření, pokud jde o syntax, než u rodilých mluvčích. Navíc jsou především příliš komplikovaná souvětí a vnitřní struktury, které kopírují českou skladbu. Nicméně u těchto tlumočnicků, kteří dle analýzy našich nahrávek používají ať už strategii KISS, byla konstatována větší jasnost a zřetelnost sdělení a použití adekvátnější slovní zásoby.

U všech tlumočení poté došlo k bezproblémovému předání smyslu sdělení. Zaznamenané chyby jsou především jazykové povahy – špatné užití členů, chyby ve shodě, v používání imparfait a passé composé a v ustálených spojeních.

5.5.2 Problematická místa a zajímavosti

Cílem této rigorózní práce není hodnotit obsah a obsahovou kvalitu tlumočení, zabývali jsme se pouze strategiemi, nicméně během analýzy nahrávek jsme narazili na pár zajímavostí, o kterých se domníváme, že by bylo dobré je uvést, protože mohou sloužit k zamyšlení nad problematikou i v dalších oblastech, které s tlumočením souvisejí, nad jazykovou přípravou atd.

U tlumočení do češtiny se prakticky žádné výrazně problematické pasáže nevyskytly. Nejvíce potíže daly názvy profesí, které se podílejí na činnosti paláce Matignon, zejména výraz *š les huissières*, který v češtině tlumočnické vynechala.

U tlumočení do francouzštiny se problematických pasáží vyskytlo několik. Nejzajímavější je následující, kde na jedno české vyjádření, máme 8 francouzských variant.

šD íve, nejl Vás seznámím se strukturou svého vystoupení, rád bych nejprve vymezil několik svých výchozích postoj /p edpoklad ō

Ve francouzštině se nám objevila následující spojení:

INT1: la précondition

INT2: les points de départs, les suppositions de départ

INT3: les positions de base et les conditions

INT4: les approches, les prérequis

INT5: les points de départ, les premises

INT6: les hypothèses préliminaires

INT7: les points de base, les hypothèses

INT8: les attitudes de base, les conditions préalables

Další problematičká pasáží byla následující:

ŠToto historické rozdělení vzhledem ke své velikosti a ke svému historickému významu "posvítlo" zejména konec studené války. Zároveň Evropské unii uložilo pod trestem ochromení povinnost změnit své rozhodovací mechanismy.

Zde došlo v několika případech k velkému významovému posunu, kdy tlumočníci zaměnili studenou válku za 2. světovou válku. Domníváme se, že dříve byla skutečnost, že o druhé světové válce byla v textu zmínka několikrát, kdežto studená válka se zde objevuje pouze jednou, na tomto místě a lehce mimo kontext.

Poslední problematičký bod, o kterém bychom se zde chtěli zmínit, je jazykové povahy a týká se převodu geografického názvu *šPobaltské státy*. Ve francouzštině se tyto státy nazývají *šPays Baltes*, nicméně více jak polovina tlumočníků dané spojení převáděla jako *šPays Baltiques*. Rodilý mluvčí v tomto případě zcela jistě pochopí, o jakou geografickou oblast se jedná, nicméně domníváme se, že tlumočníci by alespoň u Evropských států měli znát jejich ekvivalent ve svém aktivním cizím jazyce.

Závěr

Cílem zde předkládané rigorózní práce vycházející z magisterské diplomové práce obhájené na Ústavu Translatologie v roce 2009 bylo zmapovat problematiku strategií používaných při simultánním tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka. V praktické části jsme se zaměřili konkrétně na strategii KISS a pomocí empirického výzkumu jsme se snažili zjistit, zda se jedná o dominantní strategii při tlumočení do aktivního cizího jazyka. Práci jsme rozdělili na dvě části: teoretickou a empirickou.

V teoretické části jsme se obsáhleji v nově položené otázce tlumočení do aktivního cizího jazyka. Tlumočení do jazyka B, neboli tzv. retour, bylo dlouhá léta v zemích západního světa považováno za nefunkční směr tlumočení. Vědomě se změnilo až s pádem Berlínské zdi, nástupem globalizace a s přijímáním nových členských států do Evropské unie nebo do jiných mezinárodních organizací. V zájmu zachování mnohojazyčnosti bylo třeba přehodnotit, které dosud platné a neochvějně teze a tlumočení do aktivního cizího jazyka se tak postupně stalo každodenní realitou v rámci všech mezinárodních organizací. Pokusili jsme se tedy nahlédnout na problematiku tlumočení do jazyka B nejprve z hlediska historie, z pohledu odlišných přístupů západních koloniálních a států takzvaného bývalého sovětského bloku, kde byl retour po celá desetiletí běžnou praxí. Následně jsme se pokusili zachytit změny, ke kterým docházelo v průběhu devadesátých let s důrazem na současnou situaci v rámci Evropské unie a České republiky. V další části jsme se zaměřili na některé aspekty, které ovlivňují tlumočení do jazyka B, jako jsou role interpreta a tlumočnicka. Těži jsme se dotkli rovněž problematiky deverbalizace a významu jazykových dvojic, hodnocení kvality tlumočení i výzkumu v oblasti retouru.

V dalších dvou kapitolách jsme se zaměřili na strategie při simultánním tlumočení. Na základě nastudování dostupné literatury jsme sestavili přehled základních strategií, jež

mohou tlumočníci uplatnit v jednotlivých fázích přípravy nebo přímo během procesu simultánního tlumočení. Těto kapitoly jsme v nově strategii KISS a podrobně jsme popsali všechny mechanismy a postupy, které pod tuto strategii spadají a pro každý postup jsme definovali modelovou situaci, při které by tlumočník mohl danou strategii využít. Na závěr jsme stanovili pracovní hypotézu, jejíž platnost jsme následně ověřili prostřednictvím empirického výzkumu.

Na závěr teoretické části jsme považovali za vhodné přidat krátké pojednání o politickém diskurzu, nebo používání strategie KISS jsme v empirické části provedli právě na politických projevech.

V empirické části práce jsme nejprve popsali realizovaný experiment, podmínky, za kterých vznikl a jeho aktéry a následně provedli analýzu přítomných nahrávek. Zkoumali jsme nejen poměr výskytu strategie KISS při tlumočení do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka, ale zajímalo nás rovněž, zda na používání této strategie bude mít vliv i délka praxe a fakt, zda tlumočník tlumočí s textem nebo bez textu. Na základě výsledků empirického výzkumu můžeme konstatovat, že strategie KISS je používanou strategií při simultánním tlumočení jak do mateřtiny, tak do aktivního cizího jazyka. Při tlumočení do aktivního cizího jazyka se KISS vyskytla častěji, nicméně rozdíl v počtu výskytů není natolik výrazný, abychom mohli jednoznačně potvrdit pracovní hypotézu, tedy to, že strategie KISS bude dominantní strategií při tlumočení do aktivního cizího jazyka a že právě při tomto směru tlumočení ji tlumočníci budou využívat mnohem častěji než při tlumočení do mateřtiny.

Domníváme se, že existovat může několik. Zaprvé náhodný experiment jsme prováděli na poměrně malém vzorku tlumočníků, tudíž existuje určitá pravděpodobnost, že výsledek bude zkreslený a převažují do jisté míry individuální složitosti. Omezenost vzorku byla zřejmě jedním

velkým pracovním nasazením tlumoníků, zejména v období od ledna 2009, kdy Česká republika předsedala Radě Evropské Unie, ale také skuteností, že v současné době má Česká republika relativně málo tlumoníků, kteří mají francouzštinu akreditovanou v evropských institucích jako jazyk B.

Důležitou roli hraje i individuální přístup, jak jsme viděli z výsledků experimentu. Tlumočení je vysoce individuální záležitost, každý tlumočník je jiný, má jinou kapacitu pro krátkodobou nebo dlouhodobou paměť, jiné zkušenosti, jinou míru jazykových znalostí. V takové situaci je těžké cokoliv kvantifikovat nebo zobecňovat.

Domníváme se, že přestože pracovní hypotézu nemůžeme potvrdit, pomohl nám experiment detailně zmapovat všechny možné uplatnění strategie KISS a ukázat na konkrétních modelových situacích, kde lze KISS použít. Jsme přesvědčeni, že informace o tom, že existují určité mechanismy, které umožní tlumočnickovi lépe se vypořádat s tak náročným úkolem, jakým je tlumočení do aktivního cizího jazyka, a jejich, by jen zevrubné prostudování, mohou velmi pomoci začínajícím tlumočnickům lépe a systematicky si osvojit základní techniku tlumočení do jazyka B. V neposlední řadě náš experiment upozornil na úskalí, která se skrývají při tlumočení do aktivního cizího jazyka.

Shrnutí

Tématem zde předkládané rigorózní práce jsou Strategie tlumoňka při simultánním tlumoění do mateřtiny a do aktivního cizího jazyka. Rigorózní práce vychází z magisterské diplomové práce, která byla úspěšně obhájena na Ústavu Translatologie v roce 2009. Jedná se o teoreticko-empirickou studii, jejímž cílem je zmapovat problematiku tlumoění do aktivního cizího jazyka a strategií používaných při simultánním tlumoění. Důraz je kladen na strategii KISS jako na hypotetické ideální tlumoění do aktivního cizího jazyka.

Takzvaný retour, neboli tlumoění do aktivního cizího jazyka patří mezi nejdiskutovanější otázky v oblasti teorie tlumoění a dlouhá léta bylo v zemích západní Evropy, ovlivněných teorií smyslu, jejích stoupenci se sdružili okolo pařížské ESIT, dokonce považováno za neférovou směr tlumoění na institucionální úrovni. Situace se změnila s pádem Berlínské zdi a nástupem globalizace a retour se tak postupně stal běžnou součástí zasedání ve všech mezinárodních organizacích. V naší kapitole o novém tlumoění do aktivního cizího jazyka jsme se zaměřili nejen na odlišný přístup v zemích západní Evropy a ve státech takzvaného bývalého sovětského bloku, ale zabývali jsme se i problematikou výzkumu v oblasti retouru, rolí tlumoňka, řečníka, významem jazykových dvojic a problematikou deverbalizace a v neposlední řadě jsme se dotkli i kvality tlumoění a možností jejího hodnocení.

V následujících dvou kapitolách jsme se zaměřili na strategie při ST a v noveli jsme se především věnovali mechanismu a postupům, jež lze zařadit pod strategii KISS. Na závěr této části jsme si stanovili pracovní hypotézu, tedy to, že strategie KISS představuje ideální a dominantní mechanismus při tlumoění do aktivního cizího jazyka.

Na závěr teoretické části jsme vložili krátkou kapitolu pojednávající o politickém diskurzu, jež nám posloužila jako pomyslný most k stejné části této práce, tedy analýze empirického výzkumu.

V empirické části jsme nejprve popsali experiment a podmínky jeho realizace a poté přistoupili již k samotné analýze. Zkoumali jsme nejen poměr výskytu strategie KISS v závislosti na směru tlumočení, ale také vliv délky praxe a skutečnosti, zda tlumočí s textem nebo bez něj, na použití strategie KISS.

Na základě výsledků empirického výzkumu můžeme konstatovat, že strategie KISS je používanou strategií při simultánním tlumočení jak do mateřtiny, tak do aktivního cizího jazyka. Při tlumočení do aktivního cizího jazyka se KISS vyskytla častěji, nicméně rozdíl v počtu výskytů není natolik výrazný, abychom mohli jednoznačně potvrdit hypotézu, že strategie KISS bude dominantní strategií při tlumočení do aktivního cizího jazyka.

Existuje celá řada důvodů, které tuto situaci vysvětlují. Jedním z nich je skutečnost, že náš výzkum byl proveden na omezeném vzorku, tudíž potenciálně existuje v této věci riziko, že při eváluaci individuální složitosti.

Domníváme se však, že přestože pracovní hypotézu nemůžeme potvrdit, pomohl nám experiment detailně zmapovat všechna možná uplatnění strategie KISS a ukázat nám konkrétních modelových situací, kde lze KISS použít a upozornil nás na úskalí, která se skrývají při tlumočení zejména do aktivního cizího jazyka.

Resumé

Le sujet de la présente thèse est: Les Stratégies d'interprète lors de l'interprétation simultanée vers la langue maternelle et vers la langue étrangère active. Cette thèse reprend le mémoire de maîtrise du même auteur soutenu à l'Institut de Traductologie en 2009. Il s'agit d'une étude théorique et empirique, dont l'objectif principal est d'étudier la problématique du « retour », ou interprétation vers la langue B, et de stratégies utilisées lors de l'interprétation simultanée, en se focalisant surtout sur les procédés faisant partie de la stratégie KISS (Keep it short and simple). Le travail est divisé en deux parties : théorique et empirique. Dans la partie théorique nous avons établi une hypothèse de travail considérant la stratégie KISS comme une stratégie prépondérante lors de l'interprétation vers la langue B, qui sera, soit confirmée, soit infirmée dans la partie empirique, en nous basant sur les résultats obtenus de l'analyse d'une recherche empirique.

Le retour ou bien l'interprétation vers la langue B fait partie des sujets les plus discutés dans le domaine de la Théorie de l'interprétation. Pendant des années, l'Europe occidentale a été sous l'influence de la Théorie du sens, dont le centre idéologique s'est développé à l'ESIT de Paris et dont les partisans considéraient le retour comme un type d'interprétation non souhaitable au niveau institutionnel. La situation a changé après la chute du Mur de Berlin et le début de la mondialisation. Petit à petit, le retour est devenu une réalité quotidienne au sein de toutes les organisations internationales. Dans le chapitre consacré à l'interprétation vers la langue B, nous avons abordé ce sujet sous des angles divers. Nous avons concentré notre attention sur l'approche différente dans les pays occidentaux, et dans les pays sous l'influence naguère du Bloc Soviétique, ainsi que sur la recherche sur le retour, sur le rôle de l'interprète, et celui de l'orateur. Nous avons également abordé le sujet de la déverbalisation et des paires de langues, sans oublier la question de la qualité en interprétation de conférence et ses possibilités d'évaluation.

Dans les deux chapitres suivants nous avons étudié les différentes stratégies utilisées lors de l'interprétation simultanée, en nous focalisant surtout sur les mécanismes et les procédés faisant partie de la stratégie KISS. A la fin du deuxième chapitre, nous avons établi une hypothèse de travail considérant la stratégie KISS comme une stratégie idéale et prépondérante lors de l'interprétation vers la langue B.

Pour conclure la partie théorique nous avons introduit un chapitre portant sur le discours politique, qui nous a servi de pont imaginaire, vers la partie clé de ce travail, à savoir l'analyse empirique.

Dans la partie empirique, nous avons tout d'abord présenté l'expérience et les conditions de sa réalisation. Ensuite, nous sommes passé directement à l'analyse. Nous avons non seulement étudié l'incidence de la stratégie KISS en fonction de la direction de l'interprétation, mais aussi l'impact de l'expérience professionnelle sur l'utilisation de la stratégie KISS et l'influence de l'interprétation, avec le texte ou sans le texte, sur l'utilisation de cette stratégie.

En vertu des résultats de l'analyse empirique, nous pouvons constater que la stratégie KISS est utilisée lors de l'interprétation simultanée tant vers la langue maternelle, que vers la langue B. L'incidence de la stratégie KISS lors de l'interprétation vers la langue B a été supérieure à la langue maternelle. Néanmoins, la différence entre les résultats n'est pas probante au point de pouvoir affirmer sans aucune équivoque cette hypothèse de travail.

Il existe toute une série de raisons qui expliquent cette situation. L'une d'elle est le fait que l'expérience a été réalisée sur un nombre limité d'interprètes, ce qui, par conséquent, aurait pu faire prévaloir l'aspect individuel.

Malgré des résultats qui ne nous permettent pas de confirmer l'hypothèse de travail, nous sommes persuadés, que l'expérience nous a permis d'étudier en détails toutes les

possibilités de mise en pratique de la stratégie KISS, et de nous montrer quelques situations « type ». Elle nous a également averti sur les écueils liés à l'interprétation simultanée, surtout celle vers la langue B.

Summary

The topic of this thesis is: Interpreter's strategies during the interpreting into the mother tongue and into the B language. This thesis is based on the diploma thesis written by the same author and defended at the Institute of Translation Studies in 2009. The purpose of this theoretical and empirical study is to describe the issue of interpreting into the active language (B language) and the strategies used in simultaneous interpreting, with emphasis on the KISS strategy (Keep it short and simple). The paper is divided into two parts: theoretical part and empirical part. In the theoretical part, we set up the working hypothesis that we will confirm or disprove in the empirical part. We suppose that the KISS strategy is the ideal and predominant mechanism used for interpreting into the B language.

The *ōretourō* or interpretation into the active foreign language presents one of the most discussed topics on the field of interpretation theory. For a long time, Western Europe has been under the influence of the Interpretive Theory of Translation based at the ESIT in Paris. The Interpretive Theory of Translation was followed by many theoreticians and practitioners who considered the *ōretourō* to be a non-standard or even inadmissible direction of interpreting. The situation changed after the fall of the Berlin Wall and the onset of the globalization, and the interpretation into the B language has gradually become an everyday reality in almost all international organizations.

In the chapter devoted to interpreting into the B language, we focused on the different approaches in the countries of Western Europe and in the former Eastern Bloc countries. We also treated the issue of research in the field of interpreting into B, the role of the interpreter and the speaker, the importance of language pairs and the question of deverbalisation. Last but not least, a subchapter was devoted to the question of quality of an interpretation and the possibilities of evaluation.

In the next two chapters we dealt with the strategies used in simultaneous interpreting, with a particular focus on all the mechanisms and methods included in the KISS strategy. At the end of this part we set up a working hypothesis supposing that the KISS strategy is the ideal and predominant strategy for interpreting into the B language.

To conclude the theoretical part, we inserted a brief chapter on political discourse, which served as an imaginary bridge to the central part of this paper, i.e. the analysis of the empirical research.

At the beginning of the empirical part, we described the experiment and the conditions of its realization. Afterwards we proceed to the analysis. We examined not only the incidence of the KISS strategy in relation to the direction of interpreting, but also the influence of professional experience on the use of this strategy and the importance of whether or not the interpreter works with a text.

Based on the results obtained from the analysis of the empirical experiment, we can observe that the KISS strategy is used for simultaneous interpreting both to the mother tongue and to the active foreign language. Nevertheless, the difference in the incidence of this strategy in the mother tongue and in the active foreign language is so slight that we cannot confirm positively the working hypothesis.

There are many reasons that can explain the situation. One of them could be the fact that our research was realized on a limited sample of interpreters, which increased the potential risk of predominance of individual components.

Despite the results that do not permit to confirm the working hypothesis, we believe that the experiment allowed us to establish an overview of different uses of the KISS strategy and show some model situations. It has also pointed out the difficulties connected with interpreting into the active foreign language.

Bibliografie

ADAMS, CH. (2002). What is a B language?, in *EMCI Workshop ó Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*, Paris: ESIT, p. 20-22.

ALEXIEVA, B. (1994). Types of Texts and Intertextuality in Simultaneous Interpreting. In Snell-Hornby, M., Pöchhacker, F., Kaindl, K. (eds.) *Translation Studies and Interdiscipline*, Amsterdam/Philadelphia: J. Benjamins, p. 179-187.

ALEXIEVA, B. (1999). Understanding the Source Language Text in Simultaneous Interpreting. *The Interpreters' Newsletter* 9, p. 45-59.

BACIGALUPE, L. A. ET AL. (2003). *Investigación experimental en interpretación de lenguas: Primeiros pasos*, Vigo: Universidade de Vigo.

BAIGORRI JALÓN, J. (2005). Conference Interpreting in the First International Labour Conference (Washington D.C. 1919). *Meta* 50 (3), p. 987-996. Dostupné na: <http://id.erudit.org/iderudit/011609ar>

BALLIAU, CH. (2007). Cognition et déverbalisation. *Meta* 52 (1), p. 3-12.

BARTLOMIEJCZYK, M. (2006). Strategies of Simultaneous Interpreting and Directionality. *Interpreting* 8 (2), p. 149-174.

BUHLER, H. (1989). Discourse Analysis and the Spoken Text - A Critical Analysis of the Performance of Advanced Interpretation Students. in Gran, L., Dodds, J. (eds.) *Theoretical and Practical Aspects of Teaching Conference Interpretation*, Trieste: Campanotto Editore Udine, p. 131-136.

BUHLER, H. (1986). Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua* 5 (4), p. 231-235.

BURGET, A. (2006). *Pevod stylové sloflky politického projevu p i simultánním tlumo ení: na materiálu francouzsko- eském*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: M. Sládková.

COLLADOS AÍS, A. (2002). Quality assesement in simultaneous interpreting: The importance of nonverbal communication, in Pöchhacker, F. and Schlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London and New York, Rotledge, p. 327-336.

COLLADOS AÍS, A. (1998). *La evaluación de la calidad en interpretación simultánea. La importancia de la comunicación no verbal*. Granada: Comares

ECHOVÁ, M. ET AL. (1997). *Stylistika sou asné e-tiny*. Praha: ISV.

ECHOVÁ, M. ET AL. (2000). *e-tina ó e a jazyk*. Praha: ISV.

E KOVÁ, I. (1988). *Teoretické aspekty simultánního tlumo ení*, Praha: AUC Monographia XCIX.

E KOVÁ, I. (1999). Retour et relais: deux techniques en interprétation de conférence pour les langues de faible diffusion, in Králová, J., Jettmarová, Z. (eds.) *Folia Translatologica, Issues of Translation Pedagogy, Helsinki-Paris-Prague*, 1. ed. vol. 6, Praha: FF UK, p. 37-40.

E KOVÁ, I. ET AL. (2001). *Teorie a didaktika tlumo ení I*, Praha: Ústav translatologie FF UK.

E KOVÁ, I. (2007). Retour a Pilotáfl, in Dolník, J., Bohusova, Z., Hutkova, A. (eds.) *Translatológia a jej súvislosti 2*, Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Bánskej Bystrici, Fakulta humanitných vied, p. 97-112.

E KOVÁ, I. (2008). Retour et relais ó un défi et une réalité quotidienne pour les interprètes de conférence au sein des institutions européennes. *Forum 6* (2), p. 1-21.

ERNOV, G. (1992). Conference Interpreting in the USSR: History, Theory, New Frontiers. *Meta 37* (1), p.149-162

MEJRKOVÁ, S. ó HOFFMANNOVÁ, J. (eds.) (2003). *Jazyk, média, politika*, Praha: Academia, 2003.

DE FORTIS, CH. (2007). A Few Thoughts on B Languages. Dostupné na <http://interpreters.free.fr/language/BlanguageDEFORTIS.pdf>

DEJEAN LE FEAL, K. (2002). L'interprétation simultanée vers le B, in *EMCI Workshop ó Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*, Paris: ESIT, p. 27-29.

DEJEAN LE FEAL, K. (1998). Non nova, sed nove. *The Interpreters' Newsletter*, 8. p 41-49.

D NISENKO, J. (1989). Communicative and interpretative linguistics, in Gran, L. and Dodds, J. (eds.) *The Theoretical and Practical Aspects of Teaching Interpretation*, Udine: Campanotto, p. 155-157.

DILLINGER, M. (1994). Comprehension during Interpreting: What do Interpreters know that Bilinguals don't?, in Lambert, S. and Moser-Mercer, B.(eds.) *Bridging the Gap: Empirical research in simultaneous interpretation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company, p. 155-190.

DONOVAN, C. (2002). Survey of user expectations and needs. In: *EMCI Workshop ó Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*, Paris: ESIT, p. 2-11.

- FARIÑAS RIVAS, M.** (2003). Dificultades sintácticas na interpretación simultánea: resultado dun estudio experimental, in Bacigalupe, L. A. (eds.) *Investigación experimental en interpretación de linguas: Primeiros pasos*, Vigo: Universidade de Vigo, p. 123-138.
- GAIBA, F.** (1998). *The origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- GILE, D.** (1983). Aspects méthodologiques de l'évaluation de la qualité du travail en interprétation simultanée, *Meta* 28 (3), p. 236-243.
- GILE, D.** (1995). *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*, Lille: Presses universitaires de Lille (Presses du Septentrion).
- GILE, D.** (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company.
- GILE, D.** (2001). Interpreting Research: What you never wanted to ask but may like to know, *Communicate*, No. 11, dostupné na http://aiic.net/ViewPage.cfm?page_id=341
- GILE, D.** (2005). Directionality in Conference Interpreting: a cognitive view, in Godijns, R. & M. Hinderdael (eds.) *Directionality in Interpreting. The š retourõ or the Native?*, Gent: Communication and Cognition, p. 9-26.
- GREPL, M. a kol.** (1995). *P íru ní mluvnické e-tiny*. Praha: Lidové noviny.
- GUMUL, E.** (2006). Explicitation and Directionality in Simultaneous Interpreting, in *EMCI Workshop ó The Future of the Profession*, London, dostupné na <http://www.emcinterpreting.org/resources/conferences.php>
- HERBERT, J.** (1965). *Manuel de l'interprète*, Genève: Georg
- HOFFMANNOVÁ, J.** (1997). *Stylistika aí Sou asná situace stylistiky*, Praha: Trizonia.

HOFSTEDE, G. (1980). *Culture's Consequences : International Differences in Work-Related Values*, Newbury Park, CA: Sage.

HOMOLÁ , J. (1996). *Intertextovost a utvá ení smyslu textu*, Praha: Univerzita Karlova.

HORSKÁ, B. (2005). *Tlumo ení ve Třan lsku (od teorie k didaktice, od didaktiky k praxi)*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: TřM Valverde.

CHIARO, D. and NOCELLA, G. (2005). Looking quality research in the eye: are we beholding the splinter and ignoring the beam ? *The InterpretersøNewsletter* 13, p. 167-199.

JAKOBSON, R. (1959). On linguistic aspects of translation, in *On Translation*, R. A. Brower (ed.), Cabridge, MA: Harvard University Press, p. 232-239.

JANOVCOVÁ, E. (1980). Projev spontánní a tený z hlediska simultánního tlumo ení, in *AUC Philologica 4-5*, Slavica Pragensia, XVIII, s. 315-321.

JONES, R. (1998). *Conference Interpreting Explained*, Manchester: St. Jerome Publishing.

KELLY, D. et al. (2003). *La direccionalidad en traducción e interpretación*, Granada: Atrio

KIRCHHOFF, H. (2002). Simultaneous interpreting - Interdependence of variables in the interpreting process, interpreting models and interpreting strategies, in Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London and New York: Routledge, p. 111- 119.

KODYM, J. (2006). *Zku-enosti se simultánním tlumo ením do jazyka B v institucích EU*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: I. e ková.

KRAUS, J. (2003). Vyjad ování polemi nosti a významových opozic v politickém diskurzu. *Jazyk, média, politik*, Praha: Academia, p. 13-39.

KURILLOVÁ, M. (1998). *Proces simultánního tlumo ení a jeho vliv na tlumo ník v projev v mate ském jazyce*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: I. e ková.

KURZ, I. (1993). Conference interpretation-Expectations od different user groups, in Franz Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London and New York: Rotledge, p. 313-324.

KUMSTÁTOVÁ, V. (2000). *Tlumo ení s pilotáff*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: I. e ková.

LEDERER, M. (1981). *La traduction simultanée ó expérience et théorie*, Paris: Minard.

LEDERER, M. (2002). Simultaneous interpretation: Units of meaning and other features. in Franz Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) *The Interpreting Studies Reader*, London and New York: Routledge, p. 131 ó 140.

LIM, H-O. (2005). Working into the B language: The Condoned Taboo? *Meta* 50 (4), dostupné na: <http://id.erudit.org/iderudit/019870ar>

LORENZO VÁZQUEZ, S. (2003). Estudio empírico sobre os acentos dos oradores e a súa influencia na interpretación simultánea, in Bacigalupe, L. A. (eds.) *Investigación experimental en interpretación de linguas: Primeiros pasos*, Vigo: Universidade de Vigo, p. 102-122.

MAKAROVA, V. (1995). The Interpreter as an intercultural mediator. in *Topics in Interpretation research*, Turku: University of Turku, Center for Translation and Interpretation, p. 51 ó 59.

- MARTIN, A.** (2004). Interpretación hacia la lengua B. In: *Actas del II Congreso de Traducción e Interpretación, CEADE, Sevilla*. Sevilla: CEADE, p. 202-212.
- MINNS, P.** (2002). Language Interpreting into B, in *EMCI Workshop ó Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*, Paris: ESIT, p. 35-37.
- MOSER-MERCER, B.** (2000). Simultaneous Interpreting. Cognitive potential and limitations. *Interpreting* 5 (2), p. 83-94.
- NOVÁKOVÁ, T.** (1993). *Tlmo enie: Teória ó výu ba ó prax*, Bratislava: Univerzita Komenského.
- OPDENHOFF, J-H.** (2011). *Estudio sobre la direccionalidad en interpretación de conferencias: de las teorías a la práctica profesional*. Granada: doktorská práce
- PADILLA, P.** (2005). Cognitive implications of the english-spanish direction for the quality and the training of simultaneous interpreting. In: *Godijns, Rita and Michael Hinderdael*, p. 47-62.
- PAVLOVI , N.** (2007). Directionality in translation and interpreting practice. Report on a questionnaire surfy in Croatia. *Forum* 5, p. 79-95.
- PIPPA, S.** (2009). L'évaluation sommative de l'interprétation simultanée : une réflexion sur les objectifs, les critères et sur les risques d'erreur. *The InterpretersøNewsletter* 14, p. 99-109.
- POCHHACKER, Franz.** (2005). Quality research revisited. *The InterpretersøNewsletter* 13, p. 143-166.
- RADINA, O.** (1977). *Francouz-tina a e-tina - systémové srovnání dvou jazyk* . Praha: SPN.

RAMLER, S. (2007). *The Origin and Challenges of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial Experience*. Dostupné na <http://www.soc.nii.ac.jp/jais/kaishi2007/pdf/18-ramler.pdf>

SELESKOVITCH, D. (1968). *L'Interprète dans les conférences internationales: problèmes de langage et de communication*, Paris: Minard.

SELESKOVITCH, D. (1975). *L'interprète dans les conférences internationales*, Paris: Lettres modernes.

SELESKOVITCH, D., LEDERER, M. (2002), *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, Luxembourg: OPOCE.

SERRANO, D. (2002). Mladí vp ed a sta í na svá místa, *ToP*, No. 61, dostupné na http://www.jtpunion.org/spip/IMG/html/Mladi_vpred.html

SINEIRO DE SAA, M. (2003). Linguaxe corporal e interpretación simultánea. Son os intérpretes un reflexo do orador? in Bacigalupe, L. A. (eds.) *Investigación experimental en interpretación de linguas: Primeiros pasos*, Vigo: Universidade de Vigo, p. 39-59

SUNNARI, M. (1995). Processing strategies in simultaneous interpreting: šSaying it all x Synthesisĩ. in *Topics in Interpretation research*, Turku: University of Turku, Center for Translation and Interpretation, p. 109-119.

SZABARI, K. (2002). Interpreting into the B language, in *EMCI Workshop ó Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*, Paris: ESIT, p. 12-19.

ŠPÁLOVÁ, I. (2001). *Strategie v simultánním tlumo ení podle typu textu* (PhDr. Disertace). Praha: FF UK.

Přehled příloh

Příloha 1: Projev Dominique Villepina: Allocution lors de la Journée internationale de la femme

Příloha 2: Projev Vladimíra Tmídly: Víze Evropy (tlumo ená část je zakrtnuta)

Příloha 3: Dotazník k tlumo nickému experimentu

Příloha 4 (CD nosi): P etlumo ené projevy z francouz-tiny do e-tiny a z e-tiny do francouz-tiny